

CHRISTELIJKE IDENTITEIT EN

PERSOONLIJKE LEERLINGBEGELEIDING

EEN ONDERZOEK NAAR
DE WENSELIJKHEID VAN SCHOOLPASTORAAT OP
HET JOHANNES FONTANUS COLLEGE

Yasmina Boutaleb en Jantine Stam – van de Beek

De schrijvers:

Yasmina Boutaleb, yboutaleb@student.che.nl, Leraar Godsdienst/Levensbeschouwing

Jantine Stam - van de Beek, jvdbeek@student.che.nl, Leraar Godsdienst/Levensbeschouwing en Pastoraal Werker

De opdrachtgever: Johannes Fontanus College

Bezoekadres: Wethouder Rebellaan 135, 3771 KA BARNEVELD

Postadres: Postbus 108, 3770 AC BARNEVELD

De contactpersoon van de instelling: Dhr. H. Mulder, hmulder@jfc.nl

De begeleider van de Christelijke Hogeschool Ede: Hanneke de Pater – Bakker, jadpater@che.nl

Opleidingsjaar waarover het verslag handelt:

jaar 4, semester 8 (afstudeerproject), 2009-2010

Ede, 14 juni 2010

INHOUDSOPGAVE

1.	Inleiding.....	5
1.1	Voorwoord	5
1.2	Afbakening	6
1.3	Structuur	7
2.	Is schoolpastoraat op het JFC wenselijk? Een onderzoek naar de principiële kant.	8
2.1	Wat is schoolpastoraat?.....	9
2.1.2	Definities voor pastoraat	10
2.1.3	Definitie(s) voor schoolpastoraat.	14
2.1.4	Stromingen in het pastoraat.....	16
2.1.5	Samenvatting en conclusies van paragraaf 2.1:	18
2.2	De principes van het JFC wat betreft leerlingbegeleiding	20
2.2.2	Geschiedenis van leerlingbegeleiding op middelbare scholen	21
2.2.3	Uitgangspunten JFC	22
2.2.4	Doelstellingen JFC m.b.t. leerlingbegeleiding, die voortkomen uit de uitgangspunten ...	23
2.2.5	Samenvatting en conclusies van paragraaf 2.2	24
2.3	Visie(s) op leerlingbegeleiding/pastoraat binnen een christelijke school.....	25
2.3.2	Visies op schoolpastoraat	26
2.3.3	De verhouding pastoraat en hulpverlening / welke meerwaarde heeft pastoraat?	29
2.3.4	De consequenties van een christelijk mensbeeld voor het schoolpastoraat	32
2.3.5	Samenvatting en conclusie van paragraaf 2.3	36
2.4	Samenvatting en conclusie van hoofdstuk 2: Onderzoek naar de principiële kant	38
2.5	Bronnen.....	39
2.5.2	Boeken	39
2.5.3	Overige bronnen	40
3.	Is schoolpastoraat op het JFC wenselijk? Een onderzoek naar de vraag.	41
3.1	Is er onder de leerlingen op het JFC vraag naar schoolpastoraat?	41
3.1.2	De respondenten	42
3.1.3	Praten over levensvragen	43

3.1.4	Pastoraat op school	46
3.1.5	Een schoolpastor op het JFC?	48
3.1.6	Eisen voor een schoolpastor	49
3.1.7	Het begrip 'schoolpastor'	50
3.1.8	Samenvatting en conclusie paragraaf 3.1	51
3.2	Is er onder het personeel op het JFC vraag naar schoolpastoraat?	52
3.2.2	De respondenten	53
3.2.3	De ervaring van het personeel met pastoraat	54
3.2.4	De mening van het personeel over schoolpastoraat	57
3.2.5	Samenvatting en conclusies paragraaf 3.2	60
3.3	Samenvatting en conclusies hoofdstuk 3: Is er op het JFC vraag naar schoolpastoraat?	61
4.	Conclusies en Aanbevelingen	62
4.1	Conclusies	63
4.2	Aanbevelingen	64
4.2.3	De schoolpastor: een profielschets	65
4.2.4	Mogelijke invulling van schoolpastoraat	69
5.	Bijlagen	75
5.1	Is er onder de leerlingen op het JFC vraag naar schoolpastoraat? Onderzoeksresultaten	75
5.1.2	Resultaten enquête onder leerlingen	75
5.1.3	Verslagen van gesprekken met leerlingen	83
5.2	Is er onder het personeel op het JFC vraag naar schoolpastoraat? Onderzoeksresultaten	89
5.2.2	De enquête voor het personeel	89
5.2.3	Interviews en gesprekken met personeelsleden JFC	93
5.3	Interviews en gesprekken met externe ervaringsdeskundigen	99
5.3.2	Interview met dhr. N.C. (Nico) van der Voet	99
5.3.3	Interview met dhr. C. (Cor) Versteeg	100
5.4	Vorbereidende (literatuur)studie: de pastorale situatie op middelbare scholen	103

1. INLEIDING

1.1 VOORWOORD

Kenmerkend voor het werk als godsdienstdocent is het contact met jongeren. Iedere leerling is een bijzonder mens. De ene leerling gedraagt zich kinderlijk, de andere al erg volwassen. Zijn eigenschappen zijn divers: dik of dun, groot of klein, introvert of extravert, druk of rustig, etc. Hij leeft in een wereld waarin er veel op hem afkomt. Zijn identiteit ontstaat door wat hij meemaakt: thuis, op de sportclub, in het uitgaansleven, in de kerk en op school. Wanneer een leerling in de les een stukje van zijn hart laat zien, is dat een voorrecht. De docent krijgt de gelegenheid om de verbinding te leggen tussen zijn eigen leven en dat van de leerling.

Helaas kan een docent de leerling in de les vaak niet de benodigde persoonlijke aandacht bieden. Als een leerling vastloopt, ontbreekt de tijd voor persoonlijke begeleiding. Bovendien zijn veel klassensituaties niet voldoende veilig. Toch wil het Johannes Fontanus College (JFC) leerlingen vanuit haar identiteit vormen voor de maatschappij.

Het onderwerp van deze scriptie bevindt zich op dit terrein: leerlingbegeleiding. De scriptie is geschreven voor de opleidingen voor leraar godsdienst/levensbeschouwing en pastoraal werker. De theorie vanuit de opleidingen combineren we met onze (geloofs)identiteit. Het geloof dat mensen hebben, heeft invloed op hun identiteit. Het onderzoek richt zich op de identiteit van de school. Welke gevolgen heeft het christelijk geloof voor persoonlijke begeleiding van leerlingen?

In het pastoraat maakt men de combinatie tussen geloof en persoonlijke begeleiding. Die combinatie trok ons aan en bracht ons op het terrein van het onderwerp: schoolpastoraat. Er zijn over schoolpastoraat veel vragen en ideeën in het beroepsveld, maar er is vrij weinig concreet uitgewerkt. Dat maakte ons enthousiast om daar verandering in te brengen.

De persoonsvorm in deze scriptie is mannelijk (hem). Daarmee worden zowel mannelijke als vrouwelijke personen bedoeld.

1.2 AFBAKENING

Het Johannes Fontanus College is het uitgangspunt voor dit onderzoek. De scriptie richt zich op de praktijk op deze middelbare school en de aanbevelingen sluiten daarop aan. Het protestants christelijk onderwijs in Nederland is zeer divers. Het JFC staat in deze scriptie model voor een stroming in protestants christelijke scholen die haar identiteit in de (les)praktijk serieus neemt. Zij benoemt dat op haar website: “Vanuit een christelijke levensbeschouwing staat het JFC voor goed onderwijs, gericht op het *bevorderen van de zelfstandigheid en het sociaal verantwoordelijkheidsgevoel van de leerlingen*. (...) Op basis van onze christelijke visie behoort het JFC een plaats te zijn waar mensen werken die ervoor kiezen hun geloof in God te belijden, ervan te getuigen en het gestalte te geven als gemeenschap met elkaar, in dienst aan God en de naaste, met respect voor andersdenkenden.”¹ Uitingen daarvan zijn bijvoorbeeld de dagelijkse dagopeningen, de plaats van het vak godsdienst en het aannemingsbeleid.

Het afstudeerproject moet een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied. Het resultaat is niet alleen nuttig voor het JFC, maar ook voor andere (middelbare) scholen en jeugdinstanties die zichzelf qua identiteit met haar vergelijken. Wijst het onderzoek uit, dat schoolpastoraat op het JFC wenselijk is, dan heeft dat ook aan hen iets te zeggen. Is het resultaat van het onderzoek daarentegen, dat schoolpastoraat niet gewenst is, dan kunnen ook zij daar hun conclusies uit trekken.

De directieleden van het JFC hebben aangegeven dat ze in principe “nee” zeggen tegen het aanstellen van schoolpastoraal werkers. Echter, als de scriptie aantoont dat schoolpastoraat “meerwaarde” heeft (naast andere vormen van zorg), willen ze er zeker opnieuw over nadenken. Onze verwachting is dat het resultaat aanzet tot actie in het beroepsveld.

Het onderzoek richt zich op schoolpastoraat onder leerlingen. Pastoraat voor docenten laten we buiten beschouwing.

---

¹ <http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie/identiteit/> Gehaald op 12 april 2010 13.13 uur

1.3 STRUCTUUR

Deze scriptie is de weergave van een onderzoek naar de wenselijkheid van schoolpastoraat op het JFC.

De hoofdvraag van de scriptie: Is schoolpastoraat op het JFC wenselijk?

Het project is opgedeeld in twee delen, waarbij de theorie en de praktijk naast elkaar blijven staan. Het eerste deel van de scriptie beslaat een onderzoek naar de principiële kant. Het tweede deel gaat over de vraag naar schoolpastoraat bij het personeel en de leerlingen van het JFC.

Het resultaat van het onderzoek naar de wenselijkheid van schoolpastoraat is een beschrijving ervan, vanuit de principes van het JFC als christelijke school en een weergave van de vraag naar schoolpastoraat. Het laatste deel van de scriptie bestaat uit een aantal conclusies en aanbevelingen die voortkomen uit dit onderzoek.

Samengevat bestaat de scriptie uit een inleiding, twee onderzoeken en een aanbeveling, waardoor de volgende structuur ontstaat:

1. Inleiding
2. Een onderzoek naar het principe van schoolpastoraat op het JFC: Een literatuurstudie over 'de wenselijkheid van pastoraat vanuit de identiteit van de school'.
Deelvraag 1 (hoofdstuk 2): Zou het JFC vanuit haar identiteit schoolpastoraat moeten aanbieden?
3. Een onderzoek naar de vraag naar schoolpastoraat op het JFC: Resultaten uit enquêtes en interviews onder leerlingen en personeel over de wenselijkheid van schoolpastoraat.
Deelvraag 2 (hoofdstuk 3): Is er vraag naar schoolpastoraat op het JFC?
4. Conclusies en aanbevelingen

2. IS SCHOOLPASTORAAT OP HET JFC WENSELIJK? EEN ONDERZOEK NAAR DE PRINCIPIËLE KANT.

Zou het JFC, gezien haar identiteit, schoolpastoraat moeten aanbieden? Deze vraag staat centraal in het onderzoek naar de principiële kant van schoolpastoraat op het JFC. Er is weinig literatuur geschreven, dat specifiek over schoolpastoraat gaat. Daarom is in deze literatuurstudie relevante informatie verzameld en verwerkt.

Dit hoofdstuk begint met een helder beeld van wat schoolpastoraat inhoudt. Daarbij komen verschillende visies op en stromingen in het (school)pastoraat naar voren. Het tweede deel van dit hoofdstuk gaat over de principes van het JFC, die betrekking hebben op leerlingbegeleiding. Haar principes hebben immers consequenties voor de praktijk. Het derde deel is het resultaat van de literatuurstudie naar de vraag welke invloed de christelijke identiteit heeft op leerlingbegeleiding. We sluiten af met een samenvatting en conclusies.

2.1 WAT IS SCHOOLPASTORAAT?

Het woord 'schoolpastoraat' roept bij veel mensen direct een beeld op. Misschien dat van een oudere man in een zwart pak... De vraag is of dit beeld terecht is, gezien de eigenheid van het begrip. Daarom biedt deze paragraaf meer helderheid over wat schoolpastoraat inhoudt. Schoolpastoraat onderscheidt zich van andere vormen van hulpverlening en begeleiding. Dit onderscheid wordt helder in het nu volgende gedeelte.

De eerste paragraaf is een overzicht van definities van pastoraat in het algemeen. De eigenheid van pastoraat wordt duidelijk. Het specifieke van pastoraat op school komt aan de orde in de tweede paragraaf. Omdat het belangrijk is te weten vanuit welke visie de school werkt, geven we in de derde paragraaf een overzicht van stromingen.

Pastoraat is ontmoeting en presentie van God.

Er is veel meningsverschil over de definitie van pastoraat, onder degenen die zich op het betreffende terrein bewegen. Om een indruk te geven, presenteren we hierbij een overzicht van gebruikte definities. De definities zijn van schrijvers wiens werk een afspiegeling is van wat er tegenwoordig gepresenteerd wordt over pastoraat. Deze paragraaf is nog niet toegespitst op schoolpastoraat. De vertaling naar het specifieke van pastoraat op school maken we in paragraaf 2.1.3. Paragraaf 2.1.5 is een samenvatting van onze visie op de besproken definities.

J. (Johan) Smit heeft een boek over gespreksvoering in het pastoraat geschreven. Zijn beschrijving spreekt ons erg aan, omdat hij zich richt op de (diepere) ontmoeting tussen mensen. Die ontmoeting staat centraal in het (school)pastoraat. Daar waar mensen elkaar (en God) ontmoeten, ontstaat relatie. “Pastoraat ontstaat daar waar mensen vanuit een ambt, vanuit een persoonlijke roeping of vanuit een incidenteel appel gekwalificeerde aandacht gaan geven aan een ander. (...) Pastoraat is overal. En dat schept mogelijkheden.”² Smit noemt spiritualiteit het *proprium*³ van pastoraat. “Een goed pastoraal gesprek geeft het leven weer zin. (...) [draagt] bij aan het heil van mensen. Maar pastorale gesprekken zijn meer. Goede pastorale gesprekken staan in het perspectief van het Koninkrijk van God. Het genadevolle, profetische en inspirerende van God komt nabij. Heil heeft ook een dimensie van ‘spiritualiteit’.”⁴ Smit neemt het begrip heel breed, er is ruimte voor “alles en iedereen, maar dan in de ruimte van de ‘spirit’ en met de paraklese⁵ (troost en aanspraak) die met de aanwezigheid van de Geest samenhangt. (...) Als het Licht doordringt in een pastoraal gesprek, dan is het goed.”⁶ Smit vindt dat pastores dit spirituele element moeten kunnen inbrengen in het gesprek. Zijn beschrijving benadrukt het eigene van een pastor. Hij is niet alleen iemand die op diepgaand niveau anderen ontmoet en naast hen staat, maar een pastor brengt meer in het gesprek. Hij is gericht op het element dat niet direct empirisch waarneembaar is. Smit omschrijft als volgt wat dit element inhoudt: “Het mooiste moment in een pastorale ontmoeting is als het stil wordt, een stilte waarin alles wat het pastoraat beoogt, aan den lijve geschiedt: heil, genade, vreugde, toekomst. Hier ligt het zegenrijke perspectief voor pastor en pastoraat.”⁷ Wij omschrijven dit moment als het ‘meer’ van pastoraat. De pastor kent de werkelijkheid van geloven.

² Smit, J., *Tot de kern komen. De kunst van het pastorale gesprek*. Kampen 2006 (2^e druk november 2007), p. 13

³ *Proprium* betekent ‘vakterm voor het eigene’ (door ons gedefinieerd)

⁴ Idem, p. 13-15

⁵ Zie o.a.: Evangelie volgens Johannes, hoofdstuk 15, 16

⁶ Idem

⁷ Smit, J., *Tot de kern komen. De kunst van het pastorale gesprek*. Kampen 2006 (2^e druk november 2007), p. 13

Dr. H. (Bert) de Leede, rector Theologisch Seminarium HydePark schrijft in 2006: "In de ontmoeting in het pastoraat gaat het om het contact op de grens van leven en geloven, van leven en zin, van mens-zijn voor Gods aangezicht. De pastor komt in die ontmoeting 'in functie'. (...) De pastor komt op bezoek om de pastorant te helpen in diens contact met God 'op de grens': de grens van zijn levens- en geloofsvragen, van zijn pijn en angst, van zijn verwondering en verlangen. (...) De pastor weet dat het daarom gaat, en dat de pastorant dat van hem/haar verlangt. De pastorant verlangt van de pastor (...) [dat hij hem] ondersteunt en bij tijden voorgeeft in het contact op de grens van zijn of haar levensvragen Coram Deo."⁸

Dat De Leede spreekt van 'de grens' spreekt ons aan. De grens is een overgangsgebied. Spiritualiteit is onderdeel van elk aspect van het leven. In het overgangsgebied beleeft of benoemt men die spiritualiteit en daarbij kan een pastor helpen. Noem het bezinnen op het leven, zoeken naar de eigen weg. Juist in de pubertijd gaan leerlingen abstracter denken en zoeken ze naar richting, uitdaging en antwoorden. Een pastor kan de aangewezen persoon zijn om hen daarin te begeleiden. Een gesprek met hem 'gaat dieper', 'zoekt de grens'.

N.C. (Nico) van der Voet noemt pastoraat 'praten met mensen over God en praten met God over mensen'. Dat is prachtig geformuleerd, maar ons inziens hoeft God in een pastoraal gesprek niet expliciet ter sprake te komen. Sommige mensen ervaren daar weerstand tegen. Bovendien kan God ook door de pastor werken als Hij niet ter sprake komt. God is er wel en daar is de pastor zich van bewust.

Van der Voet vindt het van wezenlijk belang dat God ter sprake komt. "Een pastoraal gesprek is geen vrome monoloog van de kant van de pastor. Pastor en gemeentelid spreken met elkaar en luisteren naar elkaar. Toch is dat nog niet alles. In het gesprek is nog een Derde aanwezig. God spreekt mee, als zijn Woord geopend wordt. Samen luisteren pastor en gemeentelid naar het Woord en samen zoeken ze naar een toepassing ervan op het leven. Even wezenlijk als de Schriftlezing in een pastoraal gesprek is het gebed om de leiding en wijsheid van de Heilige Geest."⁹ Het laatste wezenlijke element dat Van der Voet noemt, onderschrijven we wel. Leiding van de Heilige Geest is nodig om de werkelijkheid van Christus dichtbij te brengen.

Coert H. Lindijer vindt pastoraat 'een taak voor velen'¹⁰. Bij zijn uitleg van het woord 'pastoraat', gaat hij terug naar het woord 'pastor'. Pastor is het Latijnse woord voor herder, pastoraat is dus 'herderswerk'. In de brief aan de Efeziërs (4:11) worden naast apostelen, profeten, evangelisten en leraars als leiders in de gemeente ook herders vermeld. Bijbels gezien is een herder van mensen iemand die, in de lijn van de grote Herder, aandacht en zorg aan mensen besteedt, opdat het hun wel gaat. De vorm van het pastoraat is het gesprek. In een goed gesprek delen we gevoelens aan elkaar mee, komen we elkaar iets nader, groeit er contact en ontstaat er een bepaalde diepgang. Lindijer wijst werken met een verborgen agenda af. Hij bedoelt daarmee dat de pastor een richting heeft waar hij perse terecht wil komen. Lindijer vindt niet wát de pastor precies weet te vertellen het beslissende, maar hoe hij met de ander communiceert. Van belang is dat de pastor de ander echt verstaat en een klimaat schept waarin dingen 'opengaan' en ontdekkingen worden gedaan. Kenmerken van een goede grondhouding zijn volgens hem: "echtheid, aanvaarding en empathie."¹¹ Dat onderschrijven wij. In een opbouwende ontmoeting tussen mensen is echtheid van groot belang. Een pastor moet authentiek en integer zijn, dat maakt hem geloofwaardig en betrouwbaar. Als de pastor niet doet wat hij zegt, zal de pastorant waarschijnlijk niet open en eerlijk zijn. Aanvaarding komt tot uitdrukking in de houding van de pastor ten opzichte van de pastorant. Wie de pastorant ook is, bij de pastor is hij welkom. In de Bijbel lezen we dat bij Jezus iedereen welkom was. Hij wees mensen nooit af. Veroordeling schept verwijdering. Daarom moet de pastor daarmee uiterst voorzichtig zijn. Als een pastor mensen wil ontmoeten van hart tot hart, moet hij empathie tonen. Het is van belang dat de ander zich begrepen voelt.

⁸ Smit, J., *Tot de kern komen. De kunst van het pastorale gesprek*. Kampen 2006 (2^e druk november 2007), p. 7-8

⁹ Voet, N.C. van der, *Waarom moet ik altijd helpen. Over zelfhandhaving en zelfverloochening*. Zoetermeer 2002 (9^e druk), p. 123-124

¹⁰ Lindijer, Court H., *Gids voor reisgenoten. Een handboek voor lekepastoraat*. Zoetermeer 1989, p. 8-9

¹¹ Idem, p. 13-16

Pastores onderscheiden zich onder andere door hun geloof. “Het is het geloof – geïnspireerd door de bijbel en gevoed door de traditie van kerk en theologie -, dat de mensen ertoe brengt om pastor te zijn van een medemens. De gemeenschap van gelovigen is het centrum van het pastorale werk; van haar gaat het in wezen uit. Een pastor heeft een relatie met geloof. Pastores worden gemotiveerd tot hun werk door hun geloofsovertuiging. De eigen verhouding van de pastor tot geloof kan zeer verschillend zijn: erg aarzelend of sterk overtuigd. Pastores moeten wel begrip en openheid hebben voor geloofsovertuigingen die niet de hunne zijn. Met beoordeling, kritiek en afkeuring ten aanzien van een geloofsovertuiging dient de pastor uiterst voorzichtig te zijn. Hij kan eigen overtuiging naast die van de gesprekspartner stellen, maar dan wel pas nadat hij aandachtig luisterend geprobeerd heeft de ander echt te begrijpen.”¹² Een pastor brengt zijn geloof in verbinding met het verhaal van de pastorant, ook als hij een geheel andere overtuiging heeft. Het kenmerkende van pastoraat is niet dat de pastor zijn visie verwoordt, maar als gelovige meeleeft met de ander. Daarvoor is het nodig dat hij de ander als zelfstandige vrij laat in zijn overtuigingen en in de manier waarop hij met zijn verantwoordelijkheid omgaat.

De metafoor die vaak gebruikt wordt voor een pastor, is die van een herder. Dr. H.C. van der Meulen schrijft in zijn boek *Liefdevol oog en open oor*¹³ over pastoraat in de christelijke gemeente. De titel van zijn hoofdstuk over de vraag: “Wat is pastoraat?”, noemt hij: “Zeggen dat er een Herder is.”¹⁴ Hij benoemt dat de uitleg van ‘herderlijke zorg’ samenhangt met de theologische positie die iemand inneemt. Het is noodzakelijk dat de pastor zich bewust is van het meebrengen van zijn geloofsovertuigingen. “Pastoraat is het onder de hoede van de Goede Herder, in gehoorzaamheid aan zijn Woord en in de kracht van de Heilige Geest binnen en vanuit de charismatische gemeente van Jezus Christus omzien naar mensen op hun levens- en geloofsweg binnen de context van de samenleving.”¹⁵ Ook H. (Hans) Borst ziet de pastor als herder van een kudde schapen. Borst noemt het eigene van het pastorale gesprek, dat “de ‘Derde’, de Pastor Bonus, de goede Herder, ter sprake komt. Het begrip ‘herder’ dat Van der Meulen, Lindijer en Borst gebruiken, nemen wij niet graag over. Inderdaad geschiedt pastoraat onder ‘supervisie’ van de Goede Herder, maar de pastor heeft daarin ons inziens vaak niet de herderlijke rol. Philip Troost beschrijft dat als volgt: “(...) zorg is niet de primaire insteek voor het werk. De (...)pastor is vooral reisgenoot en gids.”¹⁶ De pastor loopt mee en stelt vragen. Hij kan gebruik maken van oplossingsgerichte vraagtechnieken, maar de pastorant beslist uiteindelijk zelf waar hij heengaat. We geloven dat de pastor veel kan betekenen als hij de rol van reisgenoot op zich neemt. Hij wijst meestal niet de weg, maar begeleidt de pastorant in het vinden van de weg. De pastor kan veel voor de pastorant betekenen als hij luistert en goede vragen stelt zonder zijn eigen mening bij de pastorant op te leggen. De pastor helpt de pastorant op de manier zijn verhaal te verwoorden. Daardoor krijgt de pastorant het inzicht en de bemoediging die nodig is om zijn weg te vervolgen.

---

¹² Idem, p. 61-74

¹³ Meulen, dr. H.C. van der, *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente*. Zoetermeer 1999. (340 p.)

¹⁴ Meulen, dr. H.C. van der, *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente*. Zoetermeer 1999, p.9

¹⁵ Meulen, dr. H.C. van der, *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente*. Zoetermeer 1999, p.17

¹⁶ Troost, ds. Philip (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 44

Het verlenen van pastorale zorg is in de eerste plaats 'bij de ander zijn'¹⁷. "[Pastoraat] is naar de ander toegaan of de ander ontvangen. En in de tweede plaats is het 'luisteren naar de ander'."¹⁸ De pastor is met de pastoraat bezig, woorden en gebaren te zoeken om de problemen, de pijn en het verdriet 'voor Gods aangezicht' te brengen."¹⁹ Misschien is dat wel het moeilijkste van pastoraat en meeleven in het algemeen: in de situatie van de ander komen. De situatie laten staan en 'slechts' erbij zijn. De gesprekspartner is dan even niet alleen. In dit 'erbij zijn' van de pastor kan ook de ruimte ontstaan voor het ervaren van Gods 'erbij zijn'. Hij noemt zichzelf immers 'Ik ben erbij',²⁰!

Gaat pastoraat altijd van een kerkelijke gemeente uit? G. Heitink schrijft: "Pastorale zorg versta ik primair als onderling pastoraat, vanuit de zorg die mensen elkaar verschuldigd zijn. De Bijbel gebruikt hiervoor het beeld van de gemeente als lichaam van Christus. Deze pastorale zorg krijgt gestalte in de opbouw van de gemeente, via bezoekwerk en kringenwerk. De differentiatie in de samenleving heeft ook geleid tot allerlei vormen van bijzonder pastoraat: in ziekenhuizen, gevangenissen, scholen en andere instellingen, in het leger en in bedrijven. Ook hier zijn pastores werkzaam, vaak in teamverband met andere geestelijk verzorgers. In veel gevallen hebben ze geen gemeente om zich heen."²¹ Opvallend is dat Heitink het belang van de gemeente benoemt. Pastores maken onderdeel uit van een geheel. Het is van belang dat zij werken vanuit een (brede) achterban, maar dat hoeft ons inziens niet noodzakelijk een kerkelijke gemeente te zijn. De achterban van de pastor kan ook bestaan uit de gemeente van Christus op aarde in zijn geheel of uit de gemeenschap van de school of instelling.

E.H. Erikson vat het mooie en specifieke van pastoraat ons inziens treffend samen: "(...) kan pastorale zorg daarom kortweg omschreven worden als 'omzien naar elkaar', vanuit Gods omzien naar mensen."²² In het pastoraat voelen mensen zich als persoon gekend. Iets van de werkelijkheid van wat we niet zien, wordt tastbaar. Pastoraat maakt spiritualiteit onderdeel van het leven en het leven onderdeel van spiritualiteit.

¹⁷ Deze term is van H. Borst

¹⁸ Borst, H., *Houd mij vast. Pastorale zorg in en buiten de gemeente*. Navigators Boeken, Meppel, p. 215

¹⁹ Bost, H., *Houd mij vast. Pastorale zorg in en buiten de gemeente*. Navigator Boeken, Driebergen 2004. p.48

²⁰ Bijbel, Exodus 3 vers 14

²¹ Heitink, G., *Pastorale zorg, theologie, differentiatie, praktijk*, Uitgeverij Kok Kampen, p. 298

²² Erikson, E.H., *Identiteit, jeugd en crisis*, Utrecht 1992

2.1.3 DEFINITIE(S) VOOR SCHOOLPASTORAAT.

*"He still moves stones."*²³

In de voorgaande paragraaf werd duidelijk waarin een pastoraal gesprek zich onderscheidt van andere gesprekken, omdat het de verbinding legt tussen de praktijk van het dagelijks leven en de werkelijkheid van geloven. Deze paragraaf maakt het specifieke van het begrip 'schoolpastoraat' duidelijk. Er zijn in de literatuur relatief weinig definities van schoolpastoraat te vinden. Het begrip 'leerlingbegeleiding' krijgt wel veel aandacht in de literatuur.

F.H. Kuiper verwoordt in 1975 zijn kijk op schoolpastoraat als volgt: "Bijna alles wat een schoolpastor doet, kan onder een andere naam (begeleiders, decanen, schoolleiders, leerkrachten...) ook gebeuren. Het schoolpastoraat is lange tijd een aangelegenheid geweest van de leraar godsdienst, die daarvoor enkele uren kreeg toegewezen. Maar als een school één docent met de taak van schoolpastor 'belast', bestaat het gevaar dat anderen daardoor minder verantwoordelijk zouden behoeven te zijn voor de zaken die met de signatuur van de school te maken hebben."²⁴ De visie van Kuiper is kenmerkend voor zijn tijd. In de jaren '70 en daarvoor was de schoolpastor vaak een kerkelijk werker of godsdienstleraar. Vanaf de jaren '90 is het schoolpastoraat vaak niet meer gefocust op het overbrengen van de boodschap, maar op sociaal- emotionele begeleiding. Een voorbeeld daarvan is de plaats die het schoolpastoraat lange tijd heeft ingenomen op het Ichthus College in Veenendaal.²⁵ De schoolpastor was de spil van de sociaal-emotionele begeleiding. Iedere vraag kwam bij hem binnen.

P. Scherpenzeel geeft als werkdefinitie van leerlingbegeleiding: "Onder leerlingbegeleiding wordt verstaan de inspanning, die een school voor voortgezet onderwijs zich getroost structureel en systematisch aandacht te schenken aan hulpvragen van leerlingen op het gebied van leer- en studieproblemen, van school- en beroepskeuze en van de eigen ontwikkelings- en leefsituatie."²⁶ Schoolpastoraat is leerlingbegeleiding met het volgende 'extra': "Kenmerk van pastoraat is het aanbieden van menselijkheid in relatie, die op een andere wijze is gevormd naar de menselijkheid van Christus ten aanzien van ons"²⁷. In deze benadering staat de ontmoeting centraal, en deze ontmoeting is open: er kan - en je hoopt het - iets waardevols in ontstaan. Wat er ook aan de orde is, je probeert samen op weg te gaan, samen de vragen onder ogen te zien. Vanuit de optiek van Scherpenzeel is het eigene van schoolpastoraat niet zozeer dat het zorg is vanuit het geloof, maar een dienst aan leerlingen met het oog op hun geloofsvragen of op het religieuze aspect van hun levensvragen. De term 'dienst' is ons inziens treffend, omdat de schoolpastor iemand is die een stukje met de leerling meeloopt en hem daarin dient. Dat kan bij vragen van alle levensterreinen. De vragen van leerlingen die een pastor bespreekt, hoeven geen geloofsvragen te zijn. Een kenmerk van een oprechte gelovige is het dienstbaar zijn aan de naaste. De schoolpastor is gespecialiseerd in het bespreken van spirituele vragen en

²³ Lucado, Max, *Leven uit genade. Bijbels dagboek*. Amsterdam 2008 (tweede druk). 399p. Oorspronkelijke titel: Grace for the moments.

²⁴ Kuiper, F.H., *Met het oog op de leerling, vragen met betrekking tot leerlingbegeleiding en schoolpastoraat*, Kok, Kampen, pag.10.

Volgens Kuiper is het van belang om te blijven onderstrepen dat ieder personeelslid verantwoordelijk is voor het welzijn van de leerlingen. Het aanstellen van een schoolpastor staat ons inziens de medeverantwoordelijkheid van andere personeelsleden niet in de weg, integendeel. De pastor kan personeelsleden toerusten en enthousiasmeren. Bovendien is hij een herkenbaar aanspreekpunt.

²⁵ Hiervoor verwijzen we naar het interview met N.C. van der Voet in bijlage 5.3.2

²⁶ Kuiper, F.H. *Met het oog op de leerling, vragen met betrekking tot leerlingbegeleiding en schoolpastoraat*, Kok, Kampen, pag. 16

²⁷ Idem

verstaat de kunst om (levens)vragen en problemen te verbinden met de liefde van Christus. Hij is het gewend om de verbinding te leggen tussen levenssituaties en de hoop die hij vindt in de Bijbel. Hij kan een vastgelopen leerling hierin een nieuw perspectief laten zien. De volgende uitspraak is van het studentenpastoraat in Zwolle (Marjan Bultman e.a.) en geeft dit kernachtig weer: “Onze insteek in het (studenten)pastoraat is dat niet het probleem of de hulpvraag van de student centraal staat, maar hoe je als mens meer (of: weer) tot je doel komt. En dan voeren we misschien gesprekken waar God niet eens genoemd wordt, het geloof niet eens ter sprake komt, maar waarin hard gewerkt wordt aan het begrijpen van mijn leven en het aanvaarden van wat ik daarin tegenkom in het perspectief van Gods bedoeling met mijn leven (..) De pastorale missie is ‘christ-centered’ en niet ‘problem-centered’.”²⁸ Niet de hulpvraag is het kader waarbinnen God ter sprake komt maar precies andersom: vanuit Gods bedoeling met ons leven wordt naar de hulpvraag gekeken. In het (leerling)pastoraat wordt gekeken naar de leerling als mens die op weg is met God en gaandeweg wordt omgevormd naar Gods bedoeling met zijn of haar leven. De eigenheid van pastoraat is het centraal stellen van Christus. De pastor is degene die de leerling kan helpen om het geloof in Christus te verbinden met psychosociale vragen, thema’s of problemen. God is hierin altijd groter. Hij is een God van vrijheid en onvoorwaardelijke acceptatie. Daarom mag de pastor nooit dwingen. De pastor kan de leerling ondersteunen in het ‘gaandeweg groeien’, maar hoeft daarbij het geloof niet te benoemen.

M. Vernon specificeert de pastorale begeleiding van jongeren als volgt: ‘Het uiteindelijke doel van pastorale jeugdzorg is jongeren naar een plek laten komen waar ze actief en gelukkig voluit leven vanuit een levende relatie met Christus als hun Redder en Heer. Pastorale jeugdzorg is in eerste instantie echter gericht op raad geven, steunen, bemoedigen en counselen van jongeren met problemen, vragen of andere zaken.”²⁹ Pastorale zorg is investeren in levens. Elk gebied van het leven heeft invloed op de spiritualiteit van een mens. Wanneer een leerling financiële zorgen heeft, kan de pastor hem begeleiden in het omgaan hiermee. Wanneer een leerling op school nooit voldoende scoort, beïnvloedt dat zijn zelfbeeld. De pastor weet van Gods liefde en kan die naar zo’n situatie vertalen. Daarnaast kan hij zo nodig praktische hulp bieden door de leerling bijvoorbeeld door te sturen naar huiswerkbegeleiding. Op allerlei gebied kan een jongere in zijn leven zorg nodig hebben. Het is goed om de bedoelde facetten verder te expliciteren, zodat concreet zichtbaar wordt dat pastoraat niet alleen gaat om geloofsvragen, maar dat het ook kan gaan om:

- Zorg op het gebied van motivatie, dat zich richt op het begrijpen van het streven, de doelen en de strategieën van jongeren om het gestelde doel te bereiken. Voorbeelden hiervan zijn: vragen over carrière, vragen over deelnemen aan de maatschappij, vragen over de toekomst.
- Cognitieve zorg: met betrekking tot alles wat de jongere denkt
- Emotionele zorg (Bijvoorbeeld: “Ik zit niet lekker in mijn vel.”, “Ik heb hulp nodig.”)
- Zorg met betrekking tot gedrag en gezondheid
- Zorg in relatie tot het geloof en de geestelijke noden van de jongere
- Relationale zorg (Denk aan: relaties tussen ouders, met vrienden, met vriendinnen)
- Materiële en financiële zorg³⁰

Is een christelijke vertrouwenspersoon dan eigenlijk niet hetzelfde als een schoolpastor? Ons inziens is het antwoord op deze vraag negatief, omdat een pastor is gespecialiseerd in het verbinden van levensvragen aan de spirituele werkelijkheid. Deze stelling wordt verder uitgewerkt in paragraaf 2.3.

²⁸ Troost, ds. Philip (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, 186p

²⁹ Vernon, M. (Marc) (red.), *Pastorale zorg voor jonge mensen*. Voorhoeve, Kampen, 190p.

³⁰ Vernon, M. (Marc) (red.), *Pastorale zorg voor jonge mensen*. Voorhoeve, Kampen, 190p.

2.1.4 STROMINGEN IN HET PASTORAAT

Nu we de definitie van 'schoolpastoraat' in de voorgaande paragraaf hebben verwoord, gaan we in deze paragraaf in op de verschillende stromingen binnen het pastoraat. Ook in het schoolpastoraat werken deze stromingen door.

Het is belangrijk om te weten vanuit welke visie de school werkt. Als het JFC pastoraat aan gaat bieden, heeft haar identiteit invloed op de manier waarop dit gebeurt. Het JFC werkt met personeelsleden die haar identiteit onderschrijven. Als de school schoolpastores aanstelt, moeten zij allen werken vanuit de identiteit van de school. Daarom is het van belang dat de school weet welke pastorale stromingen bij haar identiteit passen. Natuurlijk overlappen sommige stromingen elkaar wanneer je in de praktijk bezig bent.

Het onderstaande schema geeft een overzicht, waarin de verschillende manieren, waarop pastoraat gegeven wordt, te plaatsen zijn. De pastorale praktijk is opgedeeld in drie hoofdstromingen. We geven die (enigszins gechargeerd) weer:

Kerugmatisch	Hermeneutisch	Therapeutisch
Verkondiging	ontmoeting 'komen tot verstaan' ³¹	counseling
de boodschap staat centraal (openbaring)	wederkerigheid van openbaring en ervaring	Ervaring
(het verhaal van) God vertalen naar (het verhaal van) de persoon	(het verhaal van) God verbinden met (het verhaal van) de persoon	(het verhaal van) de persoon staat centraal
theologie heeft de overhand	theologie en psychologie zijn met elkaar in gesprek	psychologie heeft de overhand
het onderscheid en de afstand tussen God en mens worden benadrukt	het heil is van God afkomstig (exclusief), maar het neemt de hele mens serieus (inclusief)	de verbinding van God en mens krijgt de nadruk
"God moet het doen."	"De Geest schakelt de mens als méns in."	"Je moet het zelf doen."

³¹ Heitink, G., *Pastorale zorg*. Kampen 1998, p. 18vv.. Uit: Meulen, dr. H.C. van der, *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente*. Zoetermeer 1999. p. 15

G. Heitink ziet acht stromingen in het pastoraat en bespreekt die in zijn *Gids voor het pastoraat*.³² De drie eerstgenoemde worden het meest gebruikt en hebben wij voorzien van een toelichting.

1. Pastoraat als verkondiging (kerugmatische zielzorg)
kerugma (Grieks) = verkondiging, boodschap. Wie zich met de pastorale theologie van de vorige eeuw bezighoudt, komt vrijwel onmiddellijk de naam E. (Eduard) Thurneysen tegen. Hij stelt dat zielzorg een bepaalde vorm van Woordverkondiging is. De Woordverkondiging is individueel, richt zich tot de enkeling en houdt rekening met de toestand van de mens die de pastor ontmoet. De nadruk ligt op de innerlijke verhouding van de mens tot God. Centraal in dit denken staat de blijde boodschap van de vrije genade van God, dat bepaalt het gesprek. Het gaat erom dat God uiteindelijk Zelf het Woord neemt. Een pastor ziet zichzelf als een middel in de hand van de Geest.
2. Pastorale counseling (therapeutische zielzorg)
De tweede grote stroming is die van de therapeutische zielzorg of de pastorale counseling. Grondlegger is A. (Anton) T. Boisen. Hij ziet een duidelijke relatie tussen psychische moeilijkheden en religieuze ervaringen. Pastoraat staat bij hem vooral in het teken van crisisverwerking, waarbij de religieuze factor alle aandacht vraagt, met name de component van de menselijke schuld. Grote nadruk komt te liggen op de gespreksvoering.
Men noemt deze stroming 'client-centered', omdat de gesprekspartner in het middelpunt staat. In de mens zelf zitten krachten om te groeien naar zelfverwerkelijking, 'healing'. Het doel is dan ook de persoon te helpen groeien, zodat hij zichzelf kan helpen. Het is nodig dat de persoon onvoorwaardelijk aanvaard wordt. Het uiten van gevoelens is een doel op zich.
3. Pastoraat als ontmoeting (hermeneutische zielzorg)
De stroming pastoraat als ontmoeting zit als het ware tussen 1 en 2 in. Noem het een brugfunctie. Enerzijds wil men recht doen aan de communicatie van het evangelie anderzijds staat men open voor de communicatietheorie en psychotherapie. Onder deze stroming vallen namen in het pastoraat als Heitink en Lindijer.
4. Pastoraat als vermaan en tucht
5. Sacramenteel pastoraat
6. Charismatische zielzorg
7. Evangelische zielzorg
8. Politiek pastoraat

Het valt op, dat Heitink de stroming 'schoolpastoraat' niet noemt. Waarschijnlijk heeft dat te maken met het feit dat hij zich richt op de kerkelijke gemeente.

³² Heitink, G., *Gids voor het pastoraat*. Kampen 1993. Uit: Meulen, dr. H.C. van der, *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente*. Zoetermeer 1999. p. 9-17

2.1.5 SAMENVATTING EN CONCLUSIES VAN PARAGRAAF 2.1:

Wat uit de voorgaande beschrijvingen ons inziens belangrijk is, om het begrip schoolpastoraat te kunnen definiëren, verwoorden we in deze paragraaf. Dit resulteert in onze eigen definitie van schoolpastoraat.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES 2.1.2: DEFINITIES VOOR PASTORAAT

Pastores moeten het 'spirituele element'³³ kunnen inbrengen in het gesprek. De pastor is niet alleen iemand die op diepgaand niveau anderen ontmoet en naast hen staat, maar een pastor brengt (het werk van) God in het gesprek. Borst omschrijft dat als volgt: De pastor is met de pastorant bezig woorden en gebaren te zoeken om de problemen, de pijn en het verdriet 'voor Gods aangezicht' te brengen."³⁴

Van der Voet noemt het eigene van een pastoraal gesprek dat 'God ter sprake komt'. Ons inziens hoeft God in een pastoraal gesprek niet expliciet ter sprake te komen, omdat niet iedereen dat op prijs stelt. God is er evengoed bij en daar is de pastor zich van bewust. Hierin sluiten we aan bij Lindijer, die benoemt dat een pastor zijn geloof in verbinding brengt met het verhaal van de pastorant, ook als hij een geheel andere overtuiging heeft. Van der Meulen benoemt dat ons inziens mooi: 'omzien naar mensen op hun levens- en geloofsweg binnen de context van de samenleving.'³⁵ Dat is 'bij de ander zijn' (Borst).

Volgens Lindijer is het van belang dat de pastor de ander echt verstaat en een klimaat schept waarin dingen 'opengaan' en ontdekkingen worden gedaan. Kenmerken van de grondhouding van een goede pastor zijn "echtheid, aanvaarding en empathie"³⁶ Deze kenmerken zijn noodzakelijk voor een constructieve persoonlijke ontmoeting. Ontbreken ze, dan ontstaat er wantrouwen. Wanneer een pastor authentiek is en de pastorant onvoorwaardelijk accepteert, versterkt dat het vertrouwen van de pastorant in de pastor.

In de pubertijd gaan mensen abstracter denken en zoeken ze naar richting, uitdaging en antwoorden. Veel van wat vanzelfsprekend was, wordt bevraagd. De Leede benoemt het terrein van vragen die je in verbinding brengt met de werkelijkheid van geloven 'de grens'. Een pastor kan de aangewezen persoon zijn om jongeren daarin te begeleiden. Een gesprek met hem 'gaat dieper', zoekt 'de grens'. We geloven dat de pastor veel kan betekenen als hij de rol van reisgenoot op zich neemt. Hij wijst meestal niet de weg, maar begeleidt de pastorant in het vinden van de weg. Het is zijn professie dat hij vragen kan stellen, die de pastorant in zijn zoektocht verder helpen.

³³ Term van J. Smit. Uit: Smit, J., *Tot de kern komen. De kunst van het pastorale gesprek*. Kampen 2006 (2^e druk november 2007), p. 13

³⁴ Bost, H., *Houd mij vast*. Navigator Boeken, Driebergen 2004. p.48

³⁵ Meulen, dr. H.C. van der, *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente*. Zoetermeer 1999. p. 17

³⁶ Idem, p. 13-16

SAMENVATTING EN CONCLUSIES 2.1.2: DEFINITIES VOOR PASTORAAT

Omdat de school een vormingsinstituut is, is een goede leerlingbegeleiding van groot belang. Kuiper benoemt dat, wanneer hij zegt dat schoolpastoraat behoort tot de verantwoordelijkheid van de school. Schoolpastoraat is persoonlijke leerlingbegeleiding, gekoppeld met de identiteit van de school. Van Scherpenzeel kenmerkt schoolpastoraat als leerlingbegeleiding met het volgende 'extra': "Kenmerk van pastoraat is het aanbieden van menselijkheid in relatie, die op een andere wijze is gevormd naar de menselijkheid van Christus ten aanzien van ons"³⁷. Schoolpastoraat maakt spiritualiteit tot onderdeel van het leven van de leerling. Iets van de werkelijkheid die we niet zien, wordt tastbaar. Daarbij legt de schoolpastor de brug tussen geloof en leven, tussen de werkelijkheid in Christus en de identiteitsvorming van de leerling. Hij is gespecialiseerd in het bespreken van spirituele vragen en verstaat de kunst om (levens)vragen en problemen te verbinden met de liefde van Christus. Hij is het gewend om de verbinding te leggen tussen levenssituaties en de hoop die hij vindt in de Bijbel. Hij kan een vastgelopen leerling hierin een nieuw perspectief laten zien. Niet de hulpvraag is het kader waarbinnen God ter sprake komt maar precies andersom: vanuit Gods bedoeling met ons leven wordt naar de hulpvraag gekeken. Daarbij hoeft het christelijk geloof als zodanig niet te worden benoemd.

Pastorale zorg op school is investeren in levens. Vernom legt deze uitspraak uit, als hij het belang van luisteren benoemt. Een goede schoolpastor luistert naar het verhaal van de leerling en laat dat staan. Iedere situatie (leren, werken, leven, liefhebben, e.d.) is daarbij waardevol.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES 2.1.4 STROMINGEN IN HET PASTORAAT

Er zijn verscheidene visies op de juiste manier om pastoraat aan te bieden. Het is van belang dat de pastor de bestaande stromingen kent en kan beargumenteren vanuit welke visie hij werkt. Stelt hij de boodschap centraal, stelt hij de pastorant centraal of kiest hij hierin een middenweg?

EIGEN DEFINITIE VAN SCHOOLPASTORAAT

Uit de voorgaande samenvatting, zijn de volgende elementen ons inziens kernachtig:

De schoolpastor legt in de leerlingbegeleiding de brug tussen geloof en leven. Hij heeft de vaardigheden om spiritualiteit in te brengen in een gesprek. Levensvragen en problemen kan hij verbinden met de liefde van Christus. Hij stelt constructieve vragen en laat de leerling daarbij vrij om zijn eigen keuzes te maken. Geloof hoeft niet als zodanig benoemd te worden.

Het begrip 'schoolpastoraat' is volgens ons als volgt in de kern te definiëren:

"Een schoolpastor is een bewogen en pastoraal toegeruste man of vrouw, die vanuit de christelijke identiteit van de school, leerlingen begeleidt in hun levens- en geloofsvragen.

Schoolpastoraat is te onderscheiden van andere vormen van begeleiding, niet door de onderwerpen die de schoolpastor met leerlingen bespreekt, maar door het feit dat hij die verbindt met de werkelijkheid van het geloof in Christus (spiritualiteit).

De schoolpastor kan de leerling begeleiden op Gods weg, maar dat hoeft niet expliciet te worden verwoord. God is groter."

³⁷ Idem

2.2 DE PRINCIPES VAN HET JFC WAT BETREFT LEERLINGBEGELEIDING

“Vanuit een christelijke levensbeschouwing staat het JFC voor goed onderwijs, gericht op het bevorderen van de zelfstandigheid en het sociaal verantwoordelijkheidsgevoel van de leerlingen.”³⁸

De omgang met de kinderen is gebaseerd op de Bijbelse principes van verwondering, vertrouwen en verwachting.”³⁹

“Ons onderwijs en onze vorming dienen er op gericht te zijn om samen met de ouders de leerling de eigen persoonlijkheid en zelfstandigheid te leren ontdekken, aanvaarden en te doen beleven.”⁴⁰

Nu we hebben verwoord hoe we schoolpastoraat zien, komt de vraag naar voren of het - gezien haar identiteit - op het JFC wenselijk is. Om dat verderop in deze scriptie te kunnen beoordelen, beschrijven we in deze paragraaf het onderdeel van de identiteit van het JFC, dat betrekking heeft op deze vraag.

---

³⁸ <http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie/algemeen/> Gehaald op 12 april 2010 13.13 uur

³⁹ Idem

⁴⁰ Johannes Fontanus College, SWP 1.05 IDENTITEITSBASIS VAN DE SCHOOL. November 2002. Uit: schoolwerkplan.

2.2.2 GESCHIEDENIS VAN LEERLINGBEGELEIDING OP MIDDELBARE SCHOLEN

De wenselijkheid van schoolpastoraat op het JFC is in de jaren '80 eerder doordacht. De mening, dat pastoraat primair een taak is van de kerk, was toen doorslaggevend. Schoolpastoraat verdween naar de achtergrond. Toch is in de huidige situatie de vraag naar de wenselijkheid van schoolpastoraat opnieuw actueel. Deze paragraaf geeft een schets van de achtergrond van de huidige situatie.

Vroeger werd leerlingbegeleiding op middelbare scholen niet of nauwelijks benoemd. Gedragsproblematiek was misschien wel aan de orde, maar werd niet als zodanig herkend. De meeste scholen hebben pas sinds een paar decennia een gedegen leerlingbegeleiding opgezet. Dit is ontstaan vanuit het groeiende aantal leerlingen met gedragsproblemen. Ook het JFC heeft pas sinds zo'n twintig jaar haar visie op leerlingbegeleiding verwoord en naar de praktijk vertaald. Het Zorg Advies Team is daar een voorbeeld van. Ons inziens is het systeem van leerlingbegeleiding nog steeds in ontwikkeling. Gezien de geschiedenis is dat logisch.

Het verschijnsel leerlingbegeleiding startte ooit met 'leren kiezen' (decanaat), daarna voegde zich 'leren leren' erbij (studielessen, remedial teaching). Vanaf de jaren negentig kwam er 'leren leven' bij, de sociaal-emotionele leerlingbegeleiding. Het heeft te maken met de individualisering van de samenleving. Vroeger werden leerlingen vooral gezien als groep, tegenwoordig krijgt het onderscheid tussen leerlingen meer aandacht. Het streven naar differentiatie in het onderwijs (onderwijs op maat), is een speerpunt op de agenda van studiedagen. Docenten in opleiding moeten kunnen aansluiten bij de verschillende leerstijlen die leerlingen hebben. Ouders verlangen dat hun kind de begeleiding krijgt die bij hem past. Louter klassikale aanpak schiet dus te kort. Dat heeft ook te maken met een toename van problemen onder de jeugd, vanwege de chaotisering van de samenleving. Scholen zetten de begeleiding verschillend op omdat hun visie op onderwijs verschilt en hun pedagogische visie verschilt."⁴¹

De overheid kent scholen een steeds groter wordende begeleidingstaak toe. Ook het JFC kan daarin niet achterblijven. Misschien is dat een reden waarom schoolpastoraat opnieuw aandacht krijgt. Daarnaast slinkt het aantal christenen in Nederland nog steeds. Zelfs in een plaats als Barneveld, dat in de 'Biblebelt' ligt, worden gelovigen steeds kritischer bevraagd. Het JFC wil leerlingen goed toerusten, en zoekt daarbij naar de beste mogelijkheden. Daarom is het van belang de mogelijkheid van schoolpastoraat opnieuw te onderzoeken.

⁴¹ Bij deze beschrijving hebben we gebruik gemaakt van een artikel van Voet, N.C. van der *Schoolpastoraat*. Reader gebruikt voor de opleiding GPW (p.7)

2.2.3 UITGANGSPUNTEN JFC

Zoals eerder benoemd, staat het JFC voor een overtuigd christelijke identiteit. Deze identiteit heeft gevolgen voor de praktijk. Om te kunnen onderzoeken welke gevolgen haar identiteit heeft voor de leerlingbegeleiding, is het allereerst noodzakelijk de betreffende uitgangspunten van het JFC te omschrijven.

“Het Johannes Fontanus College is een christelijke scholengemeenschap voor mavo, havo, atheneum en gymnasium. De school gaat uit van de Stichting voor Protestants-Christelijk Voortgezet Onderwijs voor de gemeente Barneveld en omgeving.”⁴² “De grondslag van de Stichting is het Woord Gods. De Stichting erkent de Bijbel als door de Heilige Geest ingegeven, onfeilbaar en van goddelijk gezag. Zij aanvaardt deze grondslag in de opvoeding en het onderwijs op de van haar uitgaande scholen.”⁴³

De leerlingbegeleiding op het JFC is breed en effectief opgezet. “Vanuit een christelijke levensbeschouwing staat het JFC voor goed onderwijs, gericht op het bevorderen van de zelfstandigheid en het sociaal verantwoordelijkheidsgevoel van de leerlingen.”⁴⁴

“Het JFC is een christelijke scholengemeenschap; dat is o.a. dagelijks zichtbaar als de dag met bijbellesing en gebed wordt geopend en op een christelijke wijze wordt beëindigd. Dat is evenzeer te zien aan de plaats die het vak godsdienst op het lesrooster inneemt. Ook de vieringen zijn duidelijk waarneembare voorbeelden van de christelijke identiteit van de school.

Op basis van onze christelijke visie behoort het JFC een plaats te zijn waar mensen werken die ervoor kiezen hun geloof in God te belijden, ervan te getuigen en het gestalte te geven als gemeenschap met elkaar, in dienst aan God en de naaste, met respect voor andersdenkenden.

De omgang met de kinderen is gebaseerd op de Bijbelse principes van verwondering, vertrouwen en verwachting.”⁴⁵ “De Bijbelse begrippen liefde, gerechtigheid, vrede, verzoening, vrijheid, ootmoed en dankbaarheid zullen richtinggevend moeten zijn voor het personeel bij het handelen en denken met en over leerlingen en bij het opstellen en het uitvoeren van de werkprogramma's.”⁴⁶ Bewust werken we eraan dat leerlingen zich gekend voelen en dat bestuur, personeel en leerlingen zich hiervoor gezamenlijk verantwoordelijk voelen.”⁴⁷

“De werkelijkheid van het koninkrijk van God, ons geopenbaard in de Bijbel, is uitgangspunt en doel voor de manier waarop wij in de school werken. Het koninkrijk van God is in vervulling gegaan in leven, lijden, sterven en opstaan van Jezus Christus, wiens wederkomst wij verwachten en door wie wij met God verzoend kunnen worden als wij in Hem geloven. Wij geloven dat de komst van het koninkrijk van God ook een hoopgevende belofte is. God wil ons leiding geven door Zijn Heilige Geest, ook wanneer wij de moed verliezen. Hij wil ons leven zin geven, inspirerend maken en Hij geeft ons uitzicht op dat koninkrijk.”⁴⁸

⁴² <http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie/algemeen/> Gehaald op 12 april 2010 13.13 uur

⁴³ *Johannes Fontanus College*, SWP 1.05 IDENTITEITSBASIS VAN DE SCHOOL. November 2002. Uit: schoolwerkplan.

⁴⁴ Idem

⁴⁵ Idem

⁴⁶ *Johannes Fontanus College*, SWP 1.05 IDENTITEITSBASIS VAN DE SCHOOL. November 2002. Uit: schoolwerkplan.

⁴⁷ <http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie/identiteit/> Gehaald op 12 april 2010 13.13 uur

⁴⁸ *Johannes Fontanus College*, SWP 1.05 IDENTITEITSBASIS VAN DE SCHOOL. November 2002. Uit: schoolwerkplan.

2.2.4 DOELSTELLINGEN JFC M.B.T. LEERLINGBEGELEIDING, DIE VOORTKOMEN UIT DE UITGANGSPUNTEN

Na de beschrijving van de uitgangspunten van het JFC in de vorige paragraaf, omschrijven we in deze paragraaf welke doelstellingen daaruit voortkomen. Naar aanleiding van die doelstellingen kunnen we de vertaalslag maken naar de praktijk van leerlingbegeleiding. Het JFC schrijft het volgende:

“Een leerling presteert het best als hij lekker in zijn vel zit. Daarom proberen we te zorgen voor een goed leef- en werkklimaat. Binnen deze situatie begeleiden docenten op twee terreinen: het kennisgebied en het sociaal-emotionele gebied.

Binnen zijn vak probeert een docent de leerling te begeleiden tot een zelfstandig lerende leerling.

De sociaal-emotionele ontwikkeling is van veel factoren afhankelijk: de thuissituatie, de sfeer op school en vooral in de klas, de juiste afdeling en het gevoel dat je er mag zijn. Op het JFC tel je mee!”⁴⁹

“Het komt voor dat leerlingen grote of kleine persoonlijke problemen hebben. Vaak kunnen mentoren of anderen helpen die problemen aan te pakken. Soms is een probleem zo ingewikkeld, dat meer tijd en deskundigheid nodig is. Om deze leerlingen te kunnen helpen is het Zorg Advies Team (ZAT) opgericht. Het doel van het ZAT is een goede samenwerking tussen school en de jeugdhulpverlening om leerlingen met sociaal-emotionele problemen snel passende hulp te bieden.”⁵⁰ “Soms zijn de problemen van dien aard dat het JFC hulp van buitenaf moeten inroepen. De afdelingsleiders hebben regelmatig overleg met de jeugdgezondheidszorg. Soms volgt verwijzing naar Meerkanten (voorheen RIAGG).”⁵¹

“[Het JFC beschouwt haar onderwijs] als een wezenlijke bijdrage tot de ontplooiing van de eigen aanleg en belangstelling en de voorbereiding op het deelnemen in de samenleving.

Het algemeen vormend onderwijs heeft als doel de leerling te begeleiden bij de voortgang in het ervaren, denken, handelen en waarderen.

In het totale aanbod moeten de diverse aspecten van het menselijk bestaan aan de orde worden gesteld:

- de relatie tot God en hierdoor de relatie tot de medemens;
- de relatie tot eigen mens-zijn en tot de natuur;
- de relatie tot de cultuur.

Ons onderwijs en onze vorming dienen er op gericht te zijn om samen met de ouders de leerling de eigen persoonlijkheid en zelfstandigheid te leren ontdekken, aanvaarden en te doen beleven. Dat kan alleen als hij/zij de roeping ten opzichte van de medemens en het Woord van God verstaat. Hij/zij zal de ander als medemens solidair en verzoenend, waar nodig ook corrigerend, tegemoet moeten kunnen treden en als verrijking ook van eigen ontwikkeling leren zien. Waar nodig moet hij/zij de keuze durven doen een eigen weg te gaan om verantwoordelijk te kunnen deelnemen aan de veelvormige samenleving.

We gaan er van uit dat de school dienstbaar is aan de samenleving, de school is een deel van de voorbereiding op het kunnen functioneren daarin. In onze cultuuroverdracht moeten we ons rekenschap geven van ons rentmeesterschap.”⁵²

⁴⁹ <http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie> Gehaald op 12 april 2010 13.13 uur

⁵⁰ <http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie/zorgadviesteam/> Gehaald op 12 april 2010 13.11 uur.

⁵¹ <http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie> Gehaald op 12 april 2010 13.11 uur.

⁵² Johannes Fontanus College, SWP 1.05 IDENTITEITSBASIS VAN DE SCHOOL. November 2002. Uit: schoolwerkplan.

2.2.5 SAMENVATTING EN CONCLUSIES VAN PARAGRAAF 2.2

Paragraaf 2.2 ging over de principes van het JFC wat betreft leerlingbegeleiding. In deze paragraaf geven we de kern weer.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES VAN PARAGRAAF 2.2.2: GESCHIEDENIS VAN LEERLINGBEGELEIDING OP MIDDELBARE SCHOLEN

Het huidige systeem van leerlingbegeleiding op de meeste scholen is nog niet oud. Dat is bijvoorbeeld te zien in het feit dat leerlingbegeleiding pas in de jaren '90 een gedegen organisatie heeft gekregen in het Zorg Advies Team. De maatschappij is in korte tijd sterk veranderd. Dat heeft gevolgen voor de manier waarop leerlingen begeleid worden. Ook het JFC ontwikkelt haar systeem van leerlingbegeleiding nog steeds. Daarom is de vraag naar de wenselijkheid van schoolpastoraat actueel en relevant.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES VAN PARAGRAAF 2.2.3: UITGANGSPUNTEN JFC

Het JFC erkent de Bijbel als grondslag en wil haar leerlingen vanuit die identiteit begeleiden in de groei naar zelfstandigheid en sociaal verantwoordelijkheidsgevoel. Personeelsleden moeten dit onderschrijven. Het Koninkrijk van God is uitgangspunt voor de manier waarop het JFC werkt. “[God] wil ons leven zin geven, inspirerend maken en Hij geeft ons uitzicht op dat koninkrijk.”⁵³

SAMENVATTING EN CONCLUSIES VAN PARAGRAAF 2.2.4: DOELSTELLINGEN VAN HET JFC M.B.T. LEERLINGBEGELEIDING, DIE VOORTKOMEN UIT DE UITGANGSPUNTEN

Het JFC neemt ernst met haar identiteit, juist in de praktijk. Dat merk je bijvoorbeeld in de dagopeningen, gebeden, plaats van het vak godsdienst, vieringen en in het aannemingsbeleid van personeel.

In haar vorming kiest het JFC er bewust voor om te werken vanuit haar identiteit: “Ons onderwijs en onze vorming dienen er op gericht te zijn om samen met de ouders de leerling de eigen persoonlijkheid en zelfstandigheid te leren ontdekken, aanvaarden en te doen beleven. Dat kan alleen als hij/zij de roeping ten opzichte van de medemens en het Woord van God verstaat.”⁵⁴

Wij vragen ons af, of alle doelstellingen uit de visiedocumenten van het JFC in de huidige structuur bereikt worden. Draagt het JFC naar tevredenheid bij aan de persoonlijke vorming van leerlingen? Het JFC wil de leerlingen begeleiden om de ‘roeping ten opzichte van de medemens en het Woord van God te verstaan’. Hoe kan zij in de begeleiding van leerlingen de brug leggen tussen de praktijk en de werkelijkheid van geloven? Deze vragen krijgen aandacht in paragraaf 2.3.

---

⁵³ *Johannes Fontanus College, SWP 1.05 IDENTITEITSBASIS VAN DE SCHOOL. November 2002. Uit: schoolwerkplan.*

⁵⁴ *Idem*

2.3 VISIE(S) OP LEERLINGBEGELEIDING/PASTORAAT BINNEN EEN CHRISTELIJKE SCHOOL

“Is er een domein in het leven waarvan Christus niet zegt “Mijn”?”⁵⁵

“Opgroeïende jongeren zijn net schepen die de Atlantische Oceaan gaan oversteken op weg naar de haven van New York. Door problemen kunnen ze aardig uit de koers raken. Hulpverlening is het bijstellen van de koers. Als die maar een paar graden verlegd wordt in de goede richting, mogen we al blij zijn. Dan is het aankomstpunt aan de andere kant van de oceaan al honderden kilometers dichterbij het doel. Een puber met weinig zelfvertrouwen zit na drie gesprekken niet ineens heel anders in elkaar. Als in die gesprekken de koers maar een klein beetje verlegd is, kan daarmee hopelijk voorkomen worden dat deze puber na tien jaar depressief wordt. Zo belangrijk zijn gesprekken met jonge mensen!”⁵⁶

Wanneer de school vroegtijdig actief de leerlingen begeleidt, zullen zij daar nu en in de toekomst profijt van hebben. Het JFC staat voor ‘het bevorderen van zelfstandigheid en sociaal verantwoordelijkheidsgevoel’⁵⁷. Binnen de gemeenschap van de school worden leerlingen hierin ontwikkeld. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in het trainen van leerlingen om hun mening te kunnen verwoorden. Sommige van de leerlingen zullen daarin meer sturing nodig hebben dan anderen.

De vraag is, of schoolpastoraat, in de begeleiding van leerlingen tot zelfstandige en sociaal verantwoordelijke mensen, voor een christelijke school gewenst is. Om die vraag te kunnen beantwoorden, bespreken we een aantal visies die we tegenkwamen over leerlingbegeleiding en onderwerpen die relevant zijn in ons onderzoek, al dan niet toegespitst op schoolpastoraat⁵⁸. Daarna gaan we in op de vraag welke meerwaarde schoolpastoraat heeft boven andere vormen van hulpverlening. Vervolgens bespreken we het christelijk mensbeeld. De manier waarop de school leerlingen ziet, zegt immers veel over de manier waarop zij leerlingen begeleidt. We gaan kort in op het eigene van de puber en sluiten af met een samenvatting en conclusies.

⁵⁵ Uitgesproken door Abraham Kuyper tijdens de opening van de Vrije Universiteit in Amsterdam

⁵⁶ Voet, N.C. van der, *Schoolpastoraat*. Reader gebruikt voor de opleiding GPW, p.2

⁵⁷ Zie hoofdstuk 2.2

⁵⁸ Op veel scholen valt schoolpastoraat onder de noemer ‘leerlingbegeleiding’.

2.3.2 VISIES OP SCHOOLPASTORAAT

In deze paragraaf besteden we aandacht aan de vraag of pastoraat thuis hoort op een school. Hierover zijn de meningen (in de literatuur en in het werkveld) sterk verdeeld. We geven een weergave van het scala aan meningen. Er zijn 4 soorten visies over schoolpastoraat te onderscheiden⁵⁹:

1. *Tegenstanders, die het schoolpastoraat afwijzen, omdat ze vinden dat de persoonlijke zorg aan de leerling niet tot het wezen van de school behoort.*

Aanhangers van deze mening onderstrepen dat de school een opleidingsinstituut is. Leerlingbegeleiding (waaronder pastoraat) is de taak van professionals in de hulpverlening. Docenten kunnen zich beter richten op hun taak als onderwijskundige. Als ze ook nog de taak krijgen om hulpverlener te 'spelen' dan verliezen ze tijd en inzet om te werken aan hun kwaliteit als docent. De school is een opleidingsinstituut en uiteindelijk wordt zij afgerekend op het aantal leerlingen dat wel of niet slaagt. In deze visie wordt er ons inziens te weinig rekening gehouden met de sociale- emotionele- en spirituele kant van de leerling die wel degelijk invloed kan hebben op de leerresultaten.

Mensen die kritisch staan tegenover leerlingbegeleiding door de school, benoemen dat er docenten zijn die zich niet bekwaam genoeg voelen om ingewikkelde problemen te behandelen. Ze benadrukken dat er binnen de school veel docenten zijn die niets meer willen zijn dan (vak)docent. Zij durven of willen geen hulpverlener, pastor of opvoeder zijn. Daarvoor zijn ze niet opgeleid. Ze vinden dat de school ook niet teveel moet komen op het werkterrein van de hulpverleners, ambtsdragers en ouders. De school moet zich kwalificeren in het onderwijs, dat is haar taak.

Wij onderschrijven dat niet elke docent bekwaam is. We zullen hier op terugkomen wanneer we een profielschets tonen van de pastor. Maar de school heeft - ons inziens - naast vakdocenten ook persoonlijk begeleiders nodig, omdat dit bij een goede vorming hoort.

Ook de volgende visie komen we tegen: Sociaal emotionele begeleiding en opvoeding is de taak van de ouders. Docenten moeten die taak niet overnemen. Ouders zijn de opvoeders van hun kinderen. Wij sluiten ons hier deels bij aan, want in eerste instantie hoort dit bij de taak van de ouders. Echter, de weerbarstige praktijk laat zien dat niet alle ouders deze taak op zich nemen. Bovendien gaan lang niet alle leerlingen met problemen naar hun ouders.

N.C. van der Voet is het niet eens met deze visie. De school heeft wel degelijk een begeleidingstaak ten aanzien van leerlingen, volgens hem. Hij noemt veel gebruikte argumenten als: 'Het is een niet noodzakelijke service van de school aan de leerlingen en vooral hun ouders, dus onderdeel van de public relations.' En: 'Leerlingen met problemen scoren doorgaans slecht met leren en moeten daarom geholpen worden.' Hij noemt ook eigen argumenten: "Het welbevinden van een leerling binnen de school staat onder verantwoording van de school. Een leerling wordt op school beïnvloed. Niet alleen intellectueel, maar ook sociaal, emotioneel en geestelijk. Dat gebeurt niet alleen in de wandelgangen, maar ook in de lessen. In zo'n geval ben je er als docent verantwoordelijk voor wat er met die invloed gebeurt. Jouw lessen kunnen vragen oproepen."⁶⁰

---

⁵⁹ De 4 meningen zijn opgetekend in Onstenk, Dr. A. J. *Het eerste vak. Aspecten van en rondom het godsdienstonderwijs in de bovenbouw van het christelijk voortgezet onderwijs*. Kampen, p. 75. De uitwerking ervan is van onszelf.

⁶⁰ Voet, N.C. van der, *Schoolpastoraat*. Reader gebruikt voor de opleiding GPW (p.2)

2. Tegenstanders, die het schoolpastoraat afwijzen, omdat ze vinden dat het schoolpastoraat een kerkelijk begrip is en daarom niet in de school thuishoort.

Een aantal jaren terug hoorde je hem regelmatig, maar nog steeds is de volgende visie actueel: Pastoraat hoort thuis in de kerk en christelijke gemeente. Het is de taak van de dominee of voorganger en ambtsdragers, omdat zij genoeg hebben gestudeerd om inhoudelijk iets te kunnen zeggen dat zinvol is. Docenten hebben daarvoor niet de professie en moeten hun vingers dus van pastoraat afhouden. De leerlingen moeten, gezien deze visie, met hun pastorale vragen bij de kerk aankloppen. De vraag is, of die drempel voor veel leerlingen niet veel te hoog is. Bovendien zijn lang niet alle leerlingen op christelijke scholen verbonden aan een kerkelijke gemeente.

3. Voorstanders die de persoonlijke zorg uitsluitend of voornamelijk zien als een pedagogisch-begeleidende zorg.

Deze wijzen meestal de benaming 'schoolpastor' af en zoeken liever een aanduiding als 'moderator'. Vaak vinden ze ook dat de godsdienstleraar niet de geschikte persoon is voor deze taak. De 'moderator' of 'vertrouwenspersoon' hoeft geen christen te zijn.

Sommigen vinden dat de school alleen verantwoordelijk is voor hulp aan leerlingen met leerproblemen.. Andere problemen, die niet zo sterk gerelateerd zijn aan leerresultaten, staan niet onder de verantwoording van de school. Echter, veel sociale en emotionele problemen hebben sterke invloed op de leerresultaten.

4. Voorstanders, die het accent leggen op de religieuze benadering van de leerling in het kader van deze taak.

Een voorbeeld uit de literatuur is drs. N.C. van der Voet. Hij houdt een pleidooi voor het aanbieden van schoolpastoraat op een middelbare school. Hij schrijft het volgende en verwoordt daarmee dat volgens hem leerlingbegeleiding niet alleen de zorg is van de reguliere hulpverlening: "Jongeren worden geholpen zich kennis en vaardigheden eigen te maken die ze nodig hebben bij een vervolgopleiding en bij het functioneren in de maatschappij. Een jeugdpsycholoog wil dat even goed als een docent Engels. Ze zijn beide jeugdhulpverlener, alleen leren ze de jongelui andere dingen en in een andere context. Scholen zijn instanties van jeugdhulpverlening. Onderwijs is zelf een vorm van hulpverlening. Jongeren worden [er] geholpen (...) bij het [goed kunnen] functioneren in de maatschappij."⁶¹ De laatste zin vinden wij terug in het visiedocument van het JFC⁶². We onderschrijven deze visie van Van der Voet, omdat ons inziens alle personeelsleden op een school verantwoordelijk zijn voor de vorming van leerlingen. Het is van belang dat zij allen integer zijn en gericht op de ontwikkeling van leerlingen. Voorbeeldfiguren zijn in de pubertijd immers van groot belang.

Als je volgens Van der Voet vanuit je christelijke overtuiging een leerling effectief wilt begeleiden, moet je het geloof of de levensovertuiging ter sprake brengen. In het onderwijs hebben we de leerling als 'complete mens' op het oog. Leerlingen hebben niet alleen maar een hoofd, maar ook een ziel voor de eeuwigheid. Van der Voet: "Wij willen dat de leerlingen horen van de twee wegen en door het geloof in Jezus de goede weg leren bewandelen. Wij willen dat ze als jonge christenmensen hun traject in het onderwijs vervolgen of de samenleving ingaan. (...)Als vanuit onze principes ook de ziel van leerlingen voor ons belangrijk is, tonen we visie. Hoofd en ziel samen zijn echter niet los verkrijgbaar. Dat hoofd en die ziel worden ook door alle andere aspecten beïnvloed. Een leerling die thuis ruzie heeft en daarover tobt, kan niet leren. Z'n hoofd werkt niet. Hij staat echter ook niet meer open voor de schriftlezing en het gebed aan het begin van de schooldag. Hij wordt onverschillig en heeft steeds meer vragen bij God en geloof. Z'n ziel wordt toegesloten. Dus als wij hoofd en ziel serieus nemen, moeten we de rest ook serieus nemen. Bovendien moeten we uitkijken dat onze vrome

⁶¹ Voet, N.C. van der, *Schoolpastoraat*. Reader gebruikt voor de opleiding GPW (p.2)

⁶² *Johannes Fontanus College*, SWP 1.05 IDENTITEITSBASIS VAN DE SCHOOL. November 2002. Uit: schoolwerkplan.

woorden bij dagopeningen en andere gelegenheden geen toneelstukje worden. We spreken over liefde en bewogenheid. We bidden erom. Dan moeten wij die natuurlijk ook wel tonen aan onze leerlingen. Cijfers geven is niet moeilijk. Een dagopening houden kan een routineklus worden. Warme belangstelling tonen voor leerlingen, blijkt voor veel docenten een zware opgave te zijn. Ze missen de lust, de tijd en de visie daartoe.”⁶³

N. C. van der Voet vindt dat bij integrale benadering van leerlingen het pastoraat behoort. Hij gaat daarin ver. “Indirect of impliciet verwijzen naar God is te weinig. Christelijke hulpverlening – hulpverlening binnen de christelijke school – kan niet zonder het expliciete spreken over God. Sociaal-emotionele leerlingbegeleiding sec is mensgericht en eigenlijk doelloos. Juist de factor pastoraat geeft aan dat we met onze leerlingen ergens naar toe willen.(...) Uiteraard zijn specialisten soms nodig, maar dat maakt het niet overbodig om in de schoolbegeleiding ruimte te laten voor alle vragen. Dan kan het zinvol zijn om regelmatig samen met een leerling uit de bijbel te lezen en samen te bidden.”⁶⁴ We onderschrijven deze uitspraak van Van der Voet deels. God móet ingebracht worden in de gesprekken, maar de schoolpastor hoeft (het geloof in) Hem niet expliciet te benoemen. De schoolpastor is een gelovige. Als hij leeft vanuit die werkelijkheid, is God erbij. Indirect of impliciet verwijzen naar God kan genoeg zijn.

Als de school zich als christelijke gemeenschap in de samenleving wil blijven profileren, moet zij leerlingbegeleiding serieus nemen. “De school is voor de leerlingen een vertrouwde omgeving. De school is belangrijk bij preventie en interventie van problemen. Jongeren praten niet gemakkelijk over hun problemen met ouders of specialisten, de kerk of hulpverleners. Een vertrouwde omgeving met vertrouwde mensen maakt de drempel lager. Leerlingen worden dan niet direct op hun problemen aangekeken en kunnen snel geholpen of doorverwezen worden. Kerk, gezin en school kunnen elkaar daarin ondersteunen.”⁶⁵ Een gelovige gemeenschap als de school (waarvan een schoolpastor onderdeel is), is belangrijk en krachtig, omdat het leerlingen een betrouwbare begeleiding kan bieden. De context van de school is voor leerlingen toegankelijk en vertrouwd.

---

⁶³ Voet, N.C. van der, *Schoolpastoraat*. Reader gebruikt voor de opleiding GPW, p.4-5

⁶⁴ Voet, N.C. van der, *Schoolpastoraat*. Reader gebruikt voor de opleiding GPW, p.5

⁶⁵ Idem

2.3.3 DE VERHOUDING PASTORAAT EN HULPVERLENING / WELKE MEERWAARDE HEEFT PASTORAAT?

Het JFC besteedt veel aandacht aan leerlingbegeleiding. Daarom is het een relevante vraag of het meerwaarde heeft om pastoraat aan het systeem toe te voegen. We onderzoeken in deze paragraaf de meerwaarde van schoolpastoraat in vergelijking met de hulpverlening.

De bezinning op het onderwerp 'de verhouding tussen pastoraat en hulpverlening' is in Nederland al geruime tijd bezig. In de jaren '70 komt het gesprek pas echt op gang. Het mag duidelijk zijn dat het gesprek over de verhouding tussen pastoraat en hulpverlening in die eerste tijd sterk gekleurd was door twee vooronderstellingen die vandaag niet meer opgaan. Namelijk dat pastoraat ambtelijk is en dat pastoraat een 'leken'-activiteit is. De maatschappelijk werker was de professional die door een ondeskundige ambtsdrager kon worden geraadpleegd en ingeschakeld.

Aan het begin van de 21ste eeuw verandert deze manier van kijken naar het pastoraat. Pastoraat gaat zich ook buiten de ambtelijke setting bewegen. Gemeenteleden krijgen steeds meer know-how van psychosociale deskundigheid. Verschillende psychepastorale cursussen, conferenties en boeken waarin geloof en psychosociale thematiek in voorkomt, komen op. Het kan niet zo zijn dat we pastoraat per definitie scharen onder 'ondeskundig', dit is namelijk niet meer het geval. Onderstaand zullen we dat verder uitwerken, als we het boek van ds. Philip Troost *Als handen van de pottenbakker*, bespreken.

In de jaren '70 waren er waarschuwende geluiden om de dienst in de christelijke gemeente en de professionele hulpverlening strikt van elkaar te blijven scheiden. Toch is er in diezelfde tijd een zoektocht bezig naar hoe beide toch op elkaar betrokken kunnen worden. In 'pastoraat als hulpverlening' (1977) geeft G. Heitink een schets. Heitink onderscheidt zes componenten aan het mens zijn: De mens 1) als persoon 2) in relaties 3) in zijn sociaal-culturele context 4) in ontwikkeling 5) met zijn psyche 6) als gelovige. Voor de pastor is volgens hem de mens als gelovige de meest bepalende component, maar ook elk van de vijf andere componenten is voor de pastor een mogelijke toegangsweg tot het geheel waarbij steeds meerdere componenten een rol spelen.⁶⁶ Ons inziens moeten de componenten niet als gescheiden worden gezien. De componenten staan in verbinding met elkaar.

De idee dat je voor geloofsvragen naar de pastor gaat en voor psychische problemen naar de professionele hulpverlener lijkt sterke papieren te hebben. In de praktijk van leerlingbegeleiding blijkt echter dat geloofsvragen en psychosociale thema's door elkaar heen lopen en elkaar beïnvloeden. Wanneer je als (gelovige) leerling te maken krijgt met het verlies van één van beide ouders dan heeft dit ook zeker invloed op het geloofsleven van de leerling. Waarom gebeurde dit? Is God wel een liefdevolle Vader? De pastorale zorg spitst zich toe op ervaringen van contingentie, op datgene wat mensen vaak onverwacht en toevallig overkomt.. In zo'n situatie wordt je op jezelf teruggeworpen en geconfronteerd met vragen: Waar leef ik voor? Wat geeft me hoop? Hoe kan ik zin geven aan wat mij overkomt? Wat betekent het geloof in deze situatie?

⁶⁶ Heitink, G., *Pastoraat als hulpverlening*. Uitgeverij Kok Kampen 2007. p. 196-197

S. van der Heijden is jeugdwerker en docente op de Christelijke Hogeschool Ede. Ze begeleidt in haar werk veel jongeren vanuit haar geloof. Zij wil het belang van integratie tussen en pastoraat en hulpverlening sterk onderschrijven.⁶⁷ Ze plaatst dit in een breder perspectief, namelijk de integratie van geloof en leven. De schoolpastor kan een leerling helpen in de zoektocht naar identiteit, beleving en waarheid. Volgens ons kan integratie tussen pastoraat en hulpverlening inderdaad behulpzaam zijn, maar in de huidige praktijk zal dat niet snel voorkomen. We spraken de schoolmaatschappelijk werkster van het JFC. Zij spreekt maar heel zelden leerlingen over hun levensbeschouwing of geloof. Als de schoolmaatschappelijk werker christelijke leerlingen ontmoet, zal hij niet snel ingaan op de integratie tussen geloof en leven. De pastor zal dat wel doen. Als een maatschappelijk werker weet dat een leerling gelovig is, zal hij er goed aan doen dit met de schoolpastor te bespreken.

In 2009 komt Ds. Philip Troost met een interessant gezichtspunt. Hij gaat verder dan samenwerking tussen de pastor en de hulpverlener en gelooft dat er nog een stap extra mogelijk is bij samenwerken, zonder in een versmelting terecht te komen waarbij de eigenheid van het pastoraat verloren gaat. De stap verder die hij bedoelt is die van integratie tussen pastoraat en hulpverlening⁶⁸. Zijn ideaalbeeld daarbij is dat de pastor niet te snel doorverwijst naar de hulpverlening, maar zelf begeleidt op een manier waarbij geloofsthematiek en psychosociale thematiek op een geïntegreerde manier aan de orde komen. Pastores kunnen gebruik maken van 'know how' uit de hulpverlening. Hij ziet pastoraat als een professionele discipline. Je kunt daarin onderscheiden: vrijwilligers en deskundigen. Deskundigen moeten in staat zijn om sociaal emotionele problemen zelf te behandelen.

De relevantie van Christus voor de oriëntatie op de eigen binnenwereld zal geëxpliciteerd moeten worden zodat vanuit de innerlijke verdeeldheid in mensen een weg gevonden kan worden naar innerlijke heelheid. Pastoraat krijgt vorm door verkondiging en zorg, maar zeker ook door genezing door Gods heil. Kan de gemeente [of de school?] functioneren als helende gemeenschap? Enigszins gechargeerd zou je kunnen zeggen: De pastor is gericht op heil, de hulpverlener op psychisch welzijn. "Gods waarheid en de menselijke werkelijkheid zijn voor een christenwerker één geheel. (...) In het pastoraat hoeven de pastor en de pastorant zich niet te verliezen in het naar binnen kijken, maar mogen ze opzien naar omhoog." ⁶⁹

We zijn erg enthousiast over het betoog van Troost over de deskundigheid van pastores, omdat velen van hen de professie hebben om leerlingen verder te helpen. "Ik stel voor dat pastores veel meer kennis krijgen van wat krachtig leren en ontwikkelen is. Van dat wat mensen kracht geeft, wat ze gezond maakt en dat ze daarbij de nieuwe inzichten in psychologie, neurologie, meditatie en met name zichzelf (eigen inspiratie, kernkwaliteiten) leren inzetten. Dat ze leren hoe je stagnaties in groei en ontwikkeling en lastige levensomstandigheden niet als problemen benadert, maar ze in mogelijkheden tot groei kunt omzetten. Dat stagnaties heel gewoon zijn en hoe die verdieping aan je leerproces kunnen geven en versterking van je geloof. Hoe je kunt leren om je als mens open te stellen voor de kracht van Gods Geest en voor Christus die in jou wil wonen."⁷⁰ De psychologie kan de pastor inzicht geven in hoe het komt dat iemand in bepaalde dingen is 'scheefgegroeid'. Psychologie geeft kennis van de oorzaak van problemen. Maar vaak is die kennis niet voldoende om ook daadwerkelijk te veranderen. Daarvoor is, ons inziens, genezing nodig en die genezing kan God geven. Daarom heeft schoolpastoraat meerwaarde boven andere vormen van hulpverlening.

---

⁶⁷ Heijden, S. van der, *Pastoraat – van levensbelang voor jongeren*. Uit: Troost, ds. Ph. (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 79-90

⁶⁸ Troost, ds. Ph. (Philip) (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 14-15.

⁶⁹ Troost, ds. Ph. (Philip) (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 36.

⁷⁰ Zijlstra, T., *De professionaliteit en competenties van de pastor*. Uit: Troost, ds. Ph. (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 63-78

Voor wat betreft de praktijk, is het een interessante vraag of de drempel om naar een pastor te gaan, minder hoog is dan die om naar een hulpverlener te gaan. De pastor kan informeler te werk gaan. Wanneer een leerling een 'belemmering op zijn levensweg' ervaart, kan hij naar de pastor gaan. Bewust spreken we niet van een 'probleem'. Dit heeft een voordeel boven de hulpverlening, want daar wordt de leerling wel vaak direct bestempeld met een 'probleem'. De grens tussen pastoraat en hulpverlening is ons inziens een overgangsgebied. Christelijke therapie in de zin van psychosociale hulp vanuit Christus behoort tot de eigenheid van pastoraat. "In het hele spectrum van zeer lichte vormen van psychosociale ontwrichting waarmee in principe elk mens te maken heeft, tot zeer ernstige en complexe verstoringen die gespecialiseerde deskundigheid vragen, is er een groot gebied van psychosociale problematiek waar meer nodig is dan alleen een bemoedigend gesprek of troostvol gebed. In zo'n geval hoeft iemand niet de professionele hulpverlening in, wanneer er binnen het pastoraat voldoende deskundigheid aanwezig is om dat 'meer' te bieden."⁷¹ Zo gewenst begeleidt de pastor de leerling in het (her)ontdekken en beleven van de weg die God met hem heeft. De schoolpastor kent de kracht van Christus om te vergeven, te genezen, en te herstellen. De meerwaarde van een schoolpastor is dat hij de leerling kan begeleiden om de werkelijkheid van dit geloof te vertalen naar de praktijk.

---

⁷¹ Idem, p. 46

2.3.4 DE CONSEQUENTIES VAN EEN CHRISTELIJK MENSBEELD VOOR HET SCHOOLPASTORAAT

***Het antwoord op de vraag: "wie ben ik?"
vinden we niet door naar de mens te kijken,
maar door naar God te kijken.***

***"(...) de christelijke visie op de mens,
waarin zonde en gebrokenheid wel veel invloed hebben, maar niet het belangrijkste zijn. Niet onze kern.
Het is goed dat we in (...) [het] pastoraat aangesproken worden op
wie we werkelijk zijn in Christus."*⁷²**

De visie op de mens die de school onderschrijft, heeft veel invloed voor de praktijk van de persoonlijke begeleiding van leerlingen. Het JFC erkent Gods Woord als grondslag. Dat betekent dat ze in de praktijk met mensen om wil gaan, zoals God het bedoeld heeft. Het JFC staat voor het volgende: "De mens is geschapen naar Gods beeld. De mens als kroon der Schepping, heeft door de zonde de relatie met God verbroken; de mens kan door bekering vernieuwd worden en kan daardoor als broeder en zuster van Jezus Christus en van elkaar leven. Dit geeft ons een specifieke uniciteit en zelfstandigheid, doet de medemens als naaste zien, gelijkwaardig en onmisbaar en maakt ons verantwoordelijk voor de Schepping, zowel ten opzichte van de natuur als ten opzichte van de menselijke samenleving." ⁷³

Om te kunnen bepalen welke leerlingbegeleiding hierin gewenst is, is een concretere verwoording nodig van het mensbeeld dat bij deze visie past. Wat is Gods plan met de leerlingen? Deze paragraaf is een prikkelende uitwerking van de vertaling van een christelijke mensvisie naar de praktijk.

Intieme relaties staan centraal om tot je doel te komen. Deze visie is ontstaan in navolging van drs. L. Crabb. Hij is psycholoog en theoloog en zijn boeken ⁷⁴ zijn bruikbaar voor het verwoorden van een mensbeeld, dat ontstaat uit de kennis vanuit de Bijbel en vanuit de psychologie. Als intieme relaties breken, zorgt dat voor scheuring. Mensen zijn personen, wezens die sterk verlangen naar voldoening. Voldoening wordt ervaren als liefdevolle relaties en zinvolle betekenis. Twee termen vatten samen waar mensen ten diepste naar verlangen: genegenheid en de ervaring dat ons leven zin heeft. Alleen God kan dit werkelijk geven. John Piper, schrijver en theoloog, verwoordt kernachtig waarvoor mensen geschapen zijn. We zijn geschapen voor de ultieme vreugde, namelijk het eren, dienen en aanbidden van de Here God als de Drie-Eenheid. ⁷⁵ Als we ons niet afhankelijk opstellen van God, worden we slaaf van onze verlangens, ze worden onze god. Daardoor worden we egoïstisch, immoreel en zijn we niet in staat echt te dienen en lief te hebben. Dit gebrek aan blijdschap in God wordt veroorzaakt door zonde. De verzoenende dood van de Here zorgde toch voor de mogelijkheid van een intieme relatie met God, zoals we bedoeld zijn. Het aangaan van die relatie vereist bekering. Ons denken wordt dan vernieuwd. Dat betekent toe te geven dat we van God afhankelijk zijn. Als we dit doen, worden verborgen pijn en verkeerde strategieën aan het licht gebracht. Christus kan ons bevrijden zodat we dankbaar worden en vanuit die basis kunnen geven. Ons vermogen om dit te beseffen is aangetast. Ook christenen leven vaak zonder de basis van waaruit we kunnen geven.

⁷² Zijlstra, T., *De professionaliteit en competenties van de pastor*. Uit: Troost, ds. Philip (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 77

⁷³ *Johannes Fontanus College*, SWP 1.05 IDENTITEITSBASIS VAN DE SCHOOL. November 2002. Uit: schoolwerkplan.

⁷⁴ Bijvoorbeeld: Crabb, L. (Larry), *Mensen begrijpen. Een bijbelse visie op elkaar helpen en raadgeven*. Driebergen 2005 (derde druk). 270p. Oorspronkelijke titel: Understanding people.

⁷⁵ Piper, J., *Verlangen naar God*. Uitgeverij De Banier, Utrecht 2005. 390 p.

Wij mensen proberen vanuit onszelf vastberaden onafhankelijk, zonder God te leven. Dat doen we door bevrediging van onze verlangens te zoeken in bijvoorbeeld:

1. het maken van eigen voorstellingen van de werkelijkheid waardoor we de illusie van onafhankelijkheid kunnen handhaven. We maken onszelf wijs dat we geen behoefte aan kwetsbaar vertrouwen hebben.
2. het ontwikkelen van eigen opvattingen over hoe we voldoening kunnen vinden waardoor ten onrechte onze hoop wordt gevoed.
3. het leven in afhankelijkheid van anderen.
4. het ontkennen van de intensiteit van onze pijn en teleurstelling.
5. het geloof in voorstellingen die onze teleurstelling 'verklaren'.
6. het geloof in opvattingen die ons de onterechte hoop geven dat de dingen er anders uit zouden zien als...

Maar deze opvattingen moeten erkend en verworpen worden om toe te geven dat we echt afhankelijk van God zijn. Alleen zo kunnen we de uitvoerderrol i.p.v. slachtofferrol aannemen.

De tips van Crabb voor de pastorale begeleiding om mensen hierin te helpen, zijn concreet. Mensen kunnen invloed uitoefenen op emoties, maar niet op alle soorten. Daarom is het belangrijk dat zij dichtbij zichzelf komen, ontdekken wat ze echt voelen. Een onaangename emotie kan constructief gemaakt worden door het te zien als een teleurgestelde wens i.p.v. een bedreiging voor overleven. Dat maakt mensen geestelijk volwassen. De ervaring is dat het soms enorm veel tijd kost om dit echt te leren, maar inzicht en confrontatie is erg belangrijk. Als wij die tijd nemen en bereid zijn om te leren, gaat God aan het werk. Probleem van veel mensen is dat we proberen zoveel mogelijk de schone schijn op te houden. Als iemand 'binnenstebuiten' kan leven ('van buitenaf' naar zichzelf kijken en open zijn), kan hij genezen.

Deze inzichten zijn niet volledig en ontstaan niet zomaar. Het groeiproces om steeds meer tot ons doel te komen, beslaat ons hele leven. Een schoolpastor is zich hiervan bewust. Hij maakt het zich in zijn werk eigen om anderen hierin te begeleiden.

De vraag komt naar boven hoe mens als christen omgaat met leerlingen die niet christelijk zijn (opgevoed). Op het JFC zitten leerlingen met veel verschillende overtuigingen. Zij mogen die hebben. We zien ze niet als mensen die op de verkeerde weg zijn en daarvan af geholpen moeten worden. Robert Doornenbal⁷⁶, o.a. docent godsdienstwetenschappen aan de Christelijke Hogeschool Ede, heeft veel voor ons betekend in het zoeken naar onze kijk op onbekeerde mensen en God in godsdiensten. We geloven dat niemand behouden kan worden zonder het werk en de persoon van Jezus Christus. Hij is de enige weg tot God. Echter, we zouden nooit zeggen dat iemand niet behouden kan worden als hij Jezus in dit leven niet heeft aangenomen als zijn Verlosser. Gods wegen zijn ondoordringbaar en voor ons niet te begrijpen. Maar: In dit leven kunnen we God nooit beter kennen dan wanneer we Christus leren kennen! Het werk van een schoolpastor zal Hem dan ook centraal stellen. Maar daarbij richt hij zich op de leerling als persoon. De leerling moet altijd vrij zijn en zich vrij voelen om zelf keuzes te maken. Dat is goed. Henry Nouwen geeft ons inziens in zijn hele werk de verwondering mee over de breedte van Gods liefde. Die is groter dan wij ons kunnen voorstellen....! In die wetenschap van afhankelijk zijn werkt de pastor.

De pastor wil de mens in zijn totaliteit zien. Volgens de al eerder door ons geciteerde ds. Ph. Troost zijn de verschillende gebieden van het mens-zijn als volgt te onderscheiden: sociaal, emotioneel, psychisch, lichamelijk. De identiteitsvraag staat daarbij centraal: wie ben ik?

- Wie ben ik als persoon (psychische aspect)
- Wie ben ik in mijn lichamelijkheid (biologische aspect)
- Wie ben ik in relaties en wie vanuit mijn sociaal-culturele context (sociaal aspect)

⁷⁶ Doornenbal, R., *Ma(i)len over de wereldreligies. In gesprek over het Evangelie en andersgelovigen.* CHE Reeks, Ede / Zoetermeer: Boekencentrum 2007. 135 p.

Het 'geestelijke' aspect wordt in de literatuur vaak als een apart te onderscheiden gebied benoemd. Echter, Troost kiest ervoor dit niet te doen en voegt het religieuze/spirituele aspect niet als nummer vier in het rijtje toe. Hij pleit voor een andere benadering. Volgens hem heeft de levensovertuiging van de mens invloed op ieder ander gebied en moet je dat overkoepelend zien. Vanuit het pastoraat kijk je naar de gehele mens als gelovige. Hij kiest er voor om het spirituele aspect als het leidende principe te kiezen om naar de menselijke werkelijkheid te kijken. We zouden verder willen gaan. Volgens ons heeft ieder gebied invloed op het andere en moeten we de mens blijven zien als geheel. De afzonderlijke gebieden zijn bijna niet te onderscheiden. Als een leerling slecht presteert, kan dat komen door zijn/haar thuissituatie. Vaak is er in zo'n geval lichamelijk ook iets aan de hand. De relatie met God is bepalend voor de drie andere relaties en doortrekt deze ook. Het antwoord op de vraag: "wie ben ik?" vinden we niet door naar de mens te kijken, maar door naar God te kijken.

In het pastoraat zie je de mens dus vooral als gelovige. De mens is geschapen en heeft verzoening nodig. Die verzoening brengt herschepping en heling teweeg. In het pastoraat kun je de mens daarin begeleiden." ⁷⁷ Voor het leerling-pastoraat betekent dat: kijken naar de leerling als een mens die op weg is met God en gaandeweg wordt omgevormd naar Gods bedoeling met zijn of haar leven. Alles wat er gebeurt, leidt hem/haar naar God toe, of van God af.

De mens is geschapen naar Gods beeld. Om dat uit te leggen, benoemt Philip Troost twee aspecten van dit beeld-zijn ⁷⁸:

- Je doen (gehoorzaamheid)
- Je zijn (identiteit in Christus)

Je zijn is relationeel van karakter. Het komt tot uitdrukking in je relaties: met God, met je medemens, met jezelf en met de natuur.

Helaas is ons beeld-zijn ontworcht door de zonde(val). Dit beschreven we ook in de voorgaande paragraaf. In plaats van geluk, is er angst, schaamte en onveiligheid in ons leven gekomen. We reageren daar automatisch op door te streven naar zelfhandhaving en onafhankelijkheid. De Bijbel noemt dit de 'oude mens'. We gaan onszelf verstoppen, onszelf rechtvaardigen, wijzen naar de ander en/of de ander misbruiken om zelf overeind te blijven. De oorzaken hiervan kunnen we zoeken in de erfzonde, in onze genen en opvoeding, in de cultuur om ons heen of in ervaringen die ons hebben beschadigd. De oplossing noemt de Bijbel wedergeboorte; bevrijding uit de benoemde vicieuze cirkel.

Het begin van de verandering is een kwestie van positie kiezen in je relatie met God, los van de vraag in hoeverre dat nu al wordt gerealiseerd. ⁷⁹ De gelovige leeft in de spanning tussen wat God nu al geeft en wat God nog niet geeft. Alleen door elke dag, en zoveel keren op een dag opnieuw, onze positie in Christus in te nemen, zal de nieuwe mens in ons opstaan en sterker worden. Heil kan alleen ontvangen worden. "Wie een mens wil beschouwen, onderzoeken, begrijpen als zijnde op zichzelf, los van Christus, die houdt zich niet met werkelijkheid bezig, maar met een illusie. (...) Voor een gezond geloofsleven zijn er affectieve voorwaarden nodig, zoals bijvoorbeeld het vermogen om te vertrouwen, om hoop te koesteren en het vermogen tot overgave." ⁸⁰ De pastor kan een veilige context bieden om leerlingen hierin te begeleiden.

---

⁷⁷ Troost, ds. Philip (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 19

⁷⁸ Troost, ds. Philip (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 38

⁷⁹ Troost, ds. Philip (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 38-58

⁸⁰ Idem, p. 47

WERKEN MET PUBERS IN HET PASTORAAT

Zojuist hebben we uiteengezet hoe het christelijke mensbeeld invloed heeft op onze visie op schoolpastoraat in het algemeen. Pubers zijn een speciale doelgroep. In deze paragraaf willen we kort aandacht geven aan de vraag waarin werken met pubers onderscheiden is van andere vormen van pastoraat. We verwijzen naar bijlage 5.4 voor meer tips en typering.

In de leeftijdsfase (11-17 jaar) die wij voor ogen hebben, zitten jongeren in het 'conformistische stadium'. Dat is de levensfase waarin zij zich aanpassen (conformer) aan de groep waar ze op dat moment in zitten. Dit kan betekenen dat een leerling zich op school heel anders gedraagt dan in de kerk, omdat de groep om hem heen anders is. In deze tijd hebben jongeren een zogenaamd 'patchwork identity': hun leven is een bonte lappendeken van opvattingen en gedragingen. Bij veel christelijke jongeren is hun geloof maar één van de vele lapjes op hun bonte patchworkdeken.

S. (Sabine) van der Heijden verwoordt de hedendaagse knelpunten in de jongerencultuur typerend met een aantal kernwoorden: identiteit, waarheid, beleving, ontzuiling en authenticiteit. Het begrip 'waarheid' werken we uit, omdat zij hierover ons inziens relevante dingen zegt. "Voor postmoderne jonge mensen is 'waarheid' relatief. Ratio is niet meer het enige criterium, het gaat ook om beleving. De vragen 'hoe voelt het?' en 'wat heb ik eraan?' zijn belangrijke vragen. De jongeren worden overstelpt met informatie en moeten voortdurend kiezen met welke informatie men wel iets doet en met welke informatie niet. Hoe maak je die keuze? Vaak geldt 'dat wat werkt is goed'. Dit geldt ook voor hoe de jongere tegen het evangelie aankijkt, werkt het?"⁸¹

Voor pastoraal werkers, maar ook voor mentoren of maatschappelijk werkers, is de hoofdmoot van het werk de begeleiding van leerlingen die hulp vragen in verband met spanningen, blokkades en onzekerheden in hun psychosociale functioneren. Thema's die vaak langskomen zijn bijvoorbeeld angst, onzekerheid, eigenwaarde, vertrouwen en wantrouwen, intimiteit, verslaving, conflictmijding en onverwerkt verdriet. (Op de achtergrond van deze thema's speelt bijna altijd het socialisatieverhaal een rol (zie ook bijlage 5.4.2., de literatuurstudie over coping en het typerende van jongeren⁸²).

Van der Heijden concludeert het volgende: "Ik denk dat we veel problemen bij jongeren kunnen voorkomen door goed onderwijs. Onderwijs waarbij de grote lijn van Gods bedoeling met de mensen, van zijn heilsplan, zijn heelmakingsplan, helder uitgelegd wordt en gekoppeld aan concrete voorbeelden uit het leven van de jongere. (...) Wanneer jongeren in staat zijn om een goede basis in het leven te ontwikkelen, zal hen dit behoeden voor scheefgroei en voor verkeerde keuzes die op latere leeftijd tot problemen leiden. Problemen waar ze dan ook hun partner en kinderen in mee kunnen slepen. Juist voor jongeren is goed pastoraat daarom zo belangrijk"⁸³. De integratie in de leerlingbegeleiding tussen geloof en leven verdient ons inziens aandacht. We vragen ons af, of die op het JFC in de huidige situatie voldoende krijgt.

⁸¹ Heijden, S. van der, *Pastoraat – van levensbelang voor jongeren*. Uit: Troost, ds. Ph. (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 79-90

⁸² Zie bijlage 5.4.1 Stam – van de Beek, J., *De pastorale situatie op middelbare scholen*.

⁸³ Heijden, S. van der, *Pastoraat – van levensbelang voor jongeren*. Uit: Troost, ds. Ph. (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 79-90

2.3.5 SAMENVATTING EN CONCLUSIE VAN PARAGRAAF 2.3

In voorgaande paragrafen is de vraag behandeld, of de identiteit van het JFC voldoende tot uitdrukking komt in het huidige systeem van leerlingbegeleiding. We onderzochten visies op leerlingbegeleiding/pastoraat binnen een christelijke school. Deze paragraaf is een samenvatting van de resultaten uit dit onderzoek en een beschrijving van de conclusies die daaruit voortkomen.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES PARAGRAAF 2.3.2: VISIES OP SCHOOLPASTORAAT

Sinds een aantal decennia heeft de leerlingbegeleiding op veel middelbare scholen de benodigde aandacht gekregen en zijn er goede systemen ontstaan. De visies vanuit het werkveld op leerlingbegeleiding zijn divers, iedere school geeft er zijn eigen invulling aan. Duidelijk is leerlingbegeleiding aandacht verdient, omdat het sociale, emotionele, psychische, geestelijke en lichamelijke welzijn van leerlingen invloed heeft op hun leerresultaten.

Een school is een vormingsinstituut. In de klas worden leerlingen met veel uitdagingen geconfronteerd. Niet alle leerlingen kunnen die zelfstandig of met behulp van hun sociale contacten verwerken. Daarom hebben leerlingen ons inziens recht op persoonlijke begeleiding. In principe moet ieder personeelslid die kunnen bieden, maar de meeste schrijvers erkennen – net als wij – dat in veel gevallen specialisme vereist is.

De mening, dat de school zich moet richten op de kwaliteit van haar onderwijs en zorg moet overlaten aan andere instanties, is actueel. Argumenten daarvoor zijn dat docenten niet zijn opgeleid om leerlingen persoonlijk te begeleiden en dat schoolpastoraat een taak van de kerkelijke gemeente is. Maar het Johannes Fontanus College wil een gemeenschap van gelovigen zijn en leerlingen als zodanig toerusten voor de maatschappij. Dat betekent dat zij de persoonlijke begeleiding moet kunnen bieden die daarin nodig is. Wij vragen ons af, of zij dit in het huidige systeem naar wens bereikt.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES PARAGRAAF 2.3.3: DE VERHOUDING PASTORAAT EN HULPVERLENING, OFWEL: WELKE MEERWAARDE HEEFT PASTORAAT T.O.V. ANDERE VORMEN VAN HULPVERLENING?

De pastor is zich bewust van de grootheid van de Here God. Hij bezit de vaardigheden om deze werkelijkheid te verbinden met die van alledag. Hij kan de leerling uitdagen om daarin zelf een weg te vinden. Daarin heeft schoolpastoraat ons inziens meerwaarde boven andere vormen van hulpverlening. In de huidige leerlingbegeleiding zal men immers niet ingaan op de werkelijkheid van het geloof in Christus, tenzij de leerling hier expliciet naar vraagt.

Verscheidene schrijvers benoemen, dat schoolpastores geloof en leven integreren. De schoolpastor is erop gericht om de werkelijkheid van zijn geloof in Christus in te brengen in de ontwikkeling van de identiteit van leerlingen. De pastor loopt mee in die zoektocht en laat de leerling daarbij vrij om zelf te kiezen.

In de hulpverlening komen alleen leerlingen met 'een probleem'. De schoolpastor is er ook voor leerlingen die niet echt vastlopen, maar wel graag extra begeleiding krijgen. Dit maakt schoolpastoraat meer laagdrempelig dan andere vormen van hulpverlening.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES PARAGRAAF 2.3.4:

DE CONSEQUENTIES VAN EEN CHRISTELIJK WERELDBEELD VOOR DE PRAKTIJK VAN HET SCHOOLPASTORAAT.

Het JFC is een protestants christelijke school en benoemt haar identiteit uitvoerig in haar beleidsstukken. Bovendien neemt zij haar identiteit in de praktijk serieus. Het JFC baseert haar omgang met de leerlingen op de Bijbel. Het mensbeeld dat wij lezen in de Bijbel ziet de mens als beelddrager van de Here God, uniek en waardevol. Helaas is de wereld gebroken door de zonde, de neiging om in onafhankelijkheid te leven. Het plan dat God met ons heeft komt tot uitdrukking in de Persoon Jezus. Hij kan vergeving, genezing en groei brengen in en door iedere situatie. Dit vertalen naar de praktijk, is een hele opgave.

We geloven dat, wanneer het JFC leerlingen toe wil rusten vanuit haar identiteit als christelijke school, pastoraat een uitgelezen kans is om hierin diepgang te bereiken. Daarbij beïnvloeden het psychische, biologische, sociale en geestelijke aspect elkaar. De pastor helpt de leerling om de vertaalslag tussen deze aspecten te maken. Pastoraat kan daarom in de persoonlijke begeleiding het 'meer' bieden dat een leerling nodig heeft voor de toekomst.

2.4 SAMENVATTING EN CONCLUSIE VAN HOOFDSTUK 2: ONDERZOEK NAAR DE PRINCIPIËLE KANT

Deelvraag 1 (hoofdstuk 2): Zou het JFC vanuit haar identiteit schoolpastoraat moeten aanbieden?

Het begrip ‘schoolpastoraat’ is ons inziens als volgt in de kern te definiëren:

“Een schoolpastor is een bewogen en pastoraal toegeruste man of vrouw, die vanuit de christelijke identiteit van de school, leerlingen begeleidt in hun levens- en geloofsvragen. Schoolpastoraat is te onderscheiden van andere vormen van begeleiding, niet door de onderwerpen die de schoolpastor met leerlingen bespreekt, maar door het feit dat hij die verbindt met de werkelijkheid van het geloof in Christus (spiritualiteit). De schoolpastor kan de leerling begeleiden op Gods weg, maar dat hoeft niet expliciet te worden verwoord. God is groter.”

We benadrukken dat niet iedereen het ‘meer’ kan bieden wat een leerling soms nodig heeft. Daarvoor is professionaliteit, spiritualiteit en specialiteit (op psychisch gebied) nodig. Deze kenmerken verdienen aandacht en behoren tot de competenties van een schoolpastor.

Het JFC neemt ernst met haar identiteit, juist in de praktijk. Wij denken dat het JFC in de huidige structuur niet alle doelstellingen uit de visiedocumenten optimaal bereikt, omdat in de huidige begeleiding de vertaling van de werkelijkheid van het geloof in Christus naar de praktijk, niet of nauwelijks gemaakt wordt. Schoolpastoraat biedt de mogelijkheid om vorming te bieden die “de leerling de eigen persoonlijkheid en zelfstandigheid [kan] leren ontdekken, aanvaarden en doen beleven.”⁸⁴ Als het JFC zich wil blijven onderscheiden als gemeenschap van christenen in onze samenleving, kan schoolpastoraat daarin verdieping brengen. Het is ons inziens goed om pastoraat binnen de school een plek te geven, niet om de taak van de kerk of het gezin over te nemen, maar om deze aan te vullen en/of te ondersteunen.

We vragen ons af of de huidige lesstructuur behulpzaam genoeg is wanneer leerlingen vastlopen in één van de diverse aspecten van het menselijke bestaan (relatie tot God/medemens/natuur/cultuur). Het sociale, emotionele, psychische, geestelijke en lichamelijke welzijn van leerlingen heeft invloed op hun leerresultaten. Gebeurt er voldoende met de vele levensvragen die in de les naar voren komen? Een schoolpastor kan vanuit zijn professie hieraan wel voldoende tijd en aandacht besteden. Bovendien ben je als school een vormingsinstituut. Daarom hebben leerlingen recht op persoonlijke begeleiding.

Schoolpastoraat is ons inziens wenselijk, omdat het persoonlijke vorming biedt die leven en geloof op diepgaand niveau blijvend integreert.

---

⁸⁴ Johannes Fontanus College, SWP 1.05 IDENTITEITSBASIS VAN DE SCHOOL. November 2002. Uit: schoolwerkplan.

2.5 BRONNEN

Bij het schrijven van de literatuurstudie, maakten we gebruik van de volgende bronnen.

2.5.2 BOEKEN

Bijbel

Borst, H., *Houd mij vast, pastorale zorg in en buiten de gemeente*, Navigators Boeken, Meppel, p. 215

Crabb, L. (Larry), *Mensen begrijpen. Een bijbelse visie op elkaar helpen en raadgeven*. Driebergen 2005 (derde druk). 270p. Oorspronkelijke titel: Understanding people.

Doornenbal, R., *Ma(i)len over de wereldreligies. In gesprek over het Evangelie en andersgelovigen*. CHE Reeks, Ede / Zoetermeer: Boekencentrum 2007. 135 p.

Erikson, E.H., *Identiteit, jeugd en crisis*, Utrecht 1992

Heijden, S. van der, *Pastoraat – van levensbelang voor jongeren*. Uit: Troost, ds. Ph. (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 79-90

Heitink, G., *Gids voor het pastoraat*. Kampen 1993. Uit: Meulen, dr. H.C. van der, *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente*. Zoetermeer 1999. p. 9-17

Heitink, G., *Pastoraat als hulpverlening*. Uitgeverij Kok Kampen 2007. 419p.

Heitink, G., *Pastorale zorg, theologie, differentiatie, praktijk*, Uitgeverij Kok Kampen 1977. 298p.

Wit, J. (Jan) de, Slot, W. (Wim), Aken, M. (Marcen) van (redactie), *Psychologie van de adolescentie*. Baarn 2004 (23^e druk). H.7

Johannes Fontanus College, SWP 1.05 IDENTITEITSBASIS VAN DE SCHOOL. November 2002. Uit: schoolwerkplan.

Kuiper, F.H., *Met het oog op de leerling, vragen met betrekking tot leerlingbegeleiding en schoolpastoraat*, Kok, Kampen, pag.10

Lindijer, Court H., *Gids voor reisgenoten. Een handboek voor lekepastoraat*. Zoetermeer 1989, p. 8-9

Lucado, Max, *Leven uit genade. Bijbels dagboek*. Amsterdam 2008 (tweede druk). 399p. Oorspronkelijke titel: Grace for the moments.

Metaal, N. (Nico) en Jansz, J. (Jeroen). *Psychologie: de stand van zaken*. Lisse: Swets & Zeilinger, 1990.

Meulen, dr. H.C. van der, *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente*. Zoetermeer 1999. (340 p.)

Meulen, dr. H.C. van der, *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente*. Zoetermeer 1999. p. 9

Mosterd, D. (Dick), *Eenzame fakkeldragers. Jeugdpastoraat en praktijk*. Goes 1993, 160 p.

Onstenk, Dr. A. J. *Het eerste vak. Aspecten van en rondom het godsdienstonderwijs in de bovenbouw van het christelijk voortgezet onderwijs*. Kampen. p. 72-87.

Otten, Marco, *Vormen van vorming*. Uit: Narthex jaargang 9 nummer 1, Uitgeverij DAMON bv Budel.

Piper, J., *Verlangen naar God*. Uitgeverij De Banier, Utrecht 2005. 390 p.

Smit, J., *Tot de kern komen. De kunst van het pastorale gesprek*. Kampen 2006 (2^e druk november 2007), p. 13

Starrenburg, H., Ruger, R. en Stam, J., *Onderzoek naar het begin van de adolescentie, tieners en pastoraat*. Ede 2009.

Troost, ds. Philip (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, 186 p.

Vernon, M. (Marc) (red.), *Pastorale zorg voor jonge mensen*. Voorhoeve, Kampen, 190p.

Voet, N.C. van der, *Schoolpastoraat*. Reader gebruikt voor de opleiding GPW (p.2)

Voet, N.C. van der, *Waarom moet ik altijd helpen. Over zelfhandhaving en zelfverloochening*. Zoetermeer 2002 (9^e druk), p. 123-124

Vrijmoet- de Jong, M. (Maria), Karssen, I. (Ina) en Lenstra, C. (Cary), *Opgroeien en openbloeien. Over opvoeden tot gelovig mens-zijn*. Voorhoeven, Kampen 2000. 318p.

Zijlstra, T., *De professionaliteit en competenties van de pastor*. Uit: Troost, ds. Ph. (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 63-78

2.5.3 OVERIGE BRONNEN

<http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie/identiteit/> Gehaald op 12 april 2010 13.13 uur

<http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie/algemeen/> Gehaald op 12 april 2010 13.13 uur

<http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie/zorgadviesteam/> Gehaald op 12 april 2010 13.11 uur.

EO, Aflevering 'Mijn Loverboy' (19 mei 2010, Nederland 2).

3. IS SCHOOLPASTORAAT OP HET JFC WENSELIJK? EEN ONDERZOEK NAAR DE VRAAG.

In hoofdstuk 2 werd de volgende deelvraag beantwoord:

Deelvraag 1: Zou het JFC vanuit haar identiteit schoolpastoraat moeten aanbieden?

Dit hoofdstuk bevat het onderzoek naar de vraag naar schoolpastoraat op het JFC.

Zoals eerder verwoord, gaat het in op de volgende deelvragen:

Deelvraag 2a (paragraaf 3.1): Is er onder de leerlingen op het JFC vraag naar schoolpastoraat?

Deelvraag 2b (paragraaf 3.2): Is er onder het personeel op het JFC vraag naar schoolpastoraat?

3.1 IS ER ONDER DE LEERLINGEN OP HET JFC VRAAG NAAR SCHOOLPASTORAAT?

Deze paragraaf geeft een overzicht van de resultaten van het onderzoek onder leerlingen van het JFC. Enquêtes en interviews geven een beeld van de mening van leerlingen over een schoolpastor op het JFC.

De paragraaf begint met een typering van de ondervraagden, gevolgd door een beschrijving van de resultaten, naar aanleiding van vragen over het begrip 'levensvraag'. De derde paragraaf gaat over het praten over deze vragen. De vierde is een weergave van de manier waarop leerlingen aankijken tegen pastoraat binnen de school. In de vijfde paragraaf wordt dé vraag gesteld of zij graag willen dat er een schoolpastor wordt aangesteld. Vervolgens geven leerlingen tips aan een denkbeeldige schoolpastor en hun mening over het begrip 'schoolpastor'. De paragraaf eindigt met een samenvatting en conclusie.

We zijn ons ervan bewust dat de enquêtes gehouden zijn in een context waarin schoolpastoraat niet bestaat. We meten iets dat er niet is. Dit heeft als gevaar, dat de resultaten minder betrouwbaar zijn, omdat niet iedere ondervraagde een juist beeld heeft bij het begrip 'schoolpastoraat'.

Toch kozen we ervoor dit onderzoek te doen, ondanks het gevaar dat het beeld van een aantal ondervraagden onvolledig of onjuist is, omdat hij schoolpastoraat niet vanuit de praktijk kent. Ook als iemand schoolpastoraat niet kent, kan hij wel behoefte hebben aan meer gesprek over geloof en leven. In de praktijk merken we dat leerlingen in sommige gesprekken blijven doorvragen. We vernamen, voordat ons onderzoek begon, dat er op de werkvloer interesse en in sommige gevallen vraag naar schoolpastoraat is. Een onderzoek is juist erg nuttig, om erachter te komen hoe groot die vraag is.

Daarnaast zou het zo kunnen zijn, dat schoolpastoraat meer gewaardeerd zou worden als men vanuit de praktijk weet wat het inhoudt en kan betekenen.

We hebben het gevaar van vooroordelen over het woord 'schoolpastor' zoveel mogelijk ondervangen door de begrippen 'schoolpastoraat' en 'levensvragen' uitvoerig te definiëren en uit te leggen aan de leerlingen.

We zijn ons ervan bewust, dat het niet gebruikelijk is om onderzoeksresultaten in de vorm van grafieken en tabellen op te nemen in een scriptie. Toch hebben we er (als docenten uit de praktijk) voor gekozen ze toe te voegen aan de leestekst. In de klas merken we het belang van duidelijke overzichten. "Plaatje, praatje, daadje", is een toepasselijk gezegde in dat verband. Ons inziens geven de gebruikte tabellen en grafieken direct een helder overzicht en verhelderen ze de leestekst.

3.1.2 DE RESPONDENTEN

Het JFC telt ruim 2500 leerlingen. De enquête is ingevuld door 394 leerlingen van het JFC. Dat betekent dat zo'n 16% van de leerlingen de vragen heeft beantwoord. Van de ondervraagden is 60% vrouwelijk en 40% mannelijk. Ze zijn zoveel mogelijk afkomstig uit alle geledingen (brugklas, mavo 2-3-4, havo 2-3-4-5, atheneum 2-3-5, gymnasium 6). Onderstaand een weergave van het percentage ondervraagden per afdeling.

De respondenten zijn een goede afspiegeling van de populatie jongeren in Barneveld en omgeving. Het JFC is, naast het reformatorische Van Lodensteijn College, de enige middelbare school voor mavo, havo en vwo in deze regio.

Er zijn interviews afgenomen bij leerlingen uit de verschillende afdelingen van het JFC. Jongens en meisjes gaan vaak op een andere manier met levensvragen om. Om een zo betrouwbaar mogelijk beeld te scheppen, kozen we zowel jongens als meisjes. De geïnterviewde leerlingen komen allen uit de onderbouw. Bovenbouwleerlingen hebben hun mening uitgebreider in de enquête verwoord.

In welke klas zit je?

brugklas mavo/havo		24 (6.08 %)
brugklas havo/vwo		25 (6.33 %)
mavo 2		24 (6.08 %)
mavo 3		21 (5.32 %)
mavo 4		6 (1.52 %)
havo 2		27 (6.84 %)
havo 3		24 (6.08 %)
havo 4		55 (13.92 %)
havo 5		19 (4.81 %)
atheneum 2		25 (6.33 %)
atheneum 3		25 (6.33 %)
atheneum 4		33 (8.35 %)
atheneum 5		32 (8.1 %)
atheneum 6		35 (8.86 %)
gymnasium 2		1 (0.25 %)
gymnasium 3		1 (0.25 %)
gymnasium 4		7 (1.77 %)
gymnasium 5		7 (1.77 %)
gymnasium 6		4 (1.01 %)

3.1.3 PRATEN OVER LEVENSVRAGEN

Uit ons onderzoek blijkt, dat vrijwel alle leerlingen bewust nadenken over het leven. Bijna tweederde doet dat af en toe, ruim een kwart van de leerlingen vaak. Het is goed, dat de school dit zich realiseert. Op het eerste gezicht kan het zo lijken dat leerlingen zich weinig bezighouden met diepgaande levensthema's. Maar uit een anoniem onderzoek als dit, blijkt dat bij het grote merendeel niet het geval. Ons inziens ligt hier een kans voor de school. Zij kan namelijk aansluiten bij deze vragen in de lesstof en vorming die zij aanbiedt. Uit de praktijk blijkt, dat leerlingen best willen praten over hun vragen en gedachtes, als ze zich veilig voelen. Wanneer men elkaar in een klas tolereert en respecteert, komt er veel gemakkelijker een gesprek op gang. De vraag is, hoe de school de door veel leerlingen gewenste anonimiteit en veiligheid, kan bereiken. Blijkbaar wensen sommige leerlingen dat hun leeftijdgenoten niet weten van hun vragen en problemen, maar willen ze die wel graag met iemand delen. In de interviews komt dit gegeven duidelijk naar voren, bijvoorbeeld wanneer leerlingen benoemen dat het niet gewenst is als de schoolpastor iemand uit de les roept.

Leerlingen zijn bezig met vragen als: "Waarom is er lijden in de wereld?", "Bestaat God?" en "Waarom is er oorlog in de wereld?". Deze vragen raken ieder aspect van het leven. Ze roepen emoties op, zetten een denkproces op gang, zorgen voor geloofsontwikkeling of -achteruitgang en kunnen zelfs lichamelijke klachten veroorzaken. Wanneer dit soort vragen leerlingen erg hoog zitten, merken ze dat zelfs in hun schoolresultaten. Feit is, dat het leven het geloof beïnvloedt en omgekeerd. Is de school zich hier voldoende van bewust? Wordt de genoemde wisselwerking tussen geloof en leven in de school benoemd en voldoende positief beïnvloed?

De leeftijd van 11-17 jaar is een fase waarin er veel op de jongere afkomt. Zijn identiteitsontwikkeling is onderhevig aan veel veranderingen. De schoolsituatie verandert, zijn rol als jongen of meisje wordt belangrijker, zijn lichaam verandert etc. Vragen als "Wie ben ik?", "Wat wil ik?" en "Wat vinden vrienden van mij?", staan centraal. Jongeren gaan vragen stellen over zaken die voordien vanzelfsprekend waren. Uit de enquêtes blijkt dat onder de ondervraagde leerlingen, thema's als vriendschap, leven en dood, geloof en familie daarbij het meest actueel zijn (zie onderstaand overzicht).

Over welke thema's denk je dan na? (meerdere opties mogelijk)

leven en dood		264 (67.52 %)
lijden		60 (15.35 %)
vriendschap		283 (72.38 %)
zelfbeeld		157 (40.15 %)
geloof		237 (60.61 %)
ontstaan van de aarde		99 (25.32 %)
milieu		56 (14.32 %)
geld		146 (37.34 %)
familie		222 (56.78 %)
anders, namelijk		49 (12.53 %)

Wanneer leerlingen bewust nadenken over het leven, komen bepaalde thema's vaker naar voren dan andere. Het thema vriendschap wordt het meest genoemd. Een mens is gemaakt in relaties. Relaties kunnen een leerling gelukkig maken, maar kunnen ook voor veel verdriet en problemen zorgen. Blijkbaar hebben vriendschappen voor veel leerlingen een hoge prioriteit. Vriendschappen zijn een bron van vragen.

68% van de leerlingen denkt bewust na over het thema 'leven en dood'. Een collega benoemde het belang van gespreksgroepen voor rouwverwerking bij leerlingen. Ze ontmoet leerlingen op het JFC die een geliefde hebben verloren (langer of korter geleden), maar daar op school vrijwel geen aandacht voor krijgen. Het kan gebeuren dat een leerling overlijdt. Dit heeft grote impact op een klas. Schoolpastoraat kan in zo'n situatie leerlingen ondersteunen, omdat het de werkelijkheid van geloven verbindt met de vragen die de dood oproept.

Bijna tweederde van de respondenten geeft aan dat ze nadenkt over geloven. Dat is ons inziens een behoorlijk aantal! We vragen ons af, of dit vooral gelovige leerlingen zijn. In interviews merkten we dat ook ongelovige leerlingen veel vragen hebben en het interessant vinden om daarover te praten. Omdat het christelijk geloof op het JFC een prominente plaats inneemt, worden zij geprikkeld om na te denken over de praktijk van geloven. In de klas is er maar zelden de tijd en veiligheid voor deze vragen.

61% van de leerlingen praat af en toe over levensvragen met anderen. 30% vermijdt het of praat nooit over de genoemde thema's. Blijkbaar zijn er leerlingen die (nog) niet bezig zijn met dit soort vragen en veel liever over andere zaken praten. Kenmerkend van pubers is dat zij abstract gaan denken, want cognitief zijn ze daar voor de pubertijd nog niet toe in staat. Een leerling wordt zich bewust van de gevolgen van zijn daden en kan zich inleven in anderen. Op de basisschool begrijpen kinderen vaak niet wat een scheldwoord doen kan, totdat zij zelf uitgescholden worden. Op de middelbare school begrijpen ze de impact van scheldwoorden veel beter.

De ene leerling zal vroeger dit stadium bereiken dan de andere. Dat is ons inziens geen enkel probleem. Maar we achten het wel noodzakelijk dat de leerlingen, wanneer ze daar behoefte aan hebben, hun vragen op school moeten kunnen stellen.

Slechts 9% van leerlingen praat vaak over levensthema's. Ons inziens een behoorlijk laag percentage. De school kan zich afvragen of ze dit percentage wil verhogen door meer aandacht aan deze thema's te geven in lessen en in de leerlingbegeleiding.

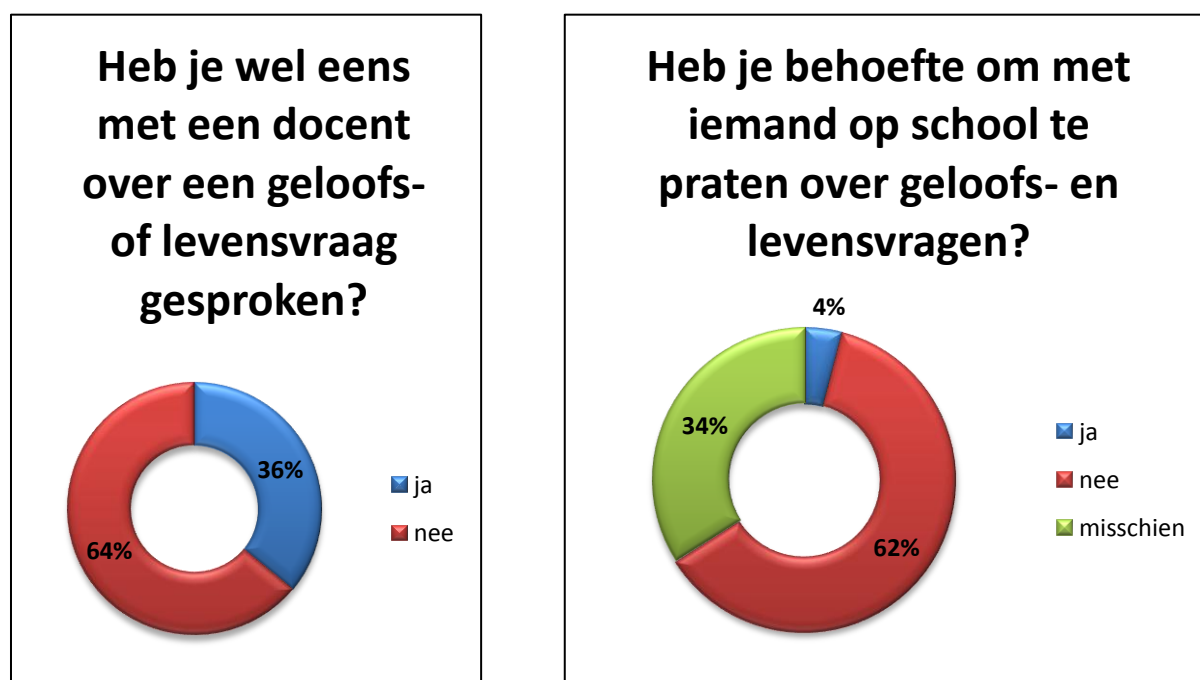
Onderstaande grafiek geeft weer met wie leerlingen het liefst praten. Leerlingen praten het meest over levensvragen met ouders en vrienden. De meeste ondervraagde leerlingen geven aan dat ze (bijna) nooit naar een leraar of kerkelijk werker zouden gaan wanneer ze vragen hebben over het geloof of over hun leven. Dit is opvallend, maar ook te begrijpen aangezien leerlingen aangeven dat de drempel veel te hoog is. Het gevaar bestaat, dat een leerling wel begeleiding wenst, maar dat de door de school (en kerk) aangeboden begeleiding niet aansluit bij de leefwereld van de leerling. Kan een leerling begeleiding vinden waar zowel de school, zijn ouders en hijzelf achter staan? Of zoekt hij aansluiting bij personen die hem niet positief beïnvloeden?

3.1.4 PASTORAAT OP SCHOOL

De enquête geeft een verklaring bij het begrip 'pastorale vraag'. Daarmee is het risico, dat leerlingen de vragen betreffende dit onderwerp niet of verkeerd begrijpen, ondervangen.

36% van de leerlingen geeft aan dat hij wel eens met een pastorale vraag bij een docent is geweest. Dat betekent dat 1 op de 3 leerlingen docenten dusdanig vertrouwen, dat ze persoonlijke vragen durven stellen. Blijkbaar hebben een aantal personeelsleden goede aansluiting bij leerlingen. Ruim een derde van de respondenten zou, zodra hij een pastorale vraag heeft, misschien naar een docent stappen. In de interviews benoemen leerlingen dat het belangrijk is welke band ze met een docent hebben.

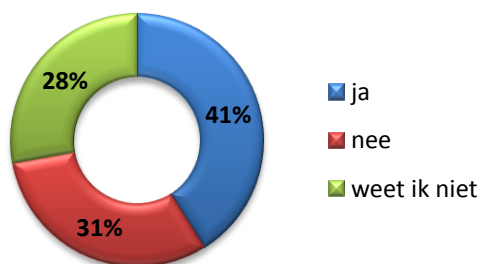
Leerlingen kregen de mogelijkheid om reacties te plaatsen. Een uitspraak van een leerling over het praten met docenten over pastorale vragen: *"Je gaat niet snel met een vreemde praten. Want je gaat pas iets aan iemand vragen als je een band hebt en hem/haar vertrouwt"*. Deze uitspraak geeft aan, dat de leerling een drempel moet overwinnen voordat hij naar een pastor gaat. Dit kan een argument zijn om een docent als schoolpastor aan te stellen. De schoolpastor is dan al geen vreemde meer voor de leerlingen.

Er zijn geloofs- en levensvragen genoeg. Er zijn leerlingen die naar een pastor willen. Echter, de stap is - zoals leerlingen zelf aangeven - *"best groot"*.

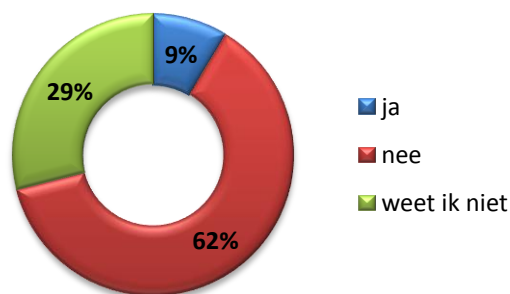
4% van de ondervraagde leerlingen geeft een volmondig 'ja' wanneer er gevraagd wordt of ze hun geloofs- en levensvragen willen delen met iemand op school. Dat lijkt misschien weinig, maar het betekent dat er op het JFC 100 leerlingen zijn die behoefte hebben aan een schoolpastor. Dat betekent dat er gemiddeld 4 gesprekken per week zouden plaatsvinden, als een schoolpastor gemiddeld twee gesprekken met een leerling voert. Dit zou betekenen dat de schoolpastor een dagdeel per week nodig heeft om de leerlingen goed te begeleiden.

Respondent: *"Ik loop rond met vragen die ik graag aan iemand zou willen stellen, en als dus zo iemand er op school zou zijn, dan zou ik naar hem/haar toegaan. (Mits ik wel eerst contact met hem/haar heb kunnen maken, doordat hij/zij bijvoorbeeld zich eerst voorstelt in de klassen, zodat iedere leerling een beeld van de pastor heeft waardoor je makkelijker naar hem/haar toe stapt, omdat de eerst klik dan al gemaakt is)"*.

Vind je het belangrijk dat het christelijk geloof ter sprake komt in het gesprek?

Zou je met iemand op school willen bidden of Bijbel lezen?

Uit de interviews met een aantal leerlingen blijkt, dat de stap om naar een pastor te gaan als erg groot ervaren wordt. (zie bovenstaand citaat). In de aanbevelingen besteden we aandacht aan dit punt.

Volgens 41% van de ondervraagden moet het christelijk geloof in een pastoraal gesprek ter sprake komen. Hieruit kunnen we concluderen dat het merendeel van een pastor verwacht, dat hij praat over het geloof. 31% vindt dat niet nodig.

62% staat afwijzend tegenover het bidden of Bijbel lezen met iemand op school. 9% van de ondervraagde leerlingen zou dat wel willen. Dat laatste is ons inziens een opvallend hoog percentage. Blijkbaar willen 225 leerlingen op het JFC zich op school meer verdiepen in de Bijbel. We verwachten dat de meeste lezers de leerlingen niet op deze manier zouden inschatten.

3.1.5 EEN SCHOOLPASTOR OP HET JFC?

De vraag of het JFC een schoolpastor nodig heeft, beantwoordt 34% van de ondervraagden met “nee”. 10% zegt volmondig “ja”. Dit komt ook naar voren in de vraag over de behoefte om met iemand op school te praten. De vraag is, of de school 250 leerlingen genoeg vindt, om schoolpastoraat een erkende plaats te geven in het zorgsysteem.

17% van de respondenten geeft aan dat ze niet weten of er een schoolpastor moet komen en 37,5% geeft aan dat het hen niet uitmaakt of er wel of niet een pastor komt. De meningen van de leerlingen over de wenselijkheid van een schoolpastor, zijn verdeeld.

35% van de leerlingen vindt een schoolpastor niet nodig. Ons inziens is dit begrijpelijk, aangezien een groot deel van de leerlingen niet bezig is met geloofs- en levensvragen. Daarnaast zullen velen een goede band hebben met ouders of vrienden en bij hen de gewenste begeleiding vinden.

Elke leerling, die we geïnterviewd hebben, geeft aan dat het goed is om een pastor te hebben omdat er ‘vast wel leerlingen zijn die daar behoefte aan hebben’.

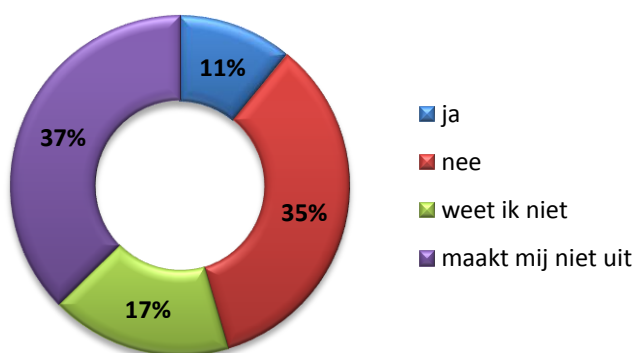
Respondent 47 zegt: “Ik hoop dat er een schoolpastor komt, dat zou fijn zijn”

Respondent 91: “Stel dat er één komt, dan ga ik er in ieder geval nooit heen, want het interesseert me niet echt. Ik heb al andere mensen waar ik mee kan praten.

Respondent 158: “Het gaat er gewoon om dat er iemand op school moet zijn die jij kunt vertrouwen. Gewoon een lijstje met zes mensen waar je naar toe kunt gaan, jong en oud, man en vrouw.

Respondent 198: “De school moet zich kwalificeren in het onderwijs, dat is haar taak.”⁸⁵

Vind jij dat deze school een schoolpastor nodig heeft?

⁸⁵ Naar aanleiding van de enquête verwoordt een leerling de volgende visie: “Ik ben van mening dat de school geen behoefte heeft aan een schoolpastor. Geloofs en levensvragen dien je te bespreken met ouders, familie of vrienden en eventueel medewerkers van de kerk of gemeenschap waarvan je deel uitmaakt. Daarin hoeft de school geen rol te spelen. De school kan beter aandacht besteden aan kwalitatief hoogstaande leraren en onderwijs. Wel vind ik dat er op school over dergelijke onderwerpen moet worden gesproken bijvoorbeeld tijdens Godsdienst of Maatschappijleer. Maar er hoeft geen speciale schoolpastor te komen. Er zijn voor tieners voldoende plekken waar er over dergelijke onderwerpen kan worden gesproken.”

3.1.6 EISEN VOOR EEN SCHOOLPASTOR

Leerlingen kunnen zelf goed verwoorden hoe de schoolpastor zou moeten functioneren. Ze geven het volgende aan (de drie eigenschappen die het hoogst scoren, op volgorde van belang):

1. 84% vindt het zeer belangrijk dat hij geheimen kan bewaren.
2. Hij moet goed kunnen luisteren.
3. Hij moet er altijd voor je zijn.

Opvallend is dat de leerlingen het over het algemeen niet belangrijk vinden dat de schoolpastor een docent is. Het lijkt wel alsof ze de schoolpastor juist liever niet in een klassensituatie tegenkomen. Interessant is hierbij de vraag in hoeverre de rol van een docent hem in de weg staat als hij pastorale gesprekken met leerlingen heeft. Uit de praktijk blijkt, dat bepaalde docenten een grotere pastorale rol toegekend krijgen (en zichzelf toekennen) dan anderen. Vaak zijn dit docenten die de leerlingen kennen en die ze waarderen. Godsdienst- of maatschappijleerdocenten worden vaker genoemd. Uit gesprekken blijkt dat pastorale docenten integer zijn en vaak door de leerlingen worden gezien als 'aardige docent'. In de gesprekken met leerlingen, kwamen meer genoemde kenmerken terug. Voor details verwijzen we naar de verslagen van interviews in bijlage 5.1.3.

3.1.7 HET BEGRIIP 'SCHOOLPASTOR'

De drempel, om naar een pastor toe te gaan, is hoog. Volgens veel leerlingen komt dat door de titel 'schoolpastor'.

Respondent: *"schoolpastor klinkt echt vreselijk. Het zou dan sowieso een andere naam moeten hebben, anders zullen er denk ik niet veel leerlingen met hem of haar willen praten."* Er moet volgens de leerlingen een andere, vlottere naam komen.

Verscheidene leerlingen gaven aan dat ze willen dat de 'schoolpastor' 'neutraal' is, dus geven zij de voorkeur aan een ander begrip, bijvoorbeeld 'vertrouwenspersoon'. Het begrip 'schoolpastor' roept associatie met de kerk op. Ze bedoelen met 'neutraal' dat men er geen geloof of stroming mee associeert.

Het begrip 'schoolpastor' zou suggereren dat er iets ernstigs aan de hand moet zijn om naar hem toe te gaan. Respondent: *"Het gaat er gewoon om, dat er iemand op school moet zijn die jij kunt vertrouwen, ik weet niet of het schoolpastor moet heten, want als je dat hoort, klinkt het meteen alsof je niet helemaal goed bent, en je zeer ernstig in de knoop zit."*

Deelvraag 2A: Is er onder de leerlingen op het JFC vraag naar schoolpastoraat?

Uit de enquêtes en interviews onder leerlingen is gebleken dat er behoefte is aan pastorale begeleiding op school, hoewel we moeten concluderen dat dit niet bij iedere leerling het geval is. 35% van de leerlingen is hier stellig in en zegt 'nee' wanneer er gevraagd wordt of een pastor op het JFC nodig is. Zij hebben er geen behoefte aan om op school met iemand te praten over geloofs- en levensvragen. De meningen van de overige 65% van de ondervraagden zijn hierover, zoals u eerder gezien hebt, verdeeld.

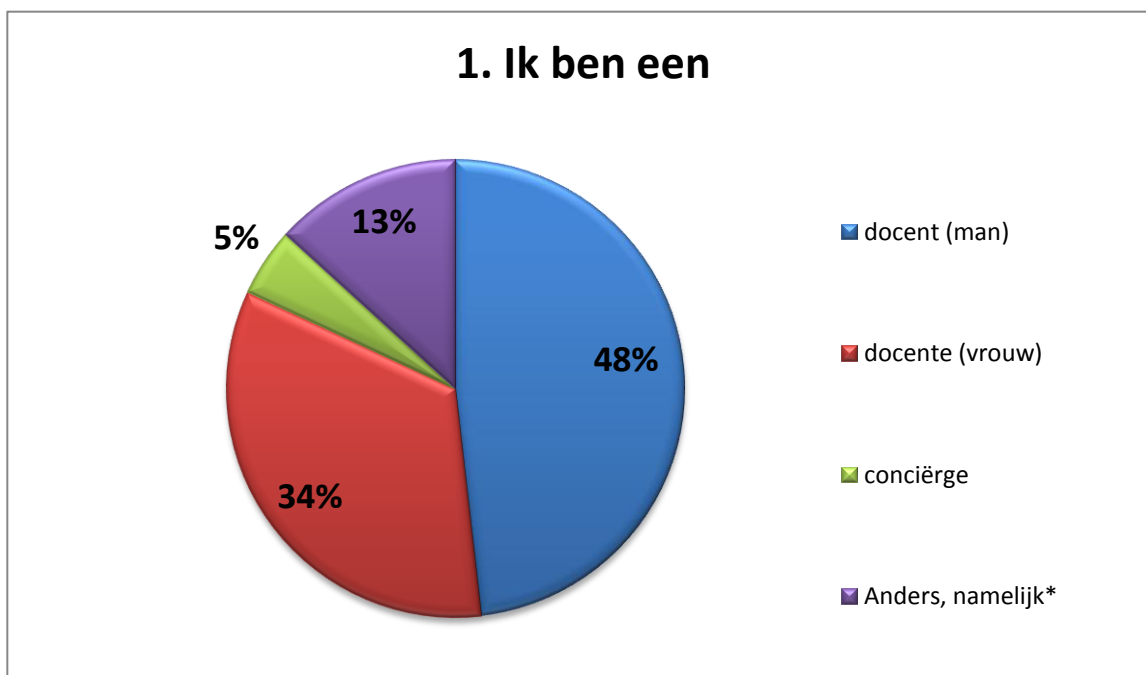
Leerlingen geven aan dat de mogelijkheid om naar een schoolpastor toe te gaan aanwezig moet zijn. De leerling kan dan zelf bepalen of hij wel of geen gebruik maakt van deze mogelijkheid.

Er zijn op het JFC jongeren die behoefte hebben aan schoolpastoraat. Het antwoord op deelvraag 2A is dus: Ja, er is vraag naar schoolpastoraat. De manier waarop het schoolpastoraat vormgegeven kan worden bespreken we in hoofdstuk 4.

3.2 IS ER ONDER HET PERSONEEL OP HET JFC VRAAG NAAR SCHOOLPASTORAAT?

Om een beeld te krijgen, of er vraag is naar een schoolpastor, hebben we interviews gehouden onder het onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel op het JFC. We waren nieuwsgierig naar de vraag of docenten vaak in gesprek zijn met leerlingen. Bovendien vroegen we ons in het verband van ons onderzoek af of personeelsleden tips en adviezen hebben en hoe ze de rol van pastor in de praktijk zien.

Deze en andere vragen worden beantwoord in dit deel van de scriptie. De paragraaf begint met een beschrijving van de respondenten.

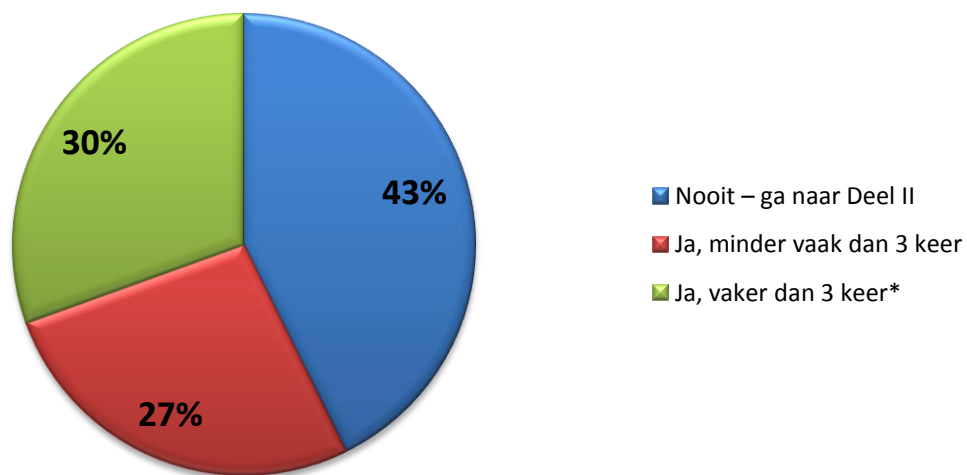

*OOP, OA, mediathecaris , administratief medewerk(st)er, receptioniste, teamleider

In totaal hebben 83 personeelsleden de enquête over de wenselijkheid van schoolpastoraat op het JFC ingevuld.

Bewust hebben we ervoor gekozen om alle personeelsleden van het JFC te benaderen. Ook het onderwijs ondersteunend personeel komt (soms op een veel directere manier) in contact met leerlingen. Er kan wederzijds vertrouwen ontstaan, waardoor er ruimte is om een gesprek aan te gaan.

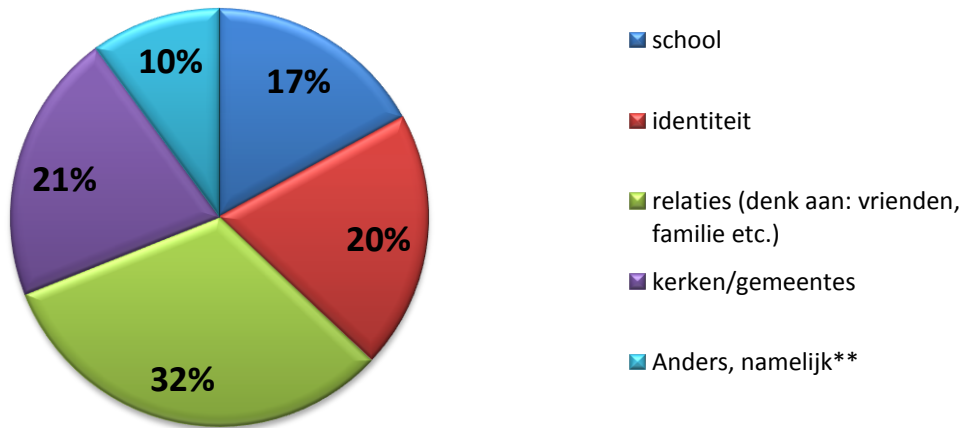
2. Is er wel eens een leerling met een pastorale vraag bij u gekomen?

* Niet rechtstreeks bij mij, maar via mentoren ben ik er wel bij betrokken.

57% van de ondervraagden geeft aan dat zij wel eens een leerling met een pastorale vraag gesproken heeft. Dit is meer dan de helft van het onderwijzend en ondersteunend personeel. Ook het ondersteunend personeel (conciërge bijv.) heeft wel eens een pastorale vraag van een leerling gehad.

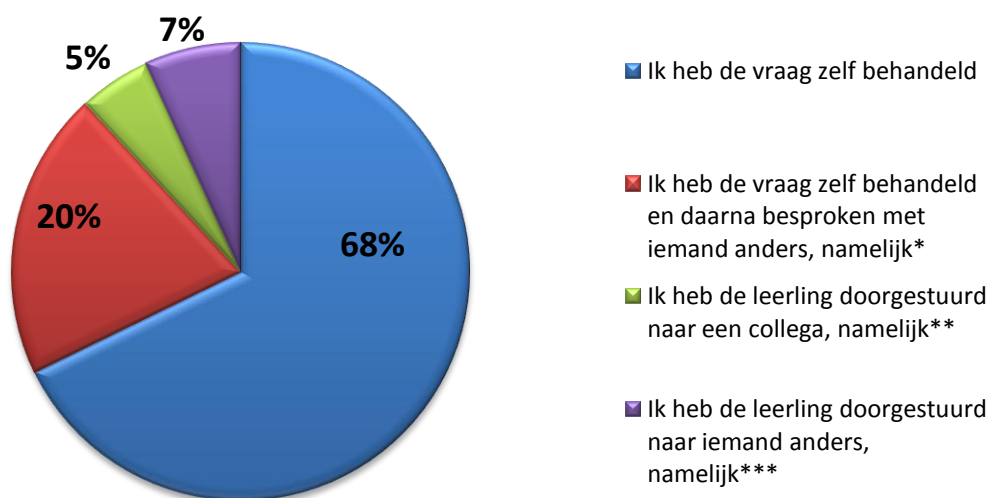
3. Waar ging(en) de vraag/vragen over? (meerdere antwoorden mogelijk)

De vragen gaan vooral over relaties (32%), kerken/gemeentes (21%) en identiteit (20%)

Docenten geven aan dat er veel verschillende vragen worden gesteld. Over seksualiteit, evolutie, algemene geloofsontwikkeling, omgaan met ziekte, geloofstwifel, depressiviteit, geloofsvragen, relaties en seksuele geaardheid.

4. Wat heeft u met deze vraag gedaan?

* Afdelingsleider, pastor, zorgteam, maatschappelijk werker (3x), zorgcoördinator (2x), School, een collega, vertrouwenspersoon.

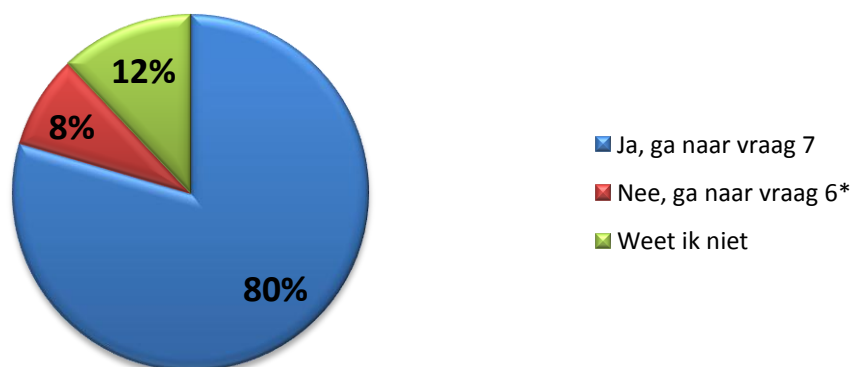
** Vertrouwensdocent

***Pastor, maatschappelijk werker en mentor, ZAT

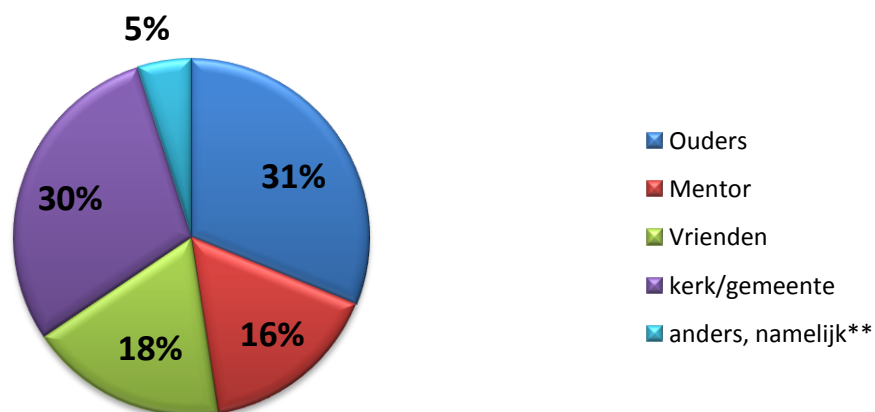
Zoals in bovenstaande grafiek duidelijk naar voren komt zijn docenten voornamelijk zelf aan de slag geweest met de pastorale vragen die zij krijgen. Een docente zegt: *“Een docent moet op elke serieuze vraag van een leerling ingaan, of anders doorverwijzen”*.

20% van het onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel geeft aan dat zij de vraag met een ander besprak.

5. Vindt u dat de school medeverantwoordelijk is voor het geven van pastorale hulp?

6. Wie is er dan verantwoordelijk voor de pastorale vragen van de leerlingen? (meerdere antwoorden mogelijk)

* Verantwoordelijk vind ik te sterk. Het zou wel een mooi aanbod zijn naast andere zorg die al verleend wordt.

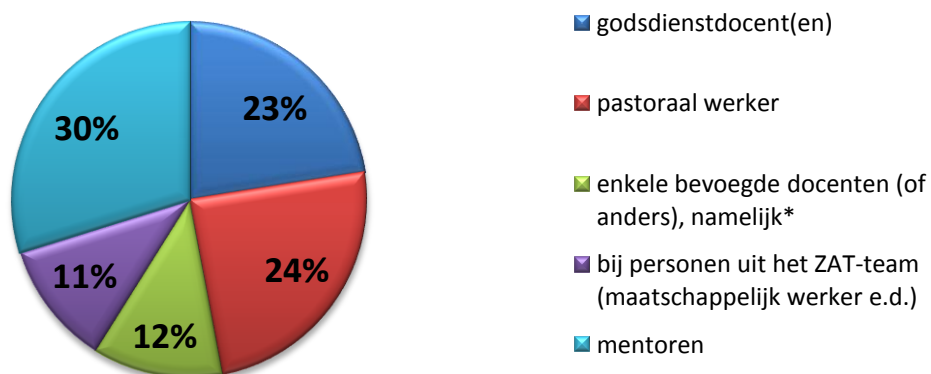
**geen idee, alle docenten, gedeelde verantwoordelijkheid

80% van de ondervraagden vindt dat de school medeverantwoordelijk is voor het geven van pastorale hulp. Wel vinden veel ondervraagden dat er een streep moet staan onder medeverantwoordelijk, want er ligt volgens hen ook een verantwoordelijkheid bij de kerk en de ouders.

8% van de docenten is duidelijk in zijn antwoord en vindt dat de pastorale begeleiding niet op school thuishoort. Deze docenten hebben we de volgende vraag gesteld: 'Wie is er dan verantwoordelijk voor de pastorale vragen van leerlingen?' Van de personeelsleden die vinden dat de school niet verantwoordelijk is voor het aanbieden van pastoraat, vindt het grootste deel dat de verantwoordelijkheid bij de ouders en de kerkelijke gemeente ligt. Het vreemde is, dat leerlingen aangeven dat ze niet naar de kerkelijke gemeente zouden gaan met hun geloofs- en levensvragen. Docenten zeggen: 'de verantwoordelijkheid ligt bij de kerkelijke gemeente', maar leerlingen zeggen: 'daar stappen we niet naar toe'.

We hebben alle docenten gevraagd waar de verantwoordelijkheid van de pastorale begeleiding van leerlingen ligt. Zijn dit de godsdienstdocenten? Een pastoraal werker? Of is de mentor hier de aangewezen persoon voor?

7. Waar moet deze verantwoordelijkheid volgens u liggen? (meerdere antwoorden mogelijk)

* Docenten hebben bij dit punt veel extra commentaar geschreven. Een overzicht van de reacties: enkele bevoegde docenten (3x), mensen met feeling met deze vragen, bijvoorbeeld godsdienst, maatschappijleer, bewegingsonderwijs, mentoren (alleen als ze dat kunnen en willen, anders zeker niet), geen idee, docent waaraan de vraag gesteld wordt, als je de gelegenheid hebt, alle docenten, vertrouwenspersoon (2x), teamleider, als docent doe je dit in eigen lessen, een docent die de leerling vertrouwt, eindverantwoording: iemand die feeling heeft met pastoraat, maar er ook kennis bij heeft. Meer algemeen: elke docent., docenten – een docent moet elke vraag serieus nemen, maatschappijleer en verzorging, die dat zelf willen en opgeleid zijn en bijv. BRA-activiteit hiervoor opzetten

Volgens de ondervraagden hebben de mentoren de grootste verantwoordelijkheid voor het geven van pastorale hulp (30%). Dit komt overeen met de visie die de school heeft op het gebied van mentoraat. De mentor is namelijk de spil van de school. In de aanbevelingen zullen wij hier op terugkomen.

24% van de docenten vindt dat de verantwoordelijkheid alleen bij een pastoraal werker moet liggen.

Een collega hangt de mening aan dat de schoolpastor net zo goed een vertrouwenspersoon kan zijn. Anderen benoemen juist de meerwaarde van een schoolpastor

23% acht de godsdienstdocenten verantwoordelijk om de rol van 'pastor'⁸⁶ op zich te nemen, omdat zij beschikken over een ruime mate van kennis op dit gebied, aldus de collega's. Godsdienstdocenten zijn in hun vak relatief vaak bezig met levensvragen. Ze vertalen het geloof in de lesstof naar de praktijk. Misschien hebben ze daardoor relatief meer feeling met de vragen, maar ons inziens hoeft dit niet het geval te zijn. Wel geven de godsdienstlessen vaak aanleiding tot het bespreken van levensvragen. Godsdienstdocenten worden geacht de theologische kennis te bezitten, om leerlingen verder te helpen.

Naar aanleiding van de interviews en enquêtes onder het onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel de volgende belangrijke punten:

- ✓ Het meer zichtbaar maken van de 'vertrouwenspersonen' binnen de school is een optie die vaak terugkomt in de gesprekken met de docenten. Op dit moment zijn de vertrouwenspersonen niet bekend binnen de school. In de aanbevelingen zullen wij op dit punt terugkomen.
- ✓ De mentor is een belangrijke persoon in de hele structuur van de leerlingbegeleiding.
- ✓ Indien er een pastor aangesteld wordt moet het iemand zijn die bewogen is, kennis van zaken heeft en aanwezig/zichtbaar is binnen de school.^{87 88}

⁸⁶ Dhr. K.: Ik zou het eerder een 'schoolcounselor' noemen. Dat hebben ze op andere scholen ook. Dat klinkt wat neutraler. Bij het woord 'pastor' denk je meteen aan een bepaalde christelijke signatuur. "

⁸⁷ Mevr. B.: "Een pastoraal werker is waarschijnlijk wat gemakkelijker om aan te spreken dan een vertrouwenspersoon."

⁸⁸ Dhr. H.: "Lijkt mij een goede zaak dat er een 'vertrouwenspersoon'/ pastoraal werker is die vanuit zijn karakter een lage drempel heeft ten opzichte van leerlingen. "

Deelvraag 2b: Is er onder het personeel op het JFC vraag naar schoolpastoraat?

Het onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel geeft aan dat de school medeverantwoordelijk is voor het geven van pastorale begeleiding aan leerlingen. 80% van de ondervraagden zegt dat deze verantwoordelijkheid bij de school ligt. Dit is een hoog percentage. We moeten er bij vermelden dat de kerkelijke gemeente en de ouders ook een rol spelen als het gaat om het pastoraal begeleiden van jongeren. Het aanbieden van schoolpastoraat op het JFC neemt niet de taak van de ouders en de kerkelijke gemeente over, maar draagt hier aan bij.

Een kwart van de ondervraagden is voor het aanstellen van een pastor op school. Anderen geven aan dat deze rol ook vervuld kan worden door godsdienstdocenten, enkele bevoegde (geschikte) docenten en/of een maatschappelijk werker. 30% geeft aan dat de mentor geschikt is.

Gezien de uitkomsten van het onderzoek kunnen we zeggen dat schoolpastoraat volgens een aanzienlijk groot deel van de ondervraagden wenselijk is. Over de daadwerkelijke invulling van het schoolpastoraat zijn de meningen verdeeld. Hier zullen we aandacht aan besteden in hoofdstuk 4.

3.3 SAMENVATTING EN CONCLUSIES HOOFDSTUK 3: IS ER OP HET JFC VRAAG NAAR SCHOOLPASTORAAT?

Hoofdvraag: Is er op het JFC vraag naar schoolpastoraat?

Gezien de resultaten van ons onderzoek onder het personeel, kunnen we zeggen dat schoolpastoraat bij zo'n 80% gewenst is.

Gezien de resultaten van ons onderzoek onder de leerlingen, kunnen we concluderen dat de meningen zeer divers zijn. De meeste leerlingen denken bewust na over geloofs- en levensvragen. Zo'n 10% wil daar graag meer op school over praten. Concreet betekent dit, dat er in principe voldoende vraag is om een dag per week te reserveren voor een schoolpastor.

Wij adviseren de school de mogelijkheid van pastorale begeleiding te bieden.

Wanneer schoolpastoraat een prominente plek binnen de school krijgt, is de kans groot dat er meer vraag ontstaat.

Kort samengevat:

“Maak schoolpastoraat zichtbaar, pas daarna kun je beoordelen of het moet blijven of worden aangepast”.

Docent JFC

4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

We willen de school uitdagen, om de mogelijkheid schoolpastoraat te gaan aanbieden, kritisch te doordenken. Dit hoofdstuk kan daar een bijdrage aan leveren.

Het begint met een beknopte weergave van de conclusies uit de onderzoeken.

Het tweede deel geeft aanbevelingen voor de mogelijke invulling van schoolpastoraat en een mogelijke profielschets voor een schoolpastor.

4.1 CONCLUSIES

De titel van het onderzoek luidde: “christelijke identiteit en persoonlijke leerlingbegeleiding, een onderzoek naar de wenselijkheid van schoolpastoraat op het Johannes Fontanus College”.

Het onderzoek richtte zich op twee gebieden: de principiële kant van het aanbieden van schoolpastoraat op een christelijke school en de praktijkkant, met de vraag of er onder leerlingen en personeel behoefte is aan een schoolpastor.

De conclusie van de literatuurstudie is, dat schoolpastoraat op het JFC ons inziens wenselijk is, omdat het persoonlijke vorming biedt die leven en geloof op diepgaand niveau blijvend integreert. Deze conclusie weegt zwaar, omdat de school haar identiteit serieus neemt. Wil zij, als gemeenschap van christenen, invloed uitoefenen in de samenleving, dan moet zij de benodigde persoonlijke begeleiding daarvoor aanbieden.

De conclusie van de praktijkstudie is, dat er onder het personeel veel vraag is naar schoolpastoraat voor leerlingen en onder de leerlingen aanzienlijk minder. Ons inziens is pastorale begeleiding ook gewenst als er een klein percentage van de leerlingen behoefte aan heeft. Het feit dat het percentage leerlingen dat schoolpastoraat wenst klein is, weegt voor ons niet op tegen de conclusies uit deel 1 van de studie.

De school zal deze afwegingen vanzelfsprekend zelf moeten maken en hierin een besluit moeten nemen.

De literatuurstudie van deel 1 en het praktijkonderzoek van deel 2 hebben ons doen inzien dat, wil je een leerling op een goede manier bijstaan in zijn ontwikkeling, op sociaal- emotioneel- relationeel- en geestelijk- gebied, schoolpastoraat een uitgelezen kans is om hieraan bij te dragen. De school is een plaats waar jongeren samenkomen, vertrouwensbanden ontstaan tussen leerlingen onderling en tussen docenten en leerlingen.

In afhankelijkheid van de God van het christelijk geloof, geopenbaard in de Bijbel en in Zijn zoon, hopen wij dat dit onderzoek bijdraagt om een nieuwe blik te werpen op het huidige zorgsysteem en de mogelijke rol van de pastor hierin. Pastorale zorg op school is investeren in de levens van jongeren.

4.2 AANBEVELINGEN

We hebben het zorgaanbod van het JFC onderzocht en concluderen dat de leerlingbegeleiding goed is opgezet. Wanneer een zorgleerling zich aanmeldt, kan hij vrij snel bij de juiste persoon terecht. Het Zorg Advies Team is daarin functioneel.

Tijdens interviews viel ons op, dat er onder de leerlingen vraag naar is om te praten over geloofs- en levensvragen. De vraag van leerlingen naar een mogelijkheid om te praten over de verbinding tussen geloof en leven, is aanwezig. Ons inziens ontbreekt er in het aanbod echter laagdrempeligheid, structuur en duidelijkheid. Er is op dit moment geen expliciete plaats voor pastorale hulp op het JFC. Voor een uitgebreide beschrijving van de leerlingbegeleiding op het JFC verwijzen we naar de website.⁸⁹ Wel weten we dat er docenten zijn die een pastorale rol vervullen in hun dagelijkse lespraktijk. Ook kunnen we (voor zover mogelijk) vaststellen, dat de leden van het zorgteam (denk aan de maatschappelijk werkster) christen zijn.

Hoe kan het JFC schoolpastoraat vorm gaan geven in de toekomst? We willen in dit hoofdstuk een aantal suggesties doen. Daarbij geven we een profielschets van de 'ideale schoolpastor'. Leerlingen en docenten hebben een uitgesproken mening over de eigenschappen van een pastor. Een weergave daarvan en een eigen vertaling naar de praktijk, kunt u vinden in het tweede gedeelte van deze paragraaf.

Dit is bedoeld als aanzet tot een verdere doordenking op schoolpastoraat.

---

⁸⁹ www.jfc.nl. Zie bijvoorbeeld: <http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie/algemeen/> of <http://www.jfc.nl/over-het-jfc/informatie/identiteit/>

“Pastorale zorg begint met een houding, pas daarna komen de activiteiten”.

Naar aanleiding van de tips die we kregen van leerlingen en docenten, geven we in dit hoofdstuk een profielschets van de ideale schoolpastor.

Pastoraat kan, ons inziens, niet zomaar door een ieder gegeven worden. Er is kennis voor nodig. In de resultaten van de enquête onder het personeel kwamen we de volgende uitspraak tegen: *“Eigenlijk vind ik dat een leerling met een pastorale vraag overal terecht moet kunnen op een christelijke school, van docent godsdienst tot de conciërge”*. Wij vinden dit een goede uitspraak, maar willen hem graag specificeren. Wij zouden zeggen dat elke christelijke docent bereid moet zijn om een leerling te helpen wanneer deze met een vraag komt. Maar om verantwoord met mensen op weg te gaan is kennis van pastorale methodiek nodig. We denken dan aan kennis van pastorale stromingen, religieuze stromingen, psychologische stromingen, psychiatrische verschijnselen, maar ook kennis van gesprekstechnieken, van pastorale valkuilen en pastorale strikken. Het is de ‘gereedschapskist’ van de pastor om verantwoord, dat is methodisch, pastorale zorg te verlenen.

“Pastorale gespreksvoering is niet alleen een kunst maar ook een ‘kunde’. Het gaat in het pastoraat ook om ambachtelijkheid en deskundigheid. Een ambacht moet je stap voor stap leren. (...) Een pastor moet dan ook methodisch kunnen werken, beschikken over kennis, vaardigheden, emotionaliteit, weten waar hij zijn kracht wel en niet inzet en de grenzen kennen van zijn beroep.”⁹⁰ Noodzakelijk is dat de pastor een goede oriëntatie op psychische ziektebeelden en reactiepatronen heeft.⁹¹ Hierdoor kan de pastor namelijk beter inspelen op de situatie van de leerling en vroegtijdig, indien nodig, doorverwijzen naar een andere vorm van hulpverlening. Niet elke docent wil of kan deze rol vervullen. We adviseren de school te kijken naar de gaven en talenten van de docenten en die optimaal in te zetten.

⁹⁰ Smit, Johan, *Tot de kern komen. De kunst van het pastorale gesprek*. Kampen 2006 (2^e druk november 2007), p. 11

⁹¹ Troost, ds. Philip (redactie), *Als handen van de pottenbakker. Pastoraat en identiteitsvorming*. Barneveld 2009, p. 18.

DE PASTOR IS OVERTUIGD CHRISTEN.

Omdat het JFC haar leerlingen vanuit haar protestants christelijke identiteit wil begeleiden in hun vorming, achten wij het noodzakelijk dat de schoolpastor deze identiteit onderschrijft. Bovendien is het kenmerkende van de pastor dat hij de werkelijkheid van het geloof in Christus integreert in alledaagse situaties en problemen. We geloven dat dit alleen kan als hij die zelf ook kent.

DE PASTOR KAN GOED LUISTEREN.

Uit de gesprekken en enquêtes komt naar voren dat leerlingen het erg belangrijk vinden als er iemand is die naar hen luistert. Leerlingen willen niet perse (vaak zelfs: liever niet!) goedbedoeld advies, maar vooral iemand die naar hen luistert. Een luisterend oor zijn is niet voor een ieder weggelegd. Dat vereist een bepaalde vaardigheid.

DE PASTOR BEGRIJPT DE LEEFWERELD VAN DE JONGERE.

De jongeren waar we gesprekken mee hebben gevoerd, geven allen aan dat de eventueel toekomstige pastor iemand moet zijn die hen begrijpt. Tijdens het gesprek kwam naar voren dat een jong persoon voorkeur heeft, al kwamen de meeste daar later op terug. *‘Ook ouderen kunnen ons begrijpen, hangt er net vanaf wie het is. Alleen als de pastor jonger is dan snapt hij ons waarschijnlijk beter en snapt hij hoe onze wereld eruit ziet’*, aldus een leerlinge uit 2 Havo.

DE PASTOR KAN GESPREKSTECHNIEKEN EFFECTIEF TOEPASSEN.

We ontmoeten de leerling in een pastorale sfeer. De leerling wil iets vertellen wat hem is overkomen en waar hij mee zit. Wat wil de leerling precies vertellen? Om hier achter te komen is het nodig dat je verstand hebt van verschillende 'lagen' die aanwezig zijn in een gesprek. Gesprekstechnieken en methodes moeten een pastor eigen zijn. De kracht van de pastor is bijvoorbeeld dat hij luistert, aansluit bij het gesprek, het gesprek samenvat en de goede vragen stelt. Deze vragen kunnen voor de leerling een nieuwe weg openen.

DE PASTOR HEEFT KENNIS VAN PSYCHISCHE ZIEKTEBEELDEN EN REACTIEPATRONEN.

Binnen de zorgstructuur zoals die nu aanwezig is op het JFC worden er gesprekken gevoerd met leerlingen, trainingen aangeboden op het gebied van faalangst etc. De leerling kan met zijn vragen terecht op de daarvoor bestemde plek.

Wanneer een pastor 'op weg' gaat met zijn pastorant (de leerling), kan hij van alles tegenkomen. Hij bezit de vaardigheden om 'lichte' problematiek effectief te behandelen.

Het besluit om de leerling door te sturen (altijd in overleg met de leerling en vaak in overleg met het ZAT) kan noodzakelijk zijn. Een pastor heeft dus kennis nodig van psychische ziektebeelden om op het juiste moment leerlingen door te kunnen sturen.

DE PASTOR IS HERKENBAAR.

We hebben gezien dat de vertrouwenspersonen binnen de school slecht zichtbaar zijn. Veel leerlingen (en ook docenten) weten niet wie de vertrouwenspersonen zijn en waar ze hen kunnen vinden. *"Ik denk dat die wel gezien moet worden in school. Zoals de vertrouwenspersoon op school weet ik niet wie het is. Je gaat niet snel met een vreemde praten. Want je gaat pas iets aan iemand vragen als je een band hebt en hem/haar vertrouwt"* aldus een leerling die de enquête heeft ingevuld. Met een pastor moeten we niet tegen hetzelfde probleem aan lopen, want dan komt de zorg niet daar waar het moet zijn, namelijk bij de leerling.

We pleiten dan ook voor een persoon die bekend is binnen de school, aanwezig is tijdens de pauzes en goed aangeschreven staat bij leerlingen van alle leerjaren en niveaus. Kiest de school voor een externe schoolpastor, dan moet dit groeien. Kiest zij voor een personeelslid, dan is er al veel bekendheid.

DE PASTOR IS TE VERTROUWEN .

Het verhaal van de leerling moet bij de pastor veilig zijn. Ons inziens kan een pastor geen geheimhouding beloven, omdat dit in bepaalde situaties niet haalbaar is. Wel kan hij altijd beloven vertrouwelijk met het verhaal van de leerling om te gaan.

In principe houdt de pastor het verhaal voor zichzelf. Besluit hij dat het om welke reden dan ook noodzakelijk is anderen in te lichten, dan bespreekt hij dit altijd met de leerling.

Acht de pastor het voor zijn eigen verwerking noodzakelijk om een verhaal te delen, dan kiest hij daarvoor zorgvuldig een persoon, noemt hij nooit namen en deelt alleen wat het verhaal met hem gedaan heeft. Komt de privacy van de leerling in het geding, dan bespreekt hij dit altijd met hem.

DE PASTOR MOET BEWOGENHEID HEBBEN MET EN RESPECT TONEN AAN DE LEERLING

Leerlingen voelen haarfijn aan of iemand het echt meent. Bewogenheid met de doelgroep is een voorwaarde om dit werk te doen. Die bewogenheid is de kracht van de pastor. Leerlingen proeven dat. Aan het begin van dit hoofdstuk hebben we het citaat vermeld dat pastorale zorg begint met de houding, de attitude. Vanuit een houding van bewogenheid en respect benadert de pastor de leerling. Hij neemt de leerling serieus.

4.2.4 MOGELIJKE INVULLING VAN SCHOOLPASTORAAT

Naar aanleiding van de gesprekken die we gevoerd hebben, zowel binnen als buiten de school, met leerlingen, pastores en docenten, komen we tot de volgende opties, die we in deze paragraaf uitwerken.

- Er verandert niets.
- De school investeert in de relatie met de kerk.
- De school benoemt één of meerdere schoolpastores.
- De school draagt zorg voor het ‘upgraden’ van de organisatie van het bestaande concept ‘vertrouwenspersoon’.
- De school draagt zorg voor de pastorale toerusting van alle docenten.
- De school draagt zorg voor de pastorale toerusting van alle mentoren.
- De school draagt zorg voor de pastorale toerusting van enkele docenten die geschikt zijn om pastorale hulp te bieden en zij zullen horen bij het Z.A.T.
- De school richt een stilteruimte in waar leerlingen op vaste tijden terecht kunnen o.l.v. een docent/meerdere docenten.

ER VERANDERT NIETS.

In de huidige tijd waarin wij leven komt er veel op de leerlingen af. In de enquête en interviews komt naar voren dat leerlingen met vragen over het leven rondlopen. Het moet niet zo zijn dat we dit signaleren en er vervolgens niets mee doen.

In de identiteitsverklaring van het JFC staat dat de begeleiding van de leerlingen erg belangrijk is. Ze noemt begeleiding in identiteitsontwikkeling en wil leerlingen gedegen voorbereiden op de maatschappij.

“Als wij ons als christelijke school willen blijven profileren moeten we juist schoolpastoraat aanbieden, want hierin kunnen we ons christen- zijn tot uitdrukking brengen”, aldus een docent van het JFC.

De optie dat er niets veranderd hoeft te worden is ons inziens niet wenselijk omdat er dan geen recht gedaan wordt aan de leerlingen die behoefte hebben aan begeleiding op school.

DE SCHOOL INVESTEERT IN DE RELATIE MET DE KERK.

Docenten geven aan dat de taak van pastorale zorg niet alleen bij de school ligt, maar ook bij de kerkelijke gemeente. Wij zijn het er volledig mee eens dat pastoraat in de kerkelijke gemeente thuishoort. Het begrip pastor is afkomstig uit de kerkelijke setting. Het woord ‘pastor’ komt voort uit het woord ‘herder’. Zoals Jezus als een Herder voor ons is, zo mag de pastor dat zijn voor kerkleden.

We pleiten er niet voor om de pastorale taak volledig bij de school neer te leggen. Het is een en/en- situatie. Zowel in de kerk, als op een christelijke school behoort deze zorg plaats te vinden. Uit de resultaten van de enquête onder leerlingen blijkt, dat zij niet snel naar de kerkelijke gemeente zullen stappen met hun geloofs- en levensvragen.

Bovendien zijn er op het JFC leerlingen die niet kerkelijk zijn. Hebben zij geen recht op pastorale begeleiding? Vallen zij dan buiten de boot? Pastorale begeleiding is, zoals we eerder genoemd hebben, niet alleen gericht op puur godsdienstige zaken, maar kan te maken hebben met allerlei facetten van het leven. Het gaat om de ontwikkeling van jezelf op het gebied van relaties, geloof, identiteit etc. Ook jongeren die niet gelovig zijn hebben vragen, zo blijkt uit de interviews. (zie bijlage).

DE SCHOOL BENOEMT ÉÉN OF MEERDERE SCHOOLPASTORES.

Een kwart van de docenten op het JFC is voorstander van het aanstellen van een schoolpastor. Het benoemen van een (school)pastor heeft nogal wat voeten in de aarde. Naast het vinden van een geschikte persoon krijg je te maken met een urenverantwoording, oftewel het financiële plaatje binnen de school. Op dit moment lijkt het ons niet zinvol om een fulltime schoolpastor aan te stellen omdat de vraag niet dermate groot is en het een flinke investering is die ook op een andere manier in te vullen is. Als een school voor dit punt kiest raden wij aan een zelfstandige in te huren om deze hulp te bieden of een deeltijder aan te stellen. Op dit moment is de markt van professionele pastoraal werkers sterk aan het groeien.

De hoofdtaak van een schoolpastor is het spreken van de leerlingen, al dan niet na interne doorverwijzing. De schoolpastor zal veel één op één gesprekken leiden, maar kan ook kiezen voor gespreksgroepjes over bepaalde sociaal-emotionele pastorale onderwerpen.

Dat kan in een eigen kamer of in een speciaal ingerichte ruimte. Je zou ook kunnen denken aan een stilleruimte die vrij toegankelijk is voor leerlingen. Deze ideeën werken we verder uit in de aanbevelingen.⁹²

Het is belangrijk dat de schoolpastor contacten onderhoudt met de hulpverlening (regelmatig overleg, al dan niet over individuele leerlingen). Soms zal hij leerlingen moeten doorverwijzen (vaak via het Zorg Advies Team). We benoemen hier het belang van begeleiding daarbij. Als de schoolpastor voor de leerling vertrouwd is, is het van groot belang dat hij de leerling blijft volgen in de hulpverlening. Af en toe even een gesprekje over hoe het gaat, kan veel voor een leerling betekenen.

De school kan in overweging nemen of de schoolpastor deel moet uitmaken van het ZAT. Nadeel daarvan is dat het risico groter is dat je hiermee de vertrouwelijkheid ten opzichte van leerlingen schendt.

Mogelijke extra taken voor een schoolpastor zijn⁹³:

- collega's toerusten (mentoren!) zodat zij het spirituele element in de gesprekken met leerlingen kunnen benoemen en/of inbrengen.
- contact onderhouden met ouders over levensbeschouwelijke kwesties. Dit kan individueel bij ouders thuis, of per telefoon of met ouders op school, maar ook op ouderavonden die hij verzorgt. Denk aan onderwerpen als: computer- en internetgebruik, verwoorden van je geloof, zelfbeeld, muziek, automutilatie, etc.
- bepaalde lessen voorbereiden over sociaal-emotionele pastorale problematiek, soms zelf geven aan diverse klassen
- collega's, leerlingen en ouders ondersteunen bij sociaal-emotionele pastorale rampen (zelfdoding van een leerling bijvoorbeeld)
- zorg dragen voor het opzetten van schoolpastoraat
- een (stilte)ruimte inrichten.

---

⁹² Zie hoofdstuk 4.2

⁹³ Overzicht samengesteld met behulp van een overzicht van Voet, dhr. N.C. van der, *Schoolpastoraat*. Reader gebruikt voor de opleiding GPW, p.7

DE SCHOOL DRAAGT ZORG VOOR HET 'UPGRADEN' VAN DE ORGANISATIE VAN HET BESTAANDE CONCEPT 'VERTROUWENSPERSOON'.

Binnen de school zijn er twee vertrouwenspersonen aangesteld. We verbaasden ons erover, na interviews met docenten en leerlingen, dat deze personen niet of nauwelijks bekend zijn binnen de school. Het 'upgraden' van de vertrouwenspersonen is ons inziens relevant en kost relatief weinig moeite.

De vertrouwenspersonen moeten meer bekendheid krijgen binnen de school. Het zou mooi zijn als ze regelmatig tijdens de pauzes zichtbaar aanwezig zijn op school. Een introductieles aan het begin van het schooljaar, vergroot de bekendheid en het vertrouwen enorm. Daarnaast raden wij de school aan een locatie voor de vertrouwenspersoon te maken met vermelding van de 'openingstijden'. Een goede locatie is ons inziens een aantrekkelijk ingerichte kamer waar leerlingen zich prettig voelen.

DE SCHOOL DRAAGT ZORG VOOR DE PASTORALE TOERUSTING VAN ALLE DOCENTEN.

Vanuit de missie van de school kan worden afgeleid dat elke docent in principe in staat zou moeten zijn om pastorale hulp te verlenen. Veel van de geïnterviewde docenten gaven aan dat elke docent bereid moet zijn om dit te doen. Nu moeten we wel een realistisch beeld geven van de werkelijkheid. We weten dat niet elke docent geschikt is om een pastorale taak op zich te nemen. Leerlingen geven aan dat vertrouwen erg belangrijk is. Deze vertrouwensband heeft niet elke docent. Iedere docent heeft zijn eigen gaven en talenten, laten we die dan ook ten volle benutten. Daarnaast hebben sommige docenten ook andere taken die veel tijd en energie kosten. Daarom kunnen we dit niet een ieder verplichten.

Wel lijkt het ons erg goed als er één keer per jaar/ twee jaar een training/cursus wordt gegeven die docenten bewuster maakt van hun taak als begeleider van leerlingen.

DE SCHOOL DRAAGT ZORG VOOR DE PASTORALE TOERUSTING VAN ALLE MENTOREN.

Wanneer de school mentoren toerust in het pastoraat, verwachten we dat ze haar doelstellingen vanuit haar identiteit beter bereikt. Het vertrouwen tussen een leerling en zijn mentor is vaak groter dan die tussen de leerling en een andere willekeurige docent. Een mentor staat dicht bij zijn leerlingen en kent hen. *"Als je een goede mentor hebt, heb je geen schoolpastor nodig!" aldus een leerling.* De mogelijkheid om mentoren een pastorale cursus aan te bieden zou meer professionaliteit geven, maar waarborgt die niet. Het voordeel van deze optie is dat het geen forse aanslag op de urentabel van de desbetreffende docenten is. Ze krijgen immers per jaar al een aantal uren om zichzelf te scholen. Een pastorale cursus zou als bijscholing bestempeld kunnen worden.

Het JFC geeft aan dat mentoren een belangrijke plek in nemen in de structuur van de school. Mentoren zijn de spil. Het is daarom ons inziens zeker de moeite waard om de optie 'pastorale cursus voor mentoren' mee te nemen.

DE SCHOOL DRAAGT ZORG VOOR DE PASTORALE TOERUSTING VAN ENKELE DOCENTEN DIE GESCHIKT ZIJN OM PASTORALE HULP TE BIEDEN EN ZIJ ZULLEN HOREN BIJ HET Z.A.T.

In de door ons gehouden enquêtes wordt er door docenten en leerlingen aangegeven wie er volgens hen geschikt is om een pastorale taak op zich te nemen. In de enquête vroegen we de leerlingen met wie ze op school zouden willen praten. Er zijn veel namen genoemd. Indien de school het wenst, kunnen we deze namen (met hun toestemming) bekend maken in een persoonlijk gesprek.

De school kan ervoor kiezen twee (ons inziens is het belangrijk dat er keuze is tussen een man en een vrouw) of meerdere van deze docenten binnen hun normjaar taak uren te geven voor schoolpastoraat. Ze kunnen zich in die uren bezighouden met de pastorale begeleiding van leerlingen die daar behoefte aan hebben en het concept 'schoolpastor' uitwerken. Deze docenten moeten ons inziens op vaste tijden en op een vaste locatie beschikbaar zijn voor pastorale zorg.

De docenten die hiervoor aangesteld kunnen worden zijn op dit moment van schrijven al bezig met pastorale begeleiding van leerlingen, al wordt dit niet expliciet zo genoemd.

Het aanstellen van deze docenten als schoolpastor heeft dit voordeel dat er beter bekend is welke leerling met welk probleem rondloopt en kan de afstemming met het Z.A.T. beter tot zijn recht komen. Nu gebeurt er veel in de wandelgangen en kan het zo zijn dat er overlapping in de zorg is die aangeboden wordt aan de leerling. Daarnaast kan het een voordeel zijn omdat een leerling op tijd doorverwezen kan worden naar andere vormen van hulp, als pastorale begeleiding niet voldoende is. Als de schoolpastor voor de leerling vertrouwd is, is het van groot belang dat hij de leerling blijft volgen in de hulpverlening. Af en toe even een gesprekje over hoe het gaat, kan veel voor een leerling betekenen.

DE SCHOOL RICHT EEN STILTERUIMTE IN WAAR LEERLINGEN OP VASTE TIJDEN TERECHT KUNNEN O.L.V. EEN DOCENT/ MEERDERE DOCENTEN.

Leerlingen geven aan dat de drempel om naar een schoolpastor toe te stappen erg groot is. *"De rest van de school hoeft echt niet te weten dat jij bij de pastor op bezoek gaat"*. Zij kwamen zelf met de volgende optie: het inrichten van een stilteplek waar je op vaste tijden binnen kunt lopen. Geheel vrijblijvend kun je daar terecht. Er zijn op die momenten één of twee docenten (aangestelde pastores) aanwezig.

Je bent als leerling natuurlijk niet verplicht om te praten, je kunt er terecht om rustig te zitten, een boekje te lezen, muziek te luisteren, tekeningen te maken etc. De stilteruimte kan een rustmoment in het dagelijkse leven zijn. Deze optie is zeker het overwegen waard omdat de leerlingen dit zelf hebben ingebracht. Voor de inrichting van deze plek kunnen we uiteraard het advies van de leerlingen zelf vragen en hen zelfs laten helpen met de inrichting. Hierdoor wordt het echt iets van de leerlingen zelf! Leerlingen geven zelf aan dat een 'stilte-ruimte' of, moderner geformuleerd, een 'chill-ruimte' een goede optie is, omdat op deze manier de drempel om naar een pastor toe te stappen wordt verlaagd.

Er moet door de school gezocht worden naar de optie(s), die het beste bij het JFC passen. In deze paragraaf beschrijven we een aantal van de ons inziens relevante argumenten.

Duidelijk mag zijn dat de optie 'er verandert niets', ons inziens afvalt, omdat onze conclusies hiermee in strijd zijn.

De school mag ons inziens schoolpastoraat niet afschuiven op de kerk, omdat de leerlingen dagelijks onder haar verantwoording vallen. Bovendien is lang niet iedere leerling kerkelijk, terwijl ze ons inziens allen recht hebben op persoonlijke begeleiding in levensvragen. Wel is het mogelijk om desgewenst met de kerk samen te werken, zodat kerk en school elkaar versterken.

Wij pleiten voor de optie dat de school één of meerdere schoolpastores benoemt. Dit kan een deeltijder of zelfstandige zijn, omdat de vraag niet altijd in dezelfde mate aanwezig is.

Het is ons inziens wenselijk dat de vertrouwenspersoon meer zichtbaar moet worden op het JFC. Een vertrouwenspersoon heeft zich echter niet gespecialiseerd in het verbinden van het geloof met het leven.

Het is onmogelijk om alle docenten pastoraal toe te rusten, omdat we ons afvragen of iedereen vaardig is diepgang in gesprekken te bereiken.

Ons inziens is het wenselijk om de mentoren pastoraal toe te rusten. Hij blijft dan de spil in de leerlingenzorg en kan pastorale vragen als zodanig herkennen. We vragen ons af, of de mentoren door een cursus voldoende gespecialiseerd worden, om de leerlingen de pastorale vorming te bieden waarvoor we in de scriptie pleiten.

Uit de onderzoeken blijkt, dat een aantal docenten vaker genoemd worden wanneer het over schoolpastoraat gaat. Er zijn geschikte docenten op school aanwezig die de passie, de kwaliteiten en de wil hebben om schoolpastoraat een plek te geven op het JFC. Blijkbaar bezitten zij vaardigheden, talenten en kennis om de leerlingen pastoraal verder te helpen. Daarom zouden we pleiten voor een erkende plaats voor hen. Zo gewenst pleiten we voor meer toerusting.

Leerlingen noemen het belang van de ruimte waarin gesprekken plaatsvinden. Wanneer ze even behoefte hebben aan rust of een luisterend oor, vinden zij een stilteplek een goed idee. Daarom adviseren we de school om deze optie serieus te overwegen. Des te meer, omdat de leerlingen zelf over het algemeen erg enthousiast op het idee reageren. De school kan zich afvragen hoe zwaar dit weegt in verhouding tot de budgettaire argumenten.

Schoolpastoraat moet zichtbaar en laagdrempelig zijn. Dan ontstaat er aansluiting bij de leerlingen. De concrete invulling vraagt een verdere doordenking.

5. BIJLAGEN

5.1 IS ER ONDER DE LEERLINGEN OP HET JFC VRAAG NAAR SCHOOLPASTORAAT? ONDERZOEKSRISULTATEN

5.1.2 RESULTATEN ENQUÊTE ONDER LEERLINGEN

Ik ben een:

Jongen		157 (39.85 %)
Meisje		237 (60.15 %)
		n = 394 # 394

In welke klas zit je?

brugklas mavo/havo		24 (6.08 %)
brugklas havo/vwo		25 (6.33 %)
mavo 2		24 (6.08 %)
mavo 3		21 (5.32 %)
mavo 4		6 (1.52 %)
havo 2		27 (6.84 %)
havo 3		24 (6.08 %)
havo 4		55 (13.92 %)
havo 5		19 (4.81 %)
atheneum 2		25 (6.33 %)
atheneum 3		25 (6.33 %)
atheneum 4		33 (8.35 %)
atheneum 5		32 (8.1 %)
atheneum 6		35 (8.86 %)
gymnasium 2		1 (0.25 %)
gymnasium 3		1 (0.25 %)
gymnasium 4		7 (1.77 %)
gymnasium 5		7 (1.77 %)
gymnasium 6		4 (1.01 %)
		n = 395 # 395

Hoe vaak denk je bewust na over het leven?

vaak		101 (25.63 %)
af en toe		242 (61.42 %)
zo min mogelijk		39 (9.9 %)
nooit		12 (3.05 %)
		n = 394 # 394

Over welke thema's denk je dan na? (meerdere opties mogelijk)

leven en dood		264 (67.52 %)
lijden		60 (15.35 %)
vriendschap		283 (72.38 %)
zelfbeeld		157 (40.15 %)
geloof		237 (60.61 %)
ontstaan van de aarde		99 (25.32 %)
milieu		56 (14.32 %)
geld		146 (37.34 %)
familie		222 (56.78 %)
anders, namelijk		49 (12.53 %)

n = 391

1573

Hoe vaak praat je over dit soort thema's?

vaak		37 (9.34 %)
af en toe		241 (60.86 %)
zo min mogelijk		76 (19.19 %)
nooit		42 (10.61 %)

n = 396

396

**Stel: je hebt een vraag over het leven, bij wie zou je dan aankloppen?
ouders (nooit - vaak)**

1		26 (6.63 %)
2		79 (20.15 %)
3		140 (35.71 %)
4		147 (37.5 %)

n = 392

392

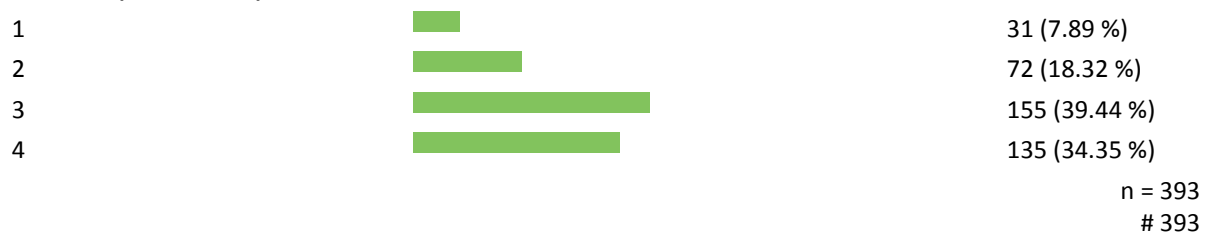
**Stel: je hebt een vraag over het leven, bij wie zou je dan aankloppen?
kerkelijk werker (denk aan: clubleider, jeugdouderling, mentor, dominee) (nooit - vaak)**

1		192 (49.23 %)
2		104 (26.67 %)
3		77 (19.74 %)
4		17 (4.36 %)

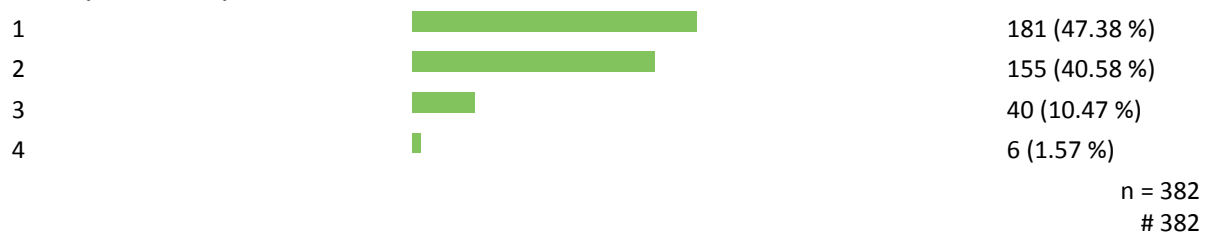
n = 390

390

**Stel: je hebt een vraag over het leven, bij wie zou je dan aankloppen?
vrienden (nooit - vaak)**

**Stel: je hebt een vraag over het leven, bij wie zou je dan aankloppen?
leraar (nooit - vaak)**

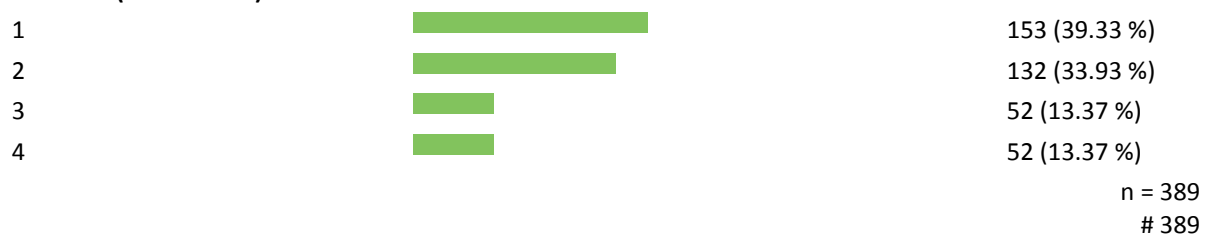

Gemiddelde score:

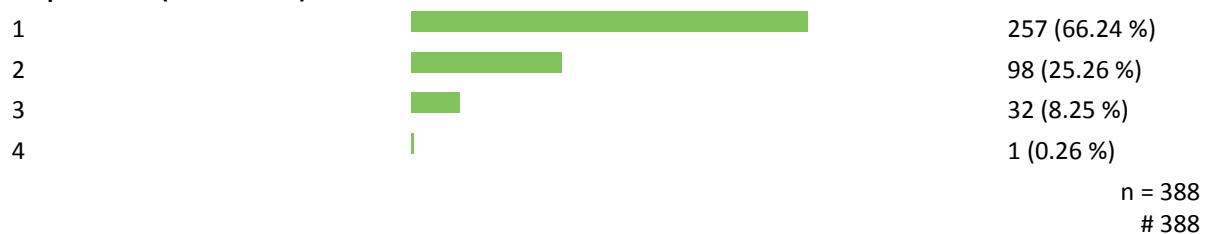
$$(1(47,38) \times 1) + 2(40,48) + 3(10,47) + 4(1,57)) / 100 =$$

$$(47,38 + 80,96 + 31,41 + 6,28) / 100 = 1,6603$$

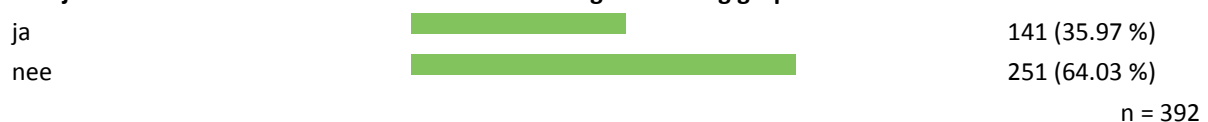
**Stel: je hebt een vraag over het leven, bij wie zou je dan aankloppen?
niemand (nooit - vaak)**

**Stel: je hebt een vraag over het leven, bij wie zou je dan aankloppen?
hulpverlener (nooit - vaak)**

Heb je wel eens met een docent over een levens- of geloofsvraag gesproken?

392

Heb je behoefte om met iemand op school te praten over je levens-en geloofs...

ja		16 (4.06 %)
nee		244 (61.93 %)
misschien		134 (34.01 %)
		n = 394
		# 394

Vind je het belangrijk dat het christelijk geloof ter sprake komt in het ge...

ja		162 (41.01 %)
nee		123 (31.14 %)
weet ik niet		110 (27.85 %)
		n = 395
		# 395

Zou je met iemand op school willen bidden of bijbellezen?

ja		34 (8.63 %)
nee		246 (62.44 %)
weet ik niet		114 (28.93 %)
		n = 394
		# 394

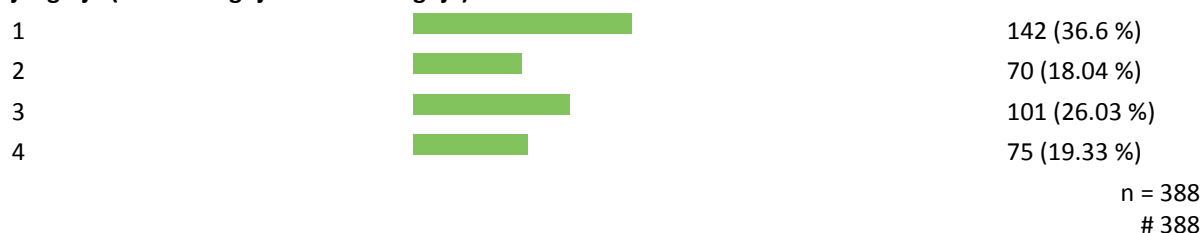
Vind jij dat deze school een schoolpastor nodig heeft?

ja		43 (10.91 %)
nee		136 (34.52 %)
weet ik niet		68 (17.26 %)
maakt mij niet uit		147 (37.31 %)
		n = 394
		# 394

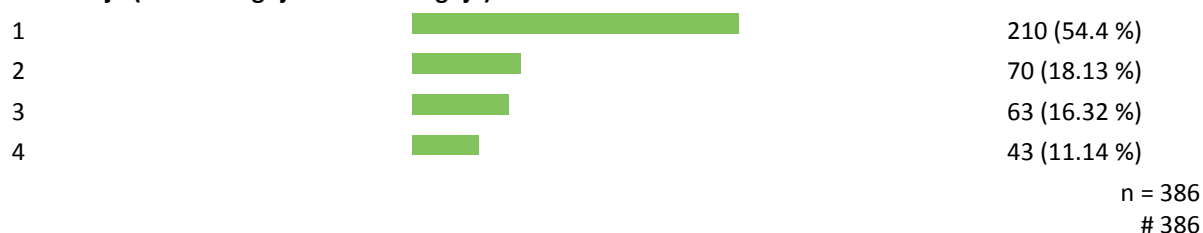
**Waar moet een schoolpastor volgens jou aan voldoen?
docent zijn (niet belangrijk - zeer belangrijk)**

1		218 (56.04 %)
2		85 (21.85 %)
3		66 (16.97 %)
4		20 (5.14 %)
		n = 389
		# 389

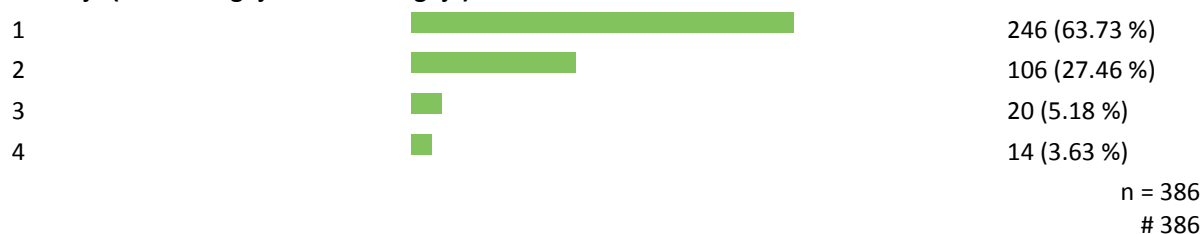
**Waar moet een schoolpastor volgens jou aan voldoen?
jong zijn (niet belangrijk - zeer belangrijk)**

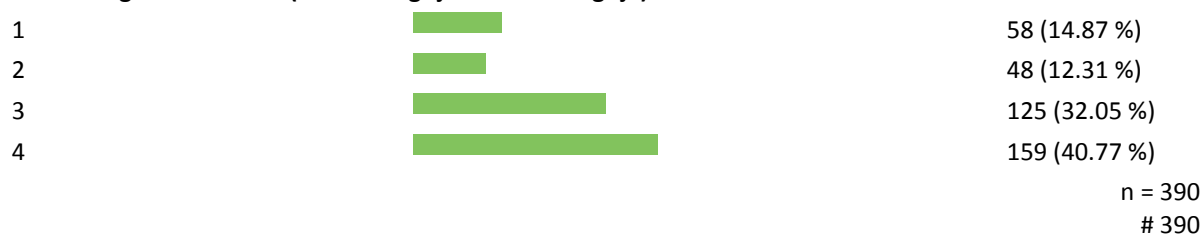
**Waar moet een schoolpastor volgens jou aan voldoen?
vrouw zijn (niet belangrijk - zeer belangrijk)**

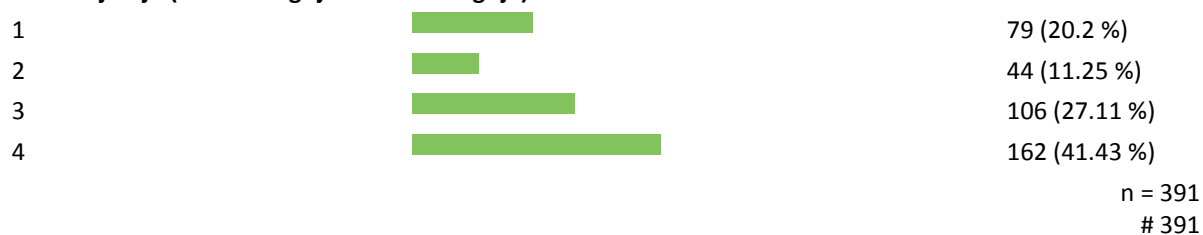
**Waar moet een schoolpastor volgens jou aan voldoen?
man zijn (niet belangrijk - zeer belangrijk)**

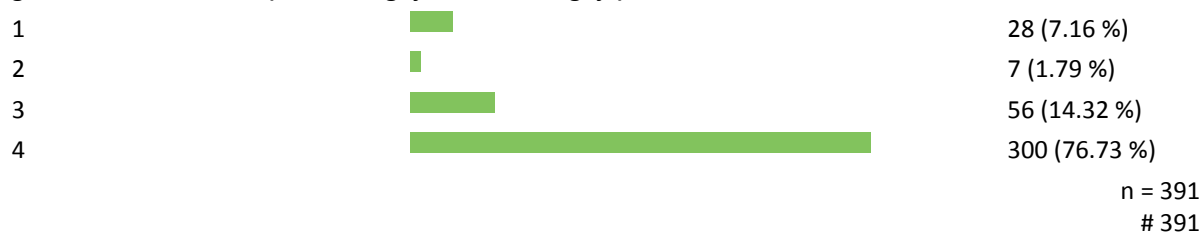
**Waar moet een schoolpastor volgens jou aan voldoen?
veel over geloven weten (niet belangrijk - zeer belangrijk)**

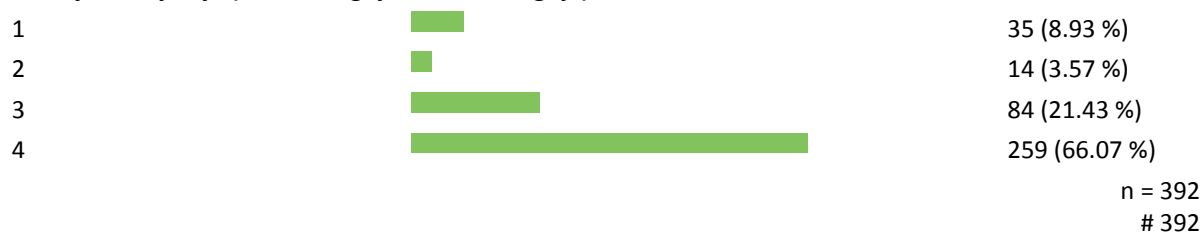
**Waar moet een schoolpastor volgens jou aan voldoen?
christelijk zijn (niet belangrijk - zeer belangrijk)**

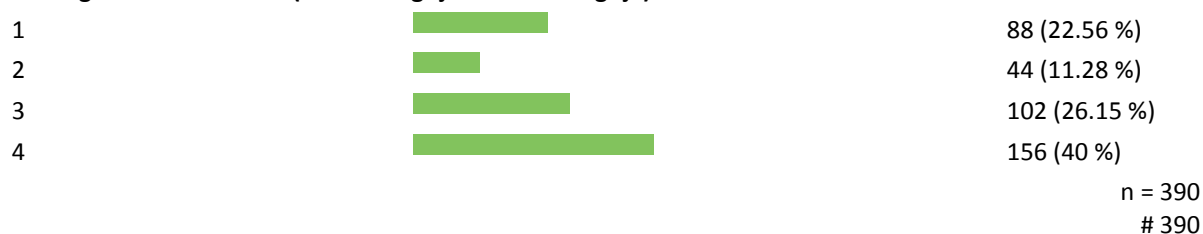
**Waar moet een schoolpastor volgens jou aan voldoen?
goed kunnen luisteren (niet belangrijk - zeer belangrijk)**

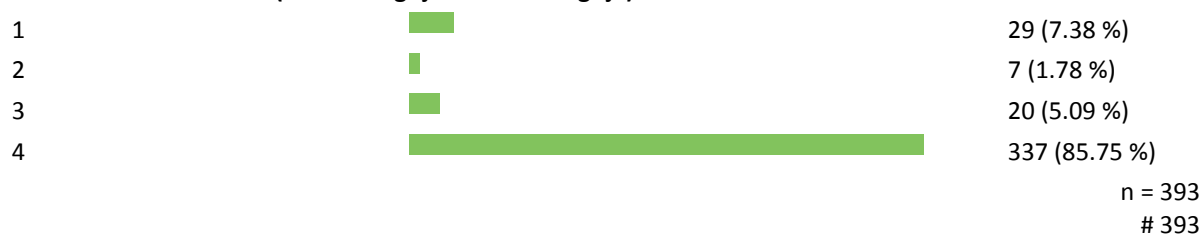
**Waar moet een schoolpastor volgens jou aan voldoen?
er altijd voor je zijn (niet belangrijk - zeer belangrijk)**

**Waar moet een schoolpastor volgens jou aan voldoen?
een eigen kamer hebben (niet belangrijk - zeer belangrijk)**

**Waar moet een schoolpastor volgens jou aan voldoen?
niet alles doorvertellen (niet belangrijk - zeer belangrijk)**

Legenda:

n = aantal respondenten dat de vraag heeft gezien
# = aantal ontvangen antwoorden

RESULTAAT VRAAG ENQUÊTE: HEB JE NOG TIPS OF OPMERKINGEN?

- Ik vind dat het iets voor jezelf, niet wat je moet delen.
- ik heb eigenlijk niet zosnel iets.
- Niet met iemand van school praten, een docent enz.\r\nMaar bv. je ouders meenemen naar de schoolpastoraat.
- Als je een goede mentor hebt, heb je geen schoolpastor nodig!
- ik praat met iemand buiten school dus is niet nodig voor mij
- als je een goede mentor hebt, heb je geen pastoor nodig vind ik zelf.
- Hij/Zij moet rustig zijn.
- Ik hoop dat er een schoolpastor komt, dat zou fijn zijn
- Een man en vrouw
- Een schoolpastor hoeft niet perse christelijk te zijn omdat het soms handig is als hij of zij een andere kijk kan werpen op je probleem niet perse vanuit de christelijke kant.
- Ik vind het niet echt nodig, want we hebben toch al een maatschappelijk werker?! Stel er komt er een dan ga ik er in ieder geval nooit heen, want het interesseert me niet echt. Ik heb al andere mensen waarmee ik kan praten;)
- Ik vind niet dat het echt nodig is, maar als het er komt vind ik het best. Maar ik ga er dan nooit heen! En een maatschappelijk werker zou ik eerder heen gaan.
- Ik vind zelf dat een schoolpastoor niet nodig is en als je een vraag heb kun je ook gewoon naar een leraar,lerares of metor,mentrix gaan en je hoeft niet altijd alle antwoorden te hebben op vragen en je kun er ook zelf achter komen .
- ik vind het eigenlijk niet nodig,\r\nals er wat is ga je wel naar een ander ofzo.
- mij maakt het niet echt uit of die komt ik ga er denk ik toch niet heen
- waarom zal je een pastoor nemen slaat nergens op! zeer onnozel! je kan toch met je ouders praten mensen van school hoeven mijn problemen niet te weten \r\n\r\nngr anoniem
- Het zou mij niet zoveel uitmaken of er zo iemand komt ik zou er zelf niet heen gaan.
- het maakt mij niet uit ik ga er denk toch niet heen
- dit is echt onnozel wie wil er nou een schoolpastor op school?? we hebben al een dagopenning en godsdienst en dat vind ik genoeg..(duhh)\r\n\r\nngr ik zelf
- Van mij hoeft het niet persee, want ik denk dat ik er niet zo snel heen zou gaan. Ik praat er liever met mn vrienden over, omdat zij ook zijn zoals ik.
- Ik ben van mening dat de school geen behoefte heeft aan een schoolpastor. Geloofs en levensvragen dien je te bespreken met ouders,familie of vrienden en eventueel medewerkers van de kerk of gemeenschap waarvan je deel uitmaakt. Daarin hoeft de school geen rol te spelen. De school kan beter aandacht besteden aan kwalitatief hoogstaande leraren en onderwijs. Wel vind ik dat er op school over dergelijke onderwerpen moet worden gesproken bijvoorbeeld tijdens Godsdienst of Maatschappijleer. Maar er hoeft geen speciale schoolpastor te komen. Er zijn voor tieners voldoende plekken waar er over dergelijke onderwerpen kan worden gesproken.
- waarom een pastoor? we zitten niet in een kerk. er bestaat ook gewone hulpverlening.
- Nee niet echt, denk alleen dat er toch weinig mensen heen gaan, uit angst dat zo iemand het door zo vertellen.
- ik denk dat het belangrijker is dat je de persoon die eventueel zo\'n pastor zou zijn jong zou moeten zijn of in ieder geval heel goed met jongeren kan omgaan en dat je die gene ook buiten school kun bereiken of langs kunt gaan, ik kan me voorstellen dat het niet zo prettig is om op school over hele serieuze dingen te gaan praten, want als er dan zo\'n kamer zou komen waar zo iemand zit, kan het zijn dan andere kinderen je daar naar binnen zien gaan en daar vervelend over gaan doen.\r\n\r\n\r\nnik hoop dat dit iets word waar kinderen iets aan zullen hebben\r\n\r\nGods zegen!
- Het lijkt mij een goed idee, ik denk dat meer pubers met deze vragen zitten maar ze niet durven stellen, of daar uit zichzelf niet de behoefte te voelen.\r\n\r\nnik zou aan elke leerling vragen of ze er behoefte aan hebben, zo komen ook de mensen die er zelf niet op durven af te stappen naar zo\'n gesprek toe.
- Ik hoeft geen schoolpastor, daar gaat toch niemand heen
- Kijk goed naar leerlingen, hun emotie of houding straalt al veel uit, als er problemen zijn. En vraag er ook eens naar, bijv: voor een levensvraag.
- ik neem aan dat een schoolpastoraal christelijk is? Het lijkt mij leuk om voor de verandering eens iemand die geen christen of een ander geloof heeft daarvoor aan te nemen. Want we zijn toch niet allemaal christelijk. Misschien dat leerlingen daar juist inspiratie van kunnen krijgen.
- Ik heb deze enquête ingevuld, omdat ik vind dat het mijn plicht is mijn mening te geven wanneer iemand daarom vraagt, maar een schoolpastor past totaal niet in het pakket dat de school nu aanbied. Dit houdt in dat docenten godsdienst niet bezig zijn met het laten nadenken van leerlingen of dat ze respect proberen over te brengen naar

verschillende geloven. Nee, van twee van hen is elke keer weer duidelijk te zeggen dat ze bezig zijn met indoctrineren en het uitvoeren van vriendjespolitiek. Ik heb dan ook sterk het gevoel wanneer er iemand voor zulk soort ongein aangesteld wordt dat het ook zijn opzet is je niet te laten nadenken, maar je te sturen naar een bepaalde richting.

• nog een tip, het is misschien slimmer het niet een schoolpastor te noemen waar kinderen altijd naar toe kunnen, dit geeft in deze tijd veel negativiteit mee, en hieruit spreekt metten weer het feit dat hij niet onafhankelijk werkt, maar met een vooropgezet doel.

• Verder staan er een hoop onnozele dingen in de vragen, op school wordt al bij elke wispelturigheid gebeden, daarnaast zijn er ook al gebedsgroepen tijdens school.

• Maar goed, ik zal er geen last meer van hebben

- Ik vind het wel grappig dat het over een 'pastor' gaat voor op een protestant-christelijke school. Wel een goed initiatief hoor!
- ik denk dat die wel gezien moet worden in school. Zoals de vertrouwenspersoon op school weet ik niet wie het is. Je gaat niet snel met een vreemde praten. Want je gaat pas iets aan iemand vragen als je een band hebt en hem/haar vertrouwt
- vraag 13 onderaan: niets doorvertellen, niet alles is dus in ieder geval een beetje. Bij een pastoor moet iemand zijn hart kunnen luchten in de wetenschap dat anderen nooit iets te weten komen van de geheimen die je bij de pastoor achterlaat.
- Ja. Ik denk dat een potentiële schoolpastor veel risico loopt ooit beschuldigd te worden van misbruik. Een vrouwelijke pastor zal dat risico misschien minder lopen. In elk geval is het belangrijk om die eventuele eigen kamer van de pastor 'open' te houden. Privacy is mooi, maar in die zin een groot risico.
- Als er een pastoraat komt, is het wel handig dat alles wat gezegd wordt binnen 4 muren blijft. Zo houden mensen daar veel vertrouwen in. Het is dan ook makkelijk om over zulke onderwerpen te beginnen. Het is dan ook aantrekkelijker voor andere mensen om hun mening of verhaal te kunnen doen.
- voor sommige onderwerpen heb je liever een man om mee te praten, en voor andere onderwerpen weer een vrouw.
- Bij vraag 9 en 11 vond ik niet helemaal duidelijk of het gaat om een personeelslid of iedereen op school, dus ook leerlingen. Succes verder!
- Een heel goed idee! Ik loop rond met vragen die ik graag aan iemand zou willen stellen, en als dus zo iemand er op school zou zijn, dan zou ik naar hem/haar toegaan. (Mits ik wel eerst contact met hem/haar heb kunnen maken, doordat hij/zij bijvoorbeeld zich eerst voorstelt in de klassen, zodat iedere leerling een beeld van de pastor heeft en waardoor je makkelijker naar hem/haar toestapt, omdat de eerste 'klik' al gemaakt is)
- Een heel goed idee! Ik loop rond met vragen die ik graag aan iemand zou willen stellen, en als dus zo iemand er op school zou zijn, dan zou ik naar hem/haar toegaan. (Mits ik wel eerst contact met hem/haar heb kunnen maken, doordat hij/zij bijvoorbeeld zich eerst voorstelt in de klassen, zodat iedere leerling een beeld van de pastor heeft en waardoor je makkelijker naar hem/haar toestapt, omdat de eerste 'klik' al gemaakt is)
- schoolpastor klinkt echt vreselijk. Het zou dan sowieso een andere naam moeten hebben, anders zullen er denk niet veel leerlingen met hem of haar willen praten.
- Van mij hoeft een pastoraat niet. Als je iets hebt, ga je gewoon naar je vrienden toe. Maar ik snap wel als andere mensen het willen.
- Ik vind het wel goed dat dit er is. Met problemen over school zelf kunnen leerlingen terecht bij de decaan, afdelingsleider of mentor maar ik krijg nooit het gevoel dat er ook een persoon is voor persoonlijke problemen. Ikzelf heb er niet echt behoefte aan, maar ik weet wel dat heel veel leerlingen zich alleen voelen en af en toe behoefte hebben aan zo'n babbel. Mijn tip is om het een beetje anoniem te houden, dat een leerling bijvoorbeeld niet uit de les wordt gehaald voor zo'n gesprek (grote kans dat hij/zij hier vragen over krijgt van medeleerlingen en niet wil dat zij er van weten).
- Super dat jullie dit doen, dat kan leerlingen helpen!
- als een leerling het niet lijkt te willen, maar het wel blijkt te kunnen, niet simpelweg denken dat de leerling lui is, maar kijken of er sociale problemen of een geestelijke stoornis, bijv. ADD een rol in speelt. Ik had ADD, en werd totaal niet begrepen door leraren die mijn uitspraken 'leugens' en 'excuses' noemden & vervolgens kreeg ik straf en dreigden ze mij van school te trappen met de redenen dat ik vaak te laat kwam, veel vergat, sliep of droomde in de les of juist werd afgeleid. En toen was het uiteindelijk een van mijn ouders, die met mij naar een psycholoog is toegestapt, en wat bleek, ik had ADD. als school dit in die 3 jaren hadden bedacht, was ik niet blijven zitten en had ik geen rotjaren vol straf en onbegrip achter de rug. kortom, dieper ingaan op oorzaken van problemen van leerlingen, en niet alleen oplossen door simpelweg te straffen, wat vaak alleen maar opstandigheid veroorzaakt. ik hoop dat dit wat duidelijkheid geeft.
- Ik zit niet meer zo erg met bepaalde levensvragen, maar ik denk dat de jongeren (vooral onderbouw) hier nog wel mee zitten. Zij zijn denk ik het meest gebaat bij een schoolpastor.
- Het gaat er gewoon om, dat er iemand op school moet zijn die jij kunt vertrouwen, ik weet niet of het schoolpastor moet heten, want als je dat hoort, klinkt het meteen alsof je niet helemaal goed bent, en je zeer ernstig in de knoop zit. Gewoon een lijstje met 6 mensen waar je naar toe kunt gaan, jong en oud, man en vrouw..

NAAM : R1 EN R2 (MEISJES)
KLAS : MAVO 3
LEEFTIJD : 14 EN 15 JAAR

Persoonlijke vragen

Heb je geloofs- en/of levensvragen?

R1: Ja, ik heb wel eens dat soort vragen. Een tijdje geleden stierf een jongen die wij kenden van de sportclub.

Hij was nog zo jong, daar heb je dan wel vragen over.

R2: Ja, maar ik bespreek ze niet snel met anderen.

Bespreek je die vragen ook met een ander? Zo ja, met wie?

R1 en R2: De meeste vragen houdt ik voor mezelf. Je hebt het er wel met elkaar over, omdat het je allebei overkomt, maar voor de rest bespreek je het niet zo snel met anderen.

Wil je er wel met een ander over praten?

R2: Aan de ene kant wil ik dat wel, want voor het verwerken is het wel fijn. Maar je doet dat gewoon niet zo snel.

Wie zou die 'ander' zijn?

R2: Met mijn ouders zou dat wel kunnen, maar ik denk eerder aan vrienden of vriendinnen. Je ouders luisteren wel, maar dat is toch heel anders, want ze begrijpen je niet altijd.

Als er op school iemand is om mee te praten (bijv. een schoolpastor), zou je daar naar toe gaan?

R1: Als het probleem echt wat groter is en je wil echt praten dan zou ik het wel doen, maar het hangt er wel echt van af wie het is.

R2: Als je echt een groot probleem hebt dan zou ik de pauze er wel voor over hebben.

Hoe zouden we dit als school aan kunnen pakken? (een leraar, een kamertje, man of vrouw?)

R1: Ik denk dat de mentor dat moet doorgeven aan die persoon (pastor). Dat niet iedereen het weet dat jij naar die kamer gaat. En ook dat je niet zomaar uit de klas wordt geplukt zodat iedereen weet 'oh, die heeft een probleem', want zij gaat naar de schoolpastor'.

Heeft deze school een schoolpastor nodig?

R1 en R2: Het is een christelijke school, dus dan is het wel goed. Met catechisatie heb je alleen de dominee om zoiets te bespreken, maar daar ga je dus echt niet snel naar toe. Dan moet je na de catechisatie blijven zitten en dat is niet handig omdat je meefietst met een groep en die groep weet dan ook weer meteen dat jij ergens mee zit.

Waar moet een schoolpastor aan voldoen?

R1 en R2: Niet te oud zijn

R2: Ik zou eerder naar een vrouw gaan dan naar een man

R2: Iemand die goed met jongeren om kan gaan.

Kun je iemand noemen, binnen deze school, die geschikt is om pastor te worden?

R1: Ik zou niet zo snel naar iemand gaan waar je ook les van hebt.

R2: Meneer H. van geschiedenis. Hij stuurt er nooit iemand uit, hij heeft dus controle over de klas, hij is een goede mentor, is aardig. Hij vertelt altijd leuke dingen. Hij is nog jong.

R1: Ik zou ook voor deze leraar kiezen om dezelfde redenen die R2 noemt.

R2: Mevrouw H., van gym, zij heeft ons toen behoorlijk goed geholpen (door de tijd te nemen om te praten) toen die jongen overleden is. Ze nam daar de tijd voor.

NAAM : R3 (JONGEN) EN R4 (MEISJE)
KLAS : HAVO 3
LEEFTIJD : 14 EN 15 JAAR

R3 en R4 kwamen iets later binnen waardoor we hen iets andere vragen hebben gesteld omdat het gesprek al bezig was met R1 en R2. Hieronder de vragen die wij ze gesteld hebben.

Zou je naar een schoolpastor gaan?

R3: Ik zou er zelf niet zo snel naar toe gaan omdat ik geen problemen heb waar ik over moet spreken. En ik zou dan ook eerst naar mijn ouders gaan.

R4: Als je het er thuis niet over kunt hebben dan lijkt het mij wel handig als je iemand hebt op school waar je terecht kunt.

Hoe moet de ruimte ,waar de schoolpastor zit, eruit zien?

R3: Het moet er niet saai uit zien. Zo'n hokje waar je tegenover iemand moet zitten werkt niet zo goed. Dan weet je snel niet goed wat je moet zeggen. Het moet niet saai zijn.

R4: Het lijkt mij wel wat dat er een ruimte is waar je lekker terecht kunt, gewoon met wat banken enz. Een maatschappelijk werker is officieel en als je een leuke ruimte hebt is het minder officieel.

Waar moet een schoolpastor aan voldoen?

R4: Interesse tonen

R3: modern zijn, die weet wat er speelt onder jongeren

R3 en R4: Diegene moet ontspannen zijn en je op je gemak stellen. Dus niet gelijk: "Wat heb je voor probleem?", maar bijvoorbeeld "Leuk dat je er bent. Welke vraag heb je?"

Hoe zie je dit 'concept' werken binnen de school?

R3: Het moet goed gepromoot worden. Het moet niet saai klinken

Hoe zie je dat voor je, R3?

Het woord schoolpastor klinkt als iemand met een zwart ding aan.

Hoe zou je het dan noemen?

R4: Iets wat kinderen aanspreekt

R3: *** weet hier geen antwoord op ***

NAAM : R5 (MEISJE)
KLAS : ATHENEUM 2
LEEFTIJD : 13 JAAR

Jantine legt het idee uit van een schoolpastor op het Johannes Fontanus College. Daarna volgt het volgende gesprek.

Heb jij persoonlijke geloofs- levensvragen?

Zelf denk ik er vaak over na. Dan denk ik 'waarom geloof ik niet, waarom gelooft mijn moeder niet', dan denk ik er wel over na en kom ik tot de conclusie 'ik snap het eerlijk gezegd niet'.

De evolutietheorie spreekt me meer aan.

Mijn broertje is 10 jaar en verdiept zich graag in dinosauriërs, archeologie etc. Als ik zijn boeken doorkijk denk ik 'dat heeft ook wel iets'.

Hierna volgt een gesprek van ongeveer 10 minuten over evolutie, christendom en geloof. Hierna pakt Jantine de draad weer op en volgt het volgende gesprek.

Zou jij naar een schoolpastor gaan als die er zou zijn?

Voor mij is het niet echt nodig, maar wel voor mensen die het graag zouden willen. Als je er bijv. thuis niet over kan praten dan is het wel handig.

Ik denk aan iemand die niet zo goed over zijn gevoelens kan praten, die echt een vertrouwenspersoon nodig hebben.

Wanneer zou je naar een schoolpastor gaan?

Ik ben niet iemand die echt zijn gevoelens uit, daarom zou ik niet naar een schoolpastor gaan. Ik denk er eerst zelf over na.

Waar moet een schoolpastor volgens jou aan voldoen?

- Geen oude man
- Een jong iemand, fijn om te zien, waar je je bij op je gemak voelt. Fijne humor.
- Iemand die weet wat er leeft bij de jongeren

Kun je twee personen noemen die je geschikt vindt als pastor en waarom?

Een leraar als schoolpastor? Ehm, wie ik vanaf het begin vertrouw is Mevrouw W.. Zij verwelkomde mij hier heel vriendelijk op deze school. Verder heb ik bijles van iemand uit 5 VWO die ik vertrouw. Die kinderen begrijpen je beter omdat ze ook jong zijn

Jantine legt het idee uit van een soort van stilteruimte/chillruimte, waar je met elkaar (met andere leerlingen en de pastor) kunt praten, relaxen, of alleen kan zijn om je rust te nemen en na te denken.

Wat vindt je van zo'n ruimte?

Dit lijkt me beter dan een lokaaltje waar je dan naartoe moet en tegenover iemand moet gaan zitten.

Hoe zouden we bekendheid kunnen geven aan de schoolpastor, dat leerlingen weten dat ze bij hem/haar terecht kunnen?

Als je allemaal posters op gaat hangen met een leuke tekst erop, dat lijkt me niet echt werken. Ik zou er met het vak Bijbelkennis aandacht aan besteden. Je moet dan een verhaaltje houden maar niet alles vanuit de kant van het christelijke geloof (anders denken ze dat ze met een dominee opgescheept zitten). Uitleggen dat je er voor de leerling bent en dat je er altijd naar toe kunt.

NAAM : R6, R7 EN R8 (MEISJES)
KLAS : BRUGKLAS HAVO/VWO
LEEFTIJD : 12/13 JAAR

Wat vinden jullie van het idee van een ‘schoolpastor’ op het Johannes Fontanus College?

R6: Ik vind dat een heel goed idee. Soms zit je met problemen die je liever niet aan ouders/vriendinnen verteld. Zo iemand waar je vertrouwen in hebt zou dan fijn zijn.

R8: Op zich is het wel handig, vooral als je het niet tegen een leraar durft te zeggen, dan is er iemand anders. Ik zou het zelf ook wel doen als ik ergens mee zit. Gewoon een afspraak maken en dan in een kamertje praten (net als bij een schooldokter).

Wat maakt dat jij iemand vertrouwt?

R6: Iemand die je niet echt heel goed kent, die je niet elke dag tegenkomt en iemand die verstand heeft van de zaken die je noemt. Iemand die je echt kan helpen.

Heb je zelf geloofs- en/of levensvragen?

R6: Ik heb vragen over het geloof en ook wel eens vragen over thuis.

Zou je naar een schoolpastor toe gaan?

R7: Als er een pastor komt dan vraag ik me af of mijn problemen wel ‘erg genoeg’ zijn. Ik ben bang dat mijn vragen dan dom zijn ofzo.

Als reactie hierop zegt Jantine dat geen vraag dom is en dat je juist met hele gewone vragen naar een pastor toe kan.

Wat voor persoon moet een pastor zijn? Noem eens wat kenmerken.

R6, R7 en R8: Een ontspannen iemand

Niet een hele oude man, het kan op zich wel maar hij moet relaxed zijn

Hij/zij moet niet te dicht bij je staan, ook wel zakelijk zijn

Wat zou een pastor jou kunnen bieden?

R7: dat hij een oplossing kan bieden en begrip op kan brengen voor je problemen

R7 geeft aan dat de drempel best hoog is om naar een pastor te gaan. We stellen haar de volgende vraag:

Wat zou die drempel kunnen verlagen?

R7: het moet ‘gewoon’ gevonden worden. Als je tijdens de godsdienstles een vraag stelt moet het normaal zijn dat je zegt ‘we kunnen er nu niet dieper op in gaan maar je zou even langs de pastor kunnen’.

Jantine legt het idee uit van een stilteruimte/chillruimte voor leerlingen om een plek te hebben om tot rust te komen, om te praten etc.

Nu volgen de volgende vragen en antwoorden.

Waar moet zo’n ‘hok’ aan voldoen?

R6, R7 en R8: het moet knus zijn, je moet je er thuis kunnen voelen en het moet gezellig zijn. Niet zoals het lokaal waar we nu in zitten, want deze ruimte is veel te groot en te leeg.

Moet de pastor christelijk zijn?

R7: Er zitten ook niet christelijke mensen op school, die moeten zich ook thuis voelen bij de pastor. Ik vind pastor trouwens teveel doen denken aan een dominee. Dat is niet echt handig.

R6: Het is een christelijke school, dus ik denk het wel. Het moet wel iemand zijn die niet zijn eigen mening enzo oplegt aan de leerling. Hij moet open zijn en goed luisteren en er voor iedereen zijn.

R7 vat het als volgt samen: “Een pastor moet iemand zijn met een eigen mening maar die wel open staat voor anderen”

NAAM : R8, R9 EN R10 (MEISJES)
KLAS : HAVO 2
LEEFTIJD : 13 JAAR

Wat vinden jullie van het idee van een schoolpastor, hier op het Johannes Fontanus College?

R9: Op zich wel een goed idee, maar, hoe zeg je dat, ik zou er niet zomaar naartoe gaan. Dat lijkt me best lastig.

R10: Het is wel fijn als je zo iemand hebt waar je naar toe kunt, als je dat wilt of nodig vindt. Ik denk dat er wel mensen naar toe zouden gaan als bekend is wie het is (dat hij zich voorstelt in een nieuwsbriefje of in de klas)

R8: Ik zou er zelf niet heengaan, eerder naar familie ofzo.

Wat zorgt er voor dat leerlingen wel zouden gaan?

R9: Je moet het bekend maken, door informatie te geven in de klassen

R8: Dan zou ik nog niet gaan.

Hebben jullie wel eens vragen (geloofsvragen/levensvragen?)

R9: Ja, dat heeft iedereen denk ik wel eens

R10: Ik heb nooit met een echt groot probleem gezeten wat ik echt kwijt moest

Wat voor soort vragen heb je? Kun je voorbeelden noemen?

R9: Als we thuis bijbel lezen aan tafel dan snap ik het soms niet, of het komt ongeloofwaardig over en dan wil ik vragen hoe het zit. Dat doe je niet altijd thuis. Of dingen die heel krom worden uitgelegd waar je dan je vragen over hebt.

Jantine legt, voor de laatste maal deze dag, uit wat ons idee is van een stilteruimte/chillruimte.

Hieronder de antwoorden.

Wat vind je van dit idee?

R8: Ik zou er niet heen gaan, iedereen weet dan dat je daar naar toe gaan en het is toch best duf ofzo.

R9 en R10: Het ligt eraan welke docent er dan is en hoe het er uit ziet.

Waar moet een pastor volgens jou aan voldoen?

R8, R9 en R10: Hij moet goed kunnen luisteren en goed kunnen helpen als je met een probleem zit.

Wat vind je van het idee van een leraar als pastor?

"NEE....geen leraar! Roepen ze in koor.

Na wat 'bezinning' komen ze tot de volgende uitspraken:

R8, R9 en R10: Het ligt er echt aan wie het is, als je er een goede band mee hebt dan kan het wel, maar je komt die persoon wel elke dag tegen in de school. Dan moet hij niet doen alsof hij je heel goed kent.

Naar wie zou jij toegaan? Naar welke docent?

R10:) Iemand van Bijbelkennis (Dhr. R. of Dhr. S.)

R8: Mevr. T., maar ik zou eigenlijk zoiezo niet naar een leraar gaan

5.2 IS ER ONDER HET PERSONEEL OP HET JFC VRAAG NAAR SCHOOLPASTORAAT? ONDERZOEKSRESULTATEN

5.2.2 DE ENQUÊTE VOOR HET PERSONEEL

Enquête over schoolpastoraat op het JFC

Naam⁹⁴: _____

Beste collega,

Voor ons afstudeerproject over schoolpastoraat op het JFC zijn we erg benieuwd naar uw ervaringen en mening met betrekking tot dit onderwerp.

Wij vragen u vriendelijk de enquête in te vullen en **uiterlijk vrijdag 19 maart** te retourneren in mijn postvak (STG). Het invullen kost zo'n 5 minuten. Wilt u uw antwoorden **omcirkelen**?

De definitie voor schoolpastoraat die wij hanteren is: 'vanuit de christelijke identiteit van de school leerlingen begeleiden in hun levens- en geloofsvragen'. Een pastorale vraag heeft betrekking op je leven als (twijfelende) christen. Het gesprek kan gaan over geloofszaken, maar ook over allerlei andere onderwerpen.

Alvast vriendelijk bedankt!

Yasmina Boutaleb en Jantine Stam – van de Beek (STG)

Deel I: Uw ervaring

- 1) _____ **Ik ben een**
  - a. docent (man)
  - b. docente (vrouw)
  - c. conciërge
  - d. anders, namelijk _____

- 2) _____ **Is er wel eens een leerling met een pastorale vraag bij u gekomen?**
  - a. Nooit – ga naar Deel II
  - b. Ja, minder vaak dan 3 keer
  - c. Ja, vaker dan 3 keer

- 3) _____ **Waar ging(en) de vraag(en) over? (meerdere antwoorden mogelijk)**
  - a. school
  - b. identiteit
  - c. relaties (denk aan: vrienden, familie etc.)
  - d. kerken/gemeentes
  - e. anders, namelijk _____

⁹⁴ We stellen het erg op prijs als u deze invult, omdat we dan evt. door kunnen praten over bepaalde antwoorden.

- 4) _____ **Wat heeft u met deze vraag gedaan?**
- a. Ik heb de vraag zelf behandeld
  - b. Ik heb de vraag zelf behandeld en daarna besproken met iemand anders, namelijk _____
  - c. Ik heb de leerling doorgestuurd naar een collega, namelijk⁹⁵ _____
  - d. Ik heb de leerling doorgestuurd naar iemand anders, namelijk _____

Deel II: Uw mening

- 5) _____ **Vindt u dat de school medeverantwoordelijk is voor het geven van pastorale hulp?**
- a. Ja, ga naar vraag 7
  - b. Nee, ga naar vraag 6
  - c. Weet ik niet

- 6) _____ **Wie is er dan verantwoordelijk voor de pastorale vragen van de leerlingen? (meerdere antwoorden mogelijk)**
- a. ouders
  - b. mentor
  - c. vrienden
  - d. kerk/gemeente
  - e. anders, namelijk _____

- 7) _____ **Waar moet deze verantwoordelijkheid volgens u liggen? (meerdere antwoorden mogelijk)**
- a. godsdienstdocent(en)
  - b. pastoraal werker
  - c. enkele bevoegde docenten, bijvoorbeeld _____
  - d. bij personen uit het ZAT-team (maatschappelijk werker e.d.)
  - e. mentoren

- 8) _____ **Heeft u nog opmerkingen en/of ideeën n.a.v. de noodzaak/wenselijkheid van schoolpastoraat?**

Zie volgende bladzijde voor alle opmerkingen en/of ideeën

Bedankt voor uw medewerking.

---

⁹⁵ Gelieve de naam/afkorting in te vullen. Heeft u daar bezwaar tegen, dan vragen we u of u het vakgebied van de desbetreffende docent wilt noteren.

8. Heeft u nog opmerkingen en/of ideeën n.a.v. de noodzaak/wenselijkheid van schoolpastoraat?

- 25 jaar geleden speelde dit onderwerp al. Vraag is of het uitsluitend om pastorale (christelijke) zaken gaat of dat het gaat om het fenomeen “vertrouwenspersoon” voor leerlingen.
- Alle docenten moeten daar capabel voor zijn.
Rouwverwerkinggroepen mis ik hier op school!
- Succes ermee, boeiend onderwerp. Vriendelijke groet.
- Lijkt mij een goede zaak dat er een ‘vertrouwenspersoon’/ pastoraal werker is die vanuit zijn karakter een lage drempel heeft ten opzichte van leerlingen.
- Ik zie dit heel breed (medeverantwoordelijk). Als mentor ben je geen specialist in het beantwoorden van (moeilijke) levensvragen. Je bent luisterend oor, je signaleert en verwijst zonedig door.
- (bij vraag 7) doorverwijzen bij ingewikkelde problematiek.
- (bij vraag 5, medeverantwoordelijk) Ja, de school is medeverantwoordelijk. Dus ook bij ouders, vrienden, kerk enz.
Als er een vraag is, is het fijn als je terecht kunt bij iemand die je vertrouwt, waar je een band mee hebt enz. Dus ook een docent!
- (bij vraag 7) Omdat we een positief christelijke school (willen) zijn, is het een must.
- Pas op dat niet alles door schoolpastoraat verholpen kan worden. Korte lijntjes met interne en externe deskundigen zijn belangrijk.
- (bij vraag 7) Ik vind dat een ieder daar zijn licht op moet/mag laten schijnen. Eventueel doorverwijzen als je het zelf moeilijk vindt.
- Alvast vriendelijk bedankt – jullie ook! Hopelijk wordt er wat mee gedaan.
(Bij vraag 7) pastoraal werker = schoolpastor. Minimaal 2? Zodat een leerling kan kiezen tussen een man en een vrouw.
(bij vraag 8) is een prima initiatief! Benoem een paar schoolpastores, waar lln. Welkom zijn! Zodat ze op een positieve manier steun krijgen in hun twijfels en bij keuzes die ze maken + steun bij zingevingsvragen!
- ik vind het niet heel erg nodig, maar ik ben wel benieuwd hoe groot de behoefte bij leerlingen is.
- Eigenlijk vind ik dat een leerling met een pastorale vraag overal terecht moet kunnen op een christelijke school. Van docent godsdienst tot conciërge.
- Een docent moet op elke serieuze vraag van een leerling ingaan of doorverwijzen.
- Wat ik aan ervaring met deze vragen heb, is klein. Het waren geen grote levensvragen. Vaak meer en passant.
- Wellicht zou een schoolpastor een mooie aanvulling zijn. Dit is ook weer afhankelijk van de manier waarop de BK/GD-collega’s hun vak willen invullen. Als zij het gevoel hebben dat leerlingen met soortgelijke vragen rondlopen, maar er geen tijd en gelegenheid is om met deze leerlingen door te praten, zou een schoolpastor zo’n taak kunnen vervullen.
- Ik denk dat iedereen binnen school een eerste aanspreekpunt moet zijn en waar nodig een luisterend oor moet bieden. Is meer pastorale hulp nodig, dan kerk/gemeente.
- Als docent doe je dit als nodig is in eigen lessen.
- Schoolpastoraat is mijns inziens niet de primaire taak van de school. Maar ik zou het een positieve ontwikkeling vinden, als de mogelijkheid op school aanwezig is.
- Door de mentor in te schakelen, benadruk je de identiteit van de school, die schoolbreed wordt gedragen.
- Ik denk dat er voldoende vraag is. Het moet alleen wel goed georganiseerd worden, aangezien het om een vertrouwensband gaat. Dus meerdere collega’s in een team bijvoorbeeld.
- Ik wist niet dat dit er was.
- Hoi dames, ik geef nog maar heel kort les, vandaar weinig ervaring en geen opmerking. Veel succes met jullie project.
- De school is in eerste instantie een onderwijsinstelling. Daar moet onze energie in worden gestoken en daar kan de individuele docent op zijn/haar manier vorm aan geven. Ook qua identiteit.
- Ik denk dat iedere docent hierin een rol kan spelen als er maar serieus, oprecht en biddend mee omgegaan wordt.
- Antwoord 5: De school is pas verantwoordelijk als de leerling op school met zijn probleem komt. Antwoord 7: aan wie de leerling dit wil toevertrouwen, diegene moet het worden.
- Super Jantine en Yasmina, dat jullie hiermee bezig zijn! ☺

- Het JFC is een christelijke school met als uitgangspunt de Bijbel. Daarom vind ik dat ook docenten van andere vakken pastorale hulp moeten geven.
- Maak schoolpastoraat zichtbaar. Pas daarna kun je beoordelen of het moet blijven of worden aangepast.
- In principe moet de leerling natuurlijk aan iedere docent zo'n vraag kunnen stellen. Een leerling wil dat graag bij een docent die hij prettig vindt.
- Iedereen heeft als christen taak vragen te beantwoorden voor zover mogelijk is. Wordt hier te weinig gedaan!!
- Schoolpastor is wenselijk
- Is er zicht op de leerlingen die een familielid hebben verloren (vader, moeder, broer, zus)? Met welke vragen lopen zij rond?
- Een pastoraal werker is waarschijnlijk wat gemakkelijker om aan te spreken dan een vertrouwenspersoon
- Vanuit de christelijke identiteit van de school zou onder het kopje 'zorgcoördinator' ook schoolpastoraat genoemd kunnen worden. Dan wordt in elk geval de mogelijkheid geboden om daar aan te kloppen.

NAAM: DHR. K.

VAK: DUIJS

DATUM: 21-04-2010

Het gesprek met docent Leen Korporaal start tijdens een wandeling naar het lokaal. Enige structuur binnen dit gesprek zal dan ook missen, maar dat neemt niet weg dat er wel zinnige zaken gezegd zijn. Hieronder volgt het gesprek.

Dhr. K.: Ik zou het eerder een 'school-counselor' noemen. Dat hebben ze op andere scholen ook. Dat klinkt wat neutraler. Bij het woord 'pastor' denk je meteen aan een bepaalde christelijke signatuur.

Dhr. K.: Enige tijd geleden, eind 80er jaren, is deze discussie al eens eerder gevoerd. Ik was daar bij, samen met Dhr. B. en Dhr. T. (vroeger een leraar godsdienst op het JFC). Dat is toen afgeketst, Men vond het niet nodig want 'de leerlingen kunnen toch overal terecht'.

Jantine geeft aan dat er nu een vertrouwenspersoon is op het JFC.

Dhr. K.: En wie mag dat dan zijn? Daar weten de leerlingen volgens mij ook weinig van af.

Zou het genoeg zijn om de functie van vertrouwenspersoon meer te 'upgraden', bekender te maken binnen de school? Zou dat voldoende zijn?

Dhr. K.: Dat zou een idee zijn. Het moet in ieder geval herkenbaar zijn, neutraal (voor een ieder toegankelijk ongeacht zijn of haar achtergrond) en het moet in bepaalde mate geheim kunnen blijven zodat het verhaal niet zomaar over straat gaat.

Bij wie hoort het pastoraat thuis?

Dhr. K.: Een bewogen docent(e)
Hoeft niet perse een theoloog te zijn
Ik denk bijvoorbeeld aan Dhr. R.

Wat voor rol speelt de identiteit van de school bij het wel of niet aanstellen van een schoolpastor?

Dhr. K.: Tweeledig

- 1) Vanuit mijn christelijke identiteit zeg ik dat we een vertrouwenspersoon aan zouden moeten stellen. Dat is omdat je als christen zorg draagt voor de medemens.
- 2) De invulling van het pastoraat moet 'vrij' zijn en voor een ieder toegankelijk, dan speelt identiteit als het ware geen rol. In het aanstellen vind ik dat zeer belangrijk, in de uitvoering moet het voor een ieder open zijn.

Wat vindt u van het idee 'leerlingpastoraat'?

Dhr. K.: Dat is laagdrempelig, wel moet een leerling op tijd doorverwijzen want niet alle dingen kunnen door hem/haar gedaan worden. Er zal dan een team moeten komen.

NAAM: DHR. A.

VAK: AARDRIJKSKUNDE, DOCENTBEGELEIDER EN STUDIEBEGELEIDER HAVO 4

DATUM: 21-04-2010

Waar denkt u aan bij het woord 'schoolpastor'?

Aan geloofsgerelateerde zaken, dat is een onderscheid met leerlingbegeleiding en zorg. Of dat altijd zo concreet gescheiden is, geloof en leven, nee, maar toch maak ik wel onderscheid. Verder vraag ik me dan meteen af of de pastorale zorg ook bedoeld is voor iemand die niet gelooft. Je kunt vanuit je overtuiging iets kwijt aan de leerling, maar dat noem ik dan weer niet meteen pastoraat.

Wat is volgens u de meerwaarde van een schoolpastor? Heeft het überhaupt meerwaarde?

Moeilijke vraag.

Ik vind het belangrijk dat leerlingen altijd hun verhaal kunnen doen (bij een mentor, zorgadviesteam, leerlingbegeleider). Wat voegt het pastorale dan nog toe?

Moet een school überhaupt pastorale hulp aanbieden? Moet er dan een aparte commissie ingesteld worden?

Jantine merkt terecht op dat ook wij met deze vragen bezig zijn en vraagt of de kerk of de school verantwoordelijk is.

Weet ik eerlijk gezegd niet zo goed. Ik spreek leerlingen, die soms niet geloven, soms wel kerkelijk betrokken zijn. Dan haal ik de Bijbel wel aan. Dat is ook een vorm van pastoraat bedrijven. Het ligt voor mij dicht bij mentoraat.

Wat vindt u van het idee om de vertrouwenspersonen binnen deze school op te waarderen? (meer bekendheid)

Een vertrouwenspersoon is aanwezig. De leerlingen weten dit niet. In principe is er altijd iemand beschikbaar. Als de problematiek niet al te ingewikkeld is, kan de mentor de begeleiding volgens mij ook af.

U gaf net aan dat u best veel gesprekken voert met leerlingen. Zou u daar uren voor willen/ moeten krijgen?

Daar ben ik voorzichtig in. Het hoort bij je taak als docent/mentor. En daarnaast zijn het voor mij ook echt de 'krenten in de pap'.

En wat vindt u er van om 2 of 3 docenten aan te stellen om een paar uur pastoraat te bedrijven?

Dan moet goed bekend worden gemaakt wie dit zijn en moet er de mogelijkheid zijn voor leerlingen om te kiezen naar wie ze gaan (bovenbouw/onderbouw, man/vrouw, kerkelijke achtergrond?)

Heeft u de discussie over schoolpastoraat van een aantal jaar geleden meegemaakt?

Nee, niet meegemaakt.

En op een andere school, bent u daar in aanraking gekomen met schoolpastoraat?

Ook niet, maar er was wel een vertrouwenspersoon die duidelijk aanwezig was binnen de school.

Wie zou die rol kunnen gaan vervullen op deze school?

Dhr. H. (doet momenteel een opleiding psychosociale (?) begeleiding) en Mevr. G. (is een warm en open persoon)

Hoe sta je tegenover het idee van een schoolpastor op school?

Ik sta er positief tegenover. We zijn een christelijke school en willen dat ook uitdragen. Ik moet er wel bij zeggen dat de drempel waarschijnlijk erg hoog zal zijn voor een leerling (dus over de vorm moet wel nagedacht worden).

Waarom denk je bij het woord 'schoolpastor'?

Aan een vertrouwenspersoon waar je terecht kunt met vragen/problemen die je niet kunt bespreken met een mentor of thuis.

Daarnaast denk ik meer specifiek aan geloofsvragen. We hebben best veel leerlingen die kiezen voor het JFC omdat het een streekschool is, en niet zozeer omdat het een christelijke school is, en zijn lopen best met vragen over het christelijke geloof. In de klas is daar dan vaak de tijd niet voor. Daar zou een pastor ook voor beschikbaar moeten zijn.

Wat vindt u van het meer bekend maken van de vertrouwenspersonen?

Hebben we dan vertrouwenspersonen? Als het een christen is dan kan zo iemand ook zeker de functie van pastor hebben. Daar kunnen we dan dezelfde invulling aan geven.

Hoe zouden we de drempel lager kunnen maken zodat leerlingen sneller naar een pastor toe stappen?

Ik denk aan een hip persoon, aan een jong iemand die aansluit bij de leefwereld van de jongeren. Daarnaast moet deze persoon ook langsgaan in de klassen zodat bekend is wie hij/zij is.

Voer je zelf wel eens gesprekken met leerlingen?

In de pauze of soms aan het begin of einde van de les. En leerlingen van vorig jaar die even langskomen.

Zijn dat ook pastorale vragen?

Nee niet echt, meer over koetjes en kalfjes. Na de paaswijding van afgelopen keer hebben we in de lessen best wat doorgepraat. Dat heeft indruk gemaakt.

Wat vindt je van het idee van een stilleruimte?

- Dan moeten we er veel reclame voor maken
- Iemand die zich zelf in de klas even voorstelt en hen dan meeneemt naar die ruimte. Dat zou ook wel een idee zijn.

Heb je ervaring met schoolpastoraat op een andere school?

- Ik weet niet of het op mijn eigen school, van vroeger, was.
- het is vaak een onzichtbaar iemand, het moet iemand zijn die eigenlijk altijd aanwezig is, in de pauzes etc.

Wat vindt je van het idee leerlingpastoraat?

Hoe dichter iemand bij een leerling staat hoe lager de drempel. Het kan heel positief zijn!

MAATSCHAPPELIJK WERKSTER

- staat positief t.o.v. schoolpastoraat.
- Zou samen kunnen werken met schoolpastor
- Krijgt bijna nooit geloofsvragen, maar is daar ook niet op gericht
- Bid niet met leerlingen en leest ook niet uit de bijbel
- Is wel zelf gelovig
- Denkt dat de vragen voor pastoraat van een ander soort zijn dan voor maatschappelijk werk
- Benoemt de spanning tussen het verdelen van problematiek over pastoraat/maatschappelijk werk

DHR. R., LERAAR GODSDIENST

- Heeft regelmatig gesprekjes, vooral over sociale en relationele vragen.
- Plant die in pauzes, maakt afspraken
- Pleit voor schoolpastoraat, benoemt de nood
- Geeft aan dat je vooral luistert

DHR. V., DOCENT MAATSCHAPPIJLEER

- Is betrokken op leerlingen

Mijn mening is gebaseerd op twee zaken:

a) Ik denk dat het in de lijn van de identiteit van de school ligt om een pastoraal werker te hebben, een taak die grenst aan maatschappelijk werk, maar natuurlijk veel meer heeft met onze christelijke identiteit. Je mag het ook counsellor, vertrouwenspersoon of jeugdwerker noemen, maar die termen dekken de lading niet echt. Dus: het zou passen in onze visie.

b) Ook mijn ervaringen van de afgelopen jaren denken in die richting. Nu worden leerlingen 'opgevangen' op vrijwillige basis. Zo had ik op een gegeven moment door dat dhr. V., dhr. S. en ikzelf regelmatig contact hadden met een leerling die behoorlijk in een crisis zat. Mijn zorg toen was dat we wel goede bedoelingen hebben en ook goed reageren, maar dat we misschien de plank mis sloegen of elkaar in het vaarwater zouden zitten (tegenstrijdige adviezen bijv.). Dat kan meer gestructureerd en professioneel gebeuren door een pastoraal werker. Het past in die zin ook in de hang naar professionalisering die de directie heeft ingezet.

MEVR. R., DOCENTE HANDVAARDIGHEID EN CKV

- pleit voor rouwverwerkinggroepen, tips:
  - Riet Fiddeleers
  - Stichting achter de regenboog
- heeft regelmatig gesprekjes met leerlingen, luistert vooral "Luchtig een boodschap meegeven."
- hoort wat er leeft bij handvaardigheid en schrikt daar soms van
- vindt dat je niet teveel belerend moet zijn, omdat dit jongeren afschrikt
- Let op kinderen die zich ongelukkig voelen: "Je kunt kinderen die alleen zijn niet laten gaan!"

MEVR. J., DOCENTE NATUURKUNDE

- Heeft regelmatig gesprekjes met jongeren over zelfmoordgedachtes tot liefdesverdriet
- Vraagt dan ook wel eens naar geloofsbeleving
- Pleit voor schoolpastoraat
- Vindt een stilteruimte o.i.d. noodzakelijk en een gemis op school
- Is bezig met begeleiding van leerlingen met studieproblemen

DHR. H., DOCENT WISKUNDE

- Staat heel positief t.o.v. onderwerp en is belangstellend

5.3 INTERVIEWS EN GESPREKKEN MET EXTERNE ERVARINGSDESKUNDIGEN

5.3.2 INTERVIEW MET DHR. N.C. (NICO) VAN DER VOET⁹⁶

Vrijdag 29 januari 2010 hadden we een gesprek met N.C. van der Voet. Hij is de initiator geweest van het schoolpastoraat op het Ichthus College in Veenendaal. Hij is nu docent en schoolpastor (er is ook een vrouwelijke schoolpastor) op de Christelijke Hogeschool Ede. Hieronder een verslag van dit gesprek.

Ten tijde dat Van der Voet het schoolpastoraat uitvoerde op het Ichthus College was de zorgstructuur binnen de school niet zo geregeld als nu het geval is. De meeste scholen beschikken over een ZorgAdviesTeam (ZAT) waar leerlingen binnenkomen. Er is een vertrouwenspersoon, een leerlingbegeleidingsteam, sociaal-emotionele training, faalangsttraining etc. Tien jaar terug was dit er nog niet en kwamen alle vragen binnen bij de schoolpastor. Het heette toen ook sociaal- emotionele- pastorale begeleiding. Daar was de pastor voor. In zijn tijd kwamen alle (aan)vragen binnen bij de schoolpastor. Dat is nu niet meer het geval. Alle aanvragen komen binnen bij het ZAT en zij verwerken deze aanvraag.

Schoolpastoraat moet nu omschreven worden in een nota voor leerlingbegeleiding. Het moet passen in het grotere geheel van alle begeleiding die aan de leerlingen gegeven wordt. Dit heeft Van der Voet niet als zodanig meegemaakt.

Er maakten ongeveer 100 leerlingen per jaar gebruik van het schoolpastoraat. Dat zijn gemiddeld twee leerlingen per klas.

Er was nog helemaal niets qua hulpverlening aanwezig op de school. Vanuit de sectie godsdienst is er toen iets opgestart.

Dat gebeurde ongeveer als volgt: als een leerling gescheiden ouders heeft, dan heeft deze situatie invloed op de leerprestaties van de leerling.

Op die manier gingen Van der Voet en een paar van zijn collega's het gesprek met de directie aan om de noodzaak van hulpverlening duidelijk te maken. Datgene wat je aanbiedt moet in het belang zijn van de school. Op deze manier was dat ook zo. Van der Voet geeft aan dat je deze kant van de zaak ook goed moet benoemen, omdat dit een belangrijk punt is voor de schoolleiding.

Daarnaast kun je het ook spelen over de 'identiteit' van de school. 'Houd de identiteit van de school op als een kind angstig is?' Identiteit hoort bij elk facet van het leven. Ook in de hulp die wij aanbieden. Ook in de gesprekken met de leerlingen.

We vragen Van der Voet of er veel specifieke geloofsvragen bij hem gesteld werden. Het waren er hooguit twee per jaar. Volgens hem moet je schoolpastoraat niet daarvoor opstarten. Het gaat erom dat leerlingen alle pijn en verdriet kunnen brengen daar waar het hoort, namelijk bij Jezus. Er staat toch niet voor niets 'christelijk' op de gevel van de school?

Van der Voet kreeg uren uitbetaald voor zijn werk als schoolpastor. In het begin was het vrijwilligerswerk, om het maar zo te zeggen. We werkten op een gegeven moment met 3 pastors. Dat was, gezamenlijk genomen, 1 fulltime baan.

Op dit moment viert, ook binnen het onderwijs, bureaucratie hoogtij. Kwaliteitszorg is daar een voorbeeld van. Van der Voet benadrukt dat dit absoluut niet onbelangrijk is, maar vraagt zich wel af of de leerlingen dan nog wel de vrijheid hebben om te komen. Als we alles moeten bespreken met een groep dan is de geheimhouding, die een leerling zo belangrijk vindt, in het geding. De schoolleiding zegt 'hoe weten we dan of je het goed doet?' Van der Voet zegt: 'de schoolleiding moet je vertrouwen geven, zolang er geen klachten zijn vraag ik u dat vertrouwen te blijven geven'.

⁹⁶ N.C. (Nico) van der Voet is schoolpastor op de Christelijke Hogeschool Ede, initiator van het schoolpastoraat op het Ichthuscollege te Veenendaal en schrijver van diverse artikelen en boeken over (school)pastoraat.

5.3.3 INTERVIEW MET DHR. C. (COR) VERSTEEG⁹⁷

Hieronder een verslag van het interview dat wij gehouden hebben met dhr. C. (Cor) Versteeg, een docent op het christelijk voortgezet onderwijs 'de Meerwaarde' in Barneveld. Cor Versteeg is godsdienst- en maatschappijleerdocent en werkt als schoolpastor samen met twee andere collega's uit de sectie godsdienst. Onderstaand een verslag van het interview dat we hadden tijdens ons bezoek aan de Meerwaarde.

1. Hoelang bieden jullie al schoolpastoraat aan op de Meerwaarde?

Sinds 3 á 4 jaar.

2. Waarom zijn jullie gestart met het aanbieden van schoolpastoraat? Onderliggende vraag is 'was er vraag vanuit de leerlingen of vond bijv. de directie het nodig'?

Vanuit de les komen er af en toe vragen, dan heb je na de les een kort gesprek met een leerling. Het is eigenlijk heel simpel: voor dat werk krijgen we nu ook echt uren toegewezen. Vanuit de docenten is opgemerkt dat er vragen zijn op geloofsgebied en de vraag was 'moeten we daar officieel iets mee?' Nu kunnen we onze uren doorgeven en dat is fijn. Vroeger was er ook pastoraat, dat is gestopt, omdat de visie van de school veranderde. Het hoorde toen bij de godsdienstdocent.

3. Hoeveel leerlingen maken er nu gemiddeld gebruik van het schoolpastoraat?

Dit is moeilijk in te schatten, het zullen er niet meer zijn dan tien. Interessante vraag is dan natuurlijk waar ze dan wel met hun vragen naar toe gaan, want dat er vragen zijn, daar zijn we van overtuigd. Sommige vragen worden ook wel in de les gesteld. Dit hangt vooral af van de openheid die er in een klas wel of niet heerst.

4. Wat doen jullie er aan om het schoolpastoraat een 'gezicht' te geven op de Meerwaarde? Weten de leerlingen van jullie bestaan af?

Aan het begin van het schooljaar gaan we de groepen bij langs en delen wij folders uit. Zo zien ze ons even en daarnaast weten ze, als ze de folder lezen, waar het schoolpastoraat voor bedoeld is.

5. Wat is, volgens jou, de meerwaarde van het schoolpastoraat?

Ja, dat is eerlijk gezegd een lastige vraag. Het is zoeken naar de meerwaarde. Op het Ichthus College hebben ze daar ook naar gekeken. Ik weet niet wat daar is uitgekomen, blijkbaar speelt die vraag meer.

Voor mij heeft het op twee punten meerwaarde. a. We krijgen er als docenten nu uren voor. Je wilt leerlingen helpen, maar het gaat vaak in de extra uren zitten. Nu krijgen we daar een soort van 'erkenning' voor. b. als je in de les op vragen in wilt gaan boeit het de helft van de leerlingen niet. In een gesprek kun je directe vragen stellen. In een les heb je er vaak de tijd niet voor en is er ook de openheid niet voor. In een één op één gesprek vaak wel.

Dit is volgens mij de meerwaarde van schoolpastoraat in de praktijk.

6. Hoe komen jullie de vragen van leerlingen op het spoor?

Soms zie je 'iets' aan een leerling en stel je hem/haar een vraag. Of je zegt 'je mag met vragen komen'. De leerling is in eerste instantie initiatiefnemer. De stap is vaak nog wel groot. Schoolpastoraat klinkt ook wel wat zwaar. We zijn op zoek geweest naar goede literatuur om mee te geven aan een leerling. 'Lees dit eens'. Alleen in de boekhandel vind je vaak alleen iets voor christelijke kinderen/jongeren en veel van onze jongeren zijn niet christelijk. Ik krijg ook wel eens een mailtje van een leerling. Bijv. van een leerling die aangeeft dat ze depressieve gedachten heeft. Ik heb aangegeven dat ik geen gesprek

---

⁹⁷ Dhr. C. (Cor) Versteeg is een docent godsdienst op het christelijk voortgezet onderwijs 'de Meerwaarde' in Barneveld. Hij heeft meegewerkt aan het opstarten van schoolpastoraat op deze scholengemeenschap en is zelf voor een aantal uren in de week ingeroosterd als schoolpastor.

aan kan gaan zonder dat anderen dit weten. Meer mensen moeten er van op de hoogte zijn en dit werkt ook drempelverhogend. Verder krijgen we af en toe vragen van collega's.

5.4 VOORBEREIDENDE (LITERATUUR)STUDIE: DE PASTORALE SITUATIE OP MIDDELBARE SCHOLEN

NB Deze literatuurstudie is voor Jantine tevens de verwerking van de opdracht voor het programma van semester 6 blok 4 Minor Pastoraal Werk Religieuze Coping (in opdracht van dhr. Arnolt Stijf)

Doel: We onderzoeken de pastorale situatie op scholen en welk onderzoek daarnaar is gedaan. Deze situatie kan ik duiden in coping-termen.

Wat is coping en wat is een crisis?

Niet altijd gaat het mensen voor de wind. “Iedereen wil graag gelukkig zijn. Helaas is deze wens niet altijd werkelijkheid. Sommige leerlingen hebben te veel ruzie met anderen, worden gepest, leven van een ouder gescheiden, lijden onder verdriet, eten niet of juist teveel of zijn ‘gewoon’ ongelukkig, omdat niets in hun leven zin lijkt te hebben. Over zulke problemen praten leerlingen soms in de les, met vrienden of met een leraar die ze vertrouwen. Vaak is dat genoeg. Maar soms is er meer nodig. In dat geval kan een afspraak gemaakt worden met de schoolpastor. Hij wil graag luisteren en samen met de leerlingen naar mogelijke oplossingen zoeken. De gesprekken worden onder schooltijd gevoerd en zijn strikt vertrouwelijk.”⁹⁸

Bij alles wat er gebeurt, ben je op zoek naar betekenisvolle overgangen. Hoe mensen daar invulling aan geven, dat noem je coping. *Coping* is de wijze waarop iemand ergens het hoofd aan biedt, ofwel omgaat met crisissituaties.

In de psychologie zijn er drie categorieën voor negatieve ervaringen in het leven:

1. Traumatische ervaring – een ingreep in je leven met een heftige nasleep
2. Crisis – een gebeurtenis met erg ingrijpende gevolgen
3. Verlies – een situatie die je verdrietig maakt

Coping speelt vooral bij de 2^e categorie, die van een crisis. Er sprake van een crisis:

- ..als iemands draaglast groter is dan de draagkracht
- ..als de eigen beschikbare middelen niet genoeg zijn (om innerlijk evenwicht te krijgen)

Er zijn verschillende soorten crises :

- Ontwikkelingscrises: behorend bij de ontwikkeling
- Accidentele crises: van buitenaf

Je kunt crises indelen in drie niveaus:

1. Zingeving – existentiële crisis
2. Psychische crisis – niet langer dan 4 tot 6 weken
3. Aanleiding-crisisgebeurtenis – op vlak van: arbeid, gezondheid, relaties

Elke crisis kan plaatsvinden op meerdere gebieden, bijvoorbeeld op biologisch, psychologisch (zelfbeeld, -waardering) en/of sociaal gebied.

Mannen en vrouwen gaan verschillend om met een crisissituatie. Mannen zijn gericht op een oplossing, vrouwen zijn gericht op het proces. Daar kun je bij leerlingen natuurlijk ook rekening mee houden als je iemand begeleid.

⁹⁸ http://bp.penta.nl/info_nieuwe_leerlingen/ouders/zorg_begeleiding

Omschrijving schoolpastoraat bij een middelbare school. Let op: God/religie wordt niet genoemd! Blijkbaar verbinden tegenwoordig niet alle scholen pastoraat meer met iets geestelijks.

Mogelijkheden voor coping bij leerlingen.

Waarin onderscheiden leerlingen op een middelbare school zich als het gaat om coping?

Oftwel : Hoe gaan zij om met crisissituaties ?

Leerlingen op een middelbare school zijn over het algemeen in de puberfase, de enkeling nagelaten die zich nog gedraagt als kind. Het leek me interessant te onderzoeken wat tieners kenmerkt als het gaat om pastoraat. Ook hier is het van belang te omschrijven waarin tieners zich onderscheiden en daarom maak ik hier gebruik van het resultaat van een eerder gedaan onderzoek.⁹⁹ Onderstaand omschrijf ik veel mogelijke problemen waarin tieners zich onderscheiden.

Als voorbeeld wil ik bij één soort aspecten (lichamelijke) ingaan op de manier waarop tieners daarmee om kunnen gaan. Ik denk dat je deze manieren grofweg op de volgende manier in kunt delen¹⁰⁰. Ik geef dit als voorbeeld omdat ik geloof dat het bruikbaar kan zijn bij problemen op veel verschillende gebieden.

1. Situatie
  - a. Directe actie
  - b. Informatie zoeken
  - c. Innerlijke verandering
  - d. vlucht
2. Beleving
  - a. Oplossing bij een ander zoeken
  - b. Navraag naar oplossingen
  - c. Nadenken over oplossingen
  - d. Apathisch terugtrekken
3. Betekenis
  - a. Vluchten
  - b. Vragen hoe anderen probleem ervaren
  - c. Waarde van behoefte anders gaan zien
  - d. Ernst van de situatie ontkennen

1. lichamelijke aspecten

In de prepuberteit (10-12) gaan vooral bij de meisjes de eerste lichamelijke veranderingen¹⁰¹ plaatsvinden. Daarmee verlies je als ware je onschuldig kind-zijn. Iets wat voor iedereen niet even makkelijk is.

Een duidelijk kenmerk is de toename in lengte, gewicht en heupomvang. De adolescentie is in dat opzicht soms een moeilijke periode die vaak gepaard gaat met gewichtstoename, vooral als de adolescent al te dik was als kind.

Meisjes worden nu groter dan jongens. Bij de jongens blijft de lichamelijke groei gemiddeld twee jaar achter bij die van meisjes. Opvallend is dat de kenmerkende veranderingen die in de puberteit plaatsvinden zoals borstvorming, menstruatie, schaamhaar, zaadlozing, etc. steeds eerder voorkomen. Er zijn al veel meisjes die in groep 7 hun eerste menstruatie krijgen.

Zodra de puberteit zijn intrede doet krijgen aanhalingen of liefkozingen een andere invulling. De seksuele ontwikkeling van het kind maakt in het begin van deze periode een grote sprong, doordat het geslachtsrijp wordt. Dit vindt niet bij elk kind op dezelfde leeftijd plaats. Er zijn grote verschillen. Als de jongere geslachtsrijp is, wil dat nog niet zeggen, dat het psychisch ook aan geslachtsgemeenschap toe is. Meestal duurt dat nog een aantal jaren, afhankelijk van cultuur, milieu en omstandigheden. De puber weet met zichzelf en zijn houding vaak geen raad, laat staan dat hij weet hoe hij met de ander om moet gaan of hoe hij kan laten blijken, dat hij de ander wel aardig vindt. Mede door de sociale ontwikkeling, de omgang tussen de jongens en de meisjes in de groep en door de voorlichting en de gesprekken over seksualiteit, verkering en huwelijk, krijgt de puber een

⁹⁹ Starrenburg, H., Ruger, R. en Stam, J., *Onderzoek naar het begin van de adolescentie, tieners en pastoraat*. Ede 2009.

¹⁰⁰ N.a.v. college van dhr. Arnolt Stijf – *Coping*. Ede 2008

¹⁰¹ Welke 'biologische klok' de puberteit in gang zet, staat nog niet onomstotelijk vast, maar over het algemeen wijst men hiervoor naar de pijnappelklier (Kimmel, & Weiner, 1995). Dit boven en achter de hypofyse gelegen orgaan wordt gestimuleerd door neurologische prikkeling van de retina en gereguleerd door de externe licht en donker cyclus, waarbij melatonine wordt geproduceerd, een hormonale stof die via het hypothalamo-hypofysaire systeem de gonadotrope werking van de geslachtsklieren beïnvloedt.

(<http://dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/ppsw/2004/f.f.h.nelck.da.silva.rosa/h2.pdf> p. 14)

eigen visie op de omgang tussen man en vrouw, en een eigen mening over zijn persoonlijke lichamelijke gevoelens en beleving ervan. Dan komt hij ook tot een voorlopige beslissing hoe hij er mee om wil gaan en welke normen hij daarbij zal laten gelden. Deze periode van grote veranderingen vraagt van de puber op emotioneel gebied erg veel.

De seksuele ontwikkeling gaat bij jongens meestal vanzelf. Ze krijgen de 'drift' om seksueel actief te worden. Meisjes veel minder. Zij moeten 'wakker gekust' worden om te ervaren wat seksualiteit inhoudt.

Bij adolescenten zijn de veranderingen in de hormonen over het algemeen sterk. Voor de één zal het binnen zijn/haar verwachtingspatroon liggen en geen problemen opleveren. Echter, de praktijk wijst uit dat veel meisjes ontevreden zijn als ze aankomen en meer vrouwelijke vormen krijgen. Veel adolescenten moeten echt met lichamelijke veranderingen om leren gaan. Er overkomt hen iets wat voordien vreemd was. Ze vragen zich af of ze er blij mee moeten zijn, of het wel bij ze hoort en wat ze ermee aan moeten.

De leeftijd waarop een adolescent zich op een bepaald gebied ontwikkelt, kan veel invloed hebben. Is een meisje bijvoorbeeld heel vroeg in haar ontwikkeling, dan maakt haar dat vaak kwetsbaarder voor afwijkend gedrag. Maar is een jongen vroeg in zijn ontwikkeling, dan lijkt dat in onze cultuur een positieve uitwerking te hebben, omdat zijn sociaal prestige toeneemt. Hij ziet er vaak al meer volwassen en sterker uit.

Late rijping daarentegen kan, zowel bij jongens als bij meisjes, leiden tot sociale en psychische problemen.

Voorbeelden van omgaan met crises op lichamelijk gebied:

1. Situatie
  - a. Directe actie : afvallen, verkering nemen
  - b. Informatie zoeken : onderzoeken hoe het lichaam van anderen verandert, vragen hoe een ander tegen je aankijkt
  - c. Innerlijke verandering : ideaalbeeld bijstellen, bewuster omgaan met het lichaam.
  - d. Vlucht : eten om emoties te onderdrukken, veel sporten, niet meer met vrienden omgaan
2. Beleving
  - a. Oplossing bij een ander zoeken : naar ouders/vrienden gaan en probleem vertellen
  - b. Navraag naar oplossingen : op internet opzoeken hoe je je hoort te gedragen, een brief schrijven naar een tijdschrift
  - c. Nadenken over oplossingen : een tiener heeft een uitgesproken mening over kledingstijl, haardracht etc.
  - d. Apathisch terugtrekken : een tiener kiest een eigen stijl, los van de groep en praat niet over zijn/haar gevoelens.
3. Betekenis
  - a. Vluchten : richten op je schoolwerk om je geen zorgen te hoeven maken over je uiterlijk
  - b. Vragen hoe anderen probleem ervaren : over eerste menstruatie praten met vriendinnen
  - c. Waarde van behoefte anders gaan zien : 'spelen' hoeft niet meer, je poppen verhuizen naar de zolder en in plaats daarvan wordt je kledingkast steeds uitgebreider, het doel van sport wordt winnen (stoer) en sterkere spieren in plaats van ontspanning
  - d. Ernst van de situatie ontkennen : bewust kinderlijk blijven gedragen en kinderlijke kleding dragen

2. Sociale aspecten

Het kind krijgt als het een jaar of negen is behoefte om meer naar buiten te treden en zelfstandig, los van de ouders, dingen te doen. Leeftijdsgenoten geven daarbij de nodige steun en zijn daarom onmisbaar. Dit is dan ook een kenmerkende periode voor groepsvorming. Het kind is bang buiten de groep gesloten te worden en wordt daarom gevoelig voor de wensen en behoeften van de anderen. Aan het begin van de puberfase gaat de tiener naar een nieuwe onderwijsinstelling. Hier krijg je te maken met nieuwe klas vormen. Vrienden en vriendinnen waar je al jaren mee optrekt of waar je mee in de klas zat jarenlang, gaan een andere richting op. In deze periode maak je nieuwe vrienden, maar raken pubers hun oude vrienden ook geregeld kwijt. Je groeit uit elkaar, omdat je ieder verschillend ontwikkelt, of het contact verwaterd.

Een verhuizing in deze tijd is knap lastig voor de puber. Sociale netwerken zijn steeds belangrijker geworden naast ouders in deze jaren. Om daar uit te moeten, betekent voor de tiener een groot verlies. Zelfwaardering wordt door hem of haar voor een groot deel gehaald uit de vriendschappen en deze worden ook als steun gezien. Wanneer deze wegvallen, voelt de tiener zich verlaten en eenzaam.¹⁰²

¹⁰² Jan de Wit, J. (Jan) de, Slot, W. (Wim) Aken, M. (Marcen) van (redactie), *Psychologie van de adolescentie*. Baarn 2004 (23^e druk). H.7

De puber is in verhoogde mate bezig met het ontdekken van zichzelf, vandaar dat er nog steeds sprake is van een egocentrische houding. De jongere moet zichzelf leren kennen met de gaven en talenten, die hij heeft. Hij moet leren eerste zichzelf lief te hebben, voordat hij de ander kan liefhebben als zichzelf. Meeleven, delen en behulpzaam zijn kan iemand echter alleen als hij weet wie hij zelf is. Iemand die steeds bezig is met ontdekken wie hij is of wie hij wil worden kan nog geen oog voor de ander hebben. Hij kijkt dan alleen naar de ander om te imiteren of om te vergelijken. Nadat hij zichzelf ontdekt en geaccepteerd heeft, kan hij omzien naar de ander. In de meeste gevallen voltooit in de laatste jaren van de puberteit de zelfacceptatie van de puber zich, waardoor de egocentrische houding kan plaatsmaken voor het gericht zijn op de ander. De jongeren heeft de bescherming van de groep dan niet meer nodig en gaat zich er hoe langer hoe meer van los maken. Hij gaat een eigen gezicht vertonen en laat een eigen geluid horen. Daarnaast gaan relaties een hele andere rol spelen. Pubers beginnen intieme relaties aan te gaan met het andere geslacht. Er wordt veel geëxperimenteerd. De relaties die uitgaan kunnen verliessituaties worden. Voor pubers die graag een relatie aan zouden gaan, maar voor wie dit niet lukt, kan dit een grote zorg zijn en als gemis beschouwd worden.

Zelfbeeld, zelfwaardering en identiteit

Rond hun 13^e ontwikkelt bij de meeste jongeren hun vermogen om abstract, systematisch en kritisch te denken. Dit brengt met zich mee dat ze ineens veel meer gaan reflecteren. Reflecteren op anderen, maar vooral: reflecteren op zichzelf. Vragen als: Hoe doe ik?, Hoort dat wel zo?, Welk effect heeft dat op anderen?, Hoe zien zij mij?, zijn aan de orde van de dag. In deze periode zijn jongeren vooral bezig om hun zelfbeeld te construeren. Ze brengen in gedachten de volgens henzelf kenmerkende hoedanigheden van de eigen persoon samen¹⁰³ en vormen zo hun zelfbeeld.

Kinderen die negatief over zichzelf denken vinden zichzelf bijvoorbeeld dom of onhandig en denken dat ze niets kunnen. Zij zullen zich vaak ook zo gedragen. Zulke kinderen hebben een negatief zelfbeeld. Een positief zelfbeeld werkt stimulerend bij een kind voor zijn houding en gedrag. Hoe een kind zich gedraagt, wordt dus sterk bepaald door hoe het zichzelf ziet: de vicieuze cirkel. Als een kind een positief zelfbeeld heeft, dan voelt het zich blij en trots en zal het ook snel nieuwe dingen durven ondernemen. Daarop krijg het weer complimentjes, waardoor het positieve zelfbeeld groeit. Het is duidelijk dat voor de ontwikkeling van het zelfbeeld van een kind de mensen om hem heen sterk bepalend zijn. Hoe reageren zij op hem? Het is voor volwassenen van groot belang zich dit te realiseren.

Centraal thema in de emotionele ontwikkeling in de periode van 12-18 jaar is 'identiteit'. Dit is de periode van groei op lichamelijk en geestelijk gebied. De vele veranderingen kunnen het kind onzeker maken en in wisselende stemmingen doen verkeren. Opvallend in deze fase is dat jongeren zich druk kunnen maken over verschillend rolgedrag in verschillende situaties. Het ene moment reageren ze zus, het andere moment zo. Dat kan verwarrend zijn.

Belangrijke vragen en identiteitsproblemen zijn: wat wil ik bereiken, thuis, op school en in mijn sociale contacten? Wat zijn mijn mogelijkheden? Wat zijn mijn specifieke goede en minder goede eigenschappen en vaardigheden? Hoe ervaar en beleef ik bepaalde gebeurtenissen en omstandigheden? Hoe zijn mijn gevoelens en hoe kan en wil ik daarmee omgaan? En de belangrijkste identiteitsvraag: hoe sta ik tegen over God? Wil ik Hem aanvaarden als mijn Schepper en liefdevolle Vader? De jongeren probeert daarom allerlei rollen uit die snel kunnen wisselen. De jongere gaat het liefst zijn eigen gang, maar is onevenwichtig en erg onzeker, zal zich schamen voor bepaalde dingen, gaat experimenteren, heeft meer behoefte aan goede vrienden/vriendinnen en heeft vaak een gesloten houding naar de ouders toe.

Verlegenheid, weinig zelfvertrouwen en geremdheid kunnen normale reacties/gedrag zijn in de puberteitsfase. Maar jongeren kunnen beheerst worden door angst. Jongeren met een sociale angst zich vroegtijdig isoleren, weinig vrienden hebben. Ze doen heel erg hun best om iedereen te behagen of geliefd te worden.¹⁰⁴

¹⁰³ <http://dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/ppsw/2004/f.f.h.nelck.da.silva.rosa/h2.pdf> p. 15

¹⁰⁴ Idem

Cognitie

De ontwikkeling van de sociale cognitie heeft invloed op relaties. Denk maar aan de manier waarop adolescenten over vriendschap denken. Betekent het vooral: 'veel samen doen', zoals een kind dat zou omschrijven? Of moet het dieper gaan: 'gevoelens en gedachten delen'? Verschillende meningen hierover (als gevolg van de ontwikkelingsstadia waarin de adolescenten verkeren) kan vriendschappen in de weg staan.

3. Geloofsontwikkeling aspecten¹⁰⁵

Keuze

Mensen die zich verdiepten in jongerenpastoraat zijn er van overtuigd dat de geloofsopvoeding tot aan de leeftijd van twaalf jaar bepalend is voor de verdere psycho-sociale ontwikkeling van het kind. In die periode wordt de basis gelegd. Echter, in de tienerjaren wordt er vaak op zijn vroegst pas een bewuste keuze gemaakt.

Identificatie

Identificatiefiguren zijn in de geloofsopvoeding voor alle leeftijdscategorieën belangrijk, maar in het bijzonder in de adolescentiefase. Tieners willen zien dat je meent wat je zegt. Ook bij geloofszaken is dit van groot belang. Ontmoeten ze overtuigde christenen die hun geloof in de praktijk brengen, dan maakt dit geloven veel aannemelijker. Het omgekeerde is ook waar. Ontmoet een tiener een 'hypocriet', dan kan dat grote gevolgen hebben voor zijn of haar geloofsontwikkeling.

Vragen stellen

Kinderen nemen over het algemeen aan wat je zegt. Echter, bij de ontwikkeling van tieners hoort het stellen van kritische vragen. Tieners willen weten waaróm iets waar is en op een bepaalde manier van hen verwacht wordt¹⁰⁶. God is niet meer vanzelfsprekend, maar moet bij veel van hen ervaren, bewezen en/of geloofd worden.

De praktijk

Veel tieners vragen om concrete antwoorden. Hoewel hun abstract denkvermogen toeneemt, velen hebben daarbij aanknopingspunten uit de praktijk van alledag nodig. Dus in de omgang met tieners is het van groot belang dat je niet 'vaag' praat. Het moet ergens over gaan, iets tastbaars. In die zin zijn symbolen en rituelen erg goed bruikbaar, omdat ze verbeelding oproepen. Tieners zijn dromers. Laat ze dromen!

---

¹⁰⁵ Gebruikte bronnen:

Vernon, M, *Pastorale zorg voor jonge mensen*

Vrijmoet- de Jong, M. (Maria), Karssen, I. (Ina) en Lenstra, C. (Cary), *Opgroeien en openbloeien. Over opvoeden tot gelovig mens-zijn*. Voorhoeven, Kampen 2000. 318p.

Metaal, N. (Nico) en Jansz, J. (Jeroen). *Psychologie: de stand van zaken*. Lisse: Swets & Zeilinger, 1990.

¹⁰⁶ Het boek 'psychologie van de adolescentie' (Jan de Wit, Wim Slot, Marcen van Aken (redactie), *Psychologie van de adolescentie*. Baarn 2004 (23^e druk). P. 70-71) beschrijft zes stadia van moreel oordelen.¹⁰⁶ Adolescenten bevinden zich meestal in het derde stadium. Dit is het stadium van inter-persoonlijke normatieve moraliteit. Goed is te doen wat er van je verwacht wordt, onder andere op basis van de rol die je vervult in de samenleving.

Veel jonge adolescenten bevinden zich nog in het 2^e stadium van individualistische instrumentele moraliteit. Deze fase houdt in dat iedereen het recht heeft om zijn/haar eigen belangen te behartigen. Iets is goed als je eerlijk naar elkaar bent en het met elkaar eens bent.

Veel tieners vinden algemene normen en waarden dus niet zozeer richtinggevend. Wat in hun eigen ervaring goed is, dat is goed.

Hoe kan een schoolpastoraal werker leerlingen helpen bij het omgaan met deze specifieke situaties?

We hebben ervoor gekozen om dit stukje heel beknopt te houden. Bij het lezen van bovenstaande informatie kun je veel aanknopingspunten voor een pastoraal gesprek ontdekken. De tienerfase is een fase met grote veranderingen die vaak begeleiding vragen. Een paar algemene richtlijnen:

Het is belangrijk om vooral veel *vragen* te stellen in plaats van antwoorden te geven. Ook als een tiener een vraag stelt, is dat niet zomaar. Er zit iets achter waarom hij/zij het onderwerp ter sprake brengt. Sluit daarop aan. Luisteren heeft vaak meer effect dan kant en klare oplossingen.

Zeg tieners niet hoe ze in elkaar zitten, maar *begeleid* ze (d.m.v. vraagstelling) in hun ontdekkingstocht naar zichzelf. Waarom reageert hij/zij zo? Waar komt het vreemde gevoel vandaan?

Toon *respect* voor de eigenheid van de tiener. Je hoeft het niet met elkaar eens te zijn of elkaar aardig te vinden, maar respect hebben is belangrijk.

Metacommunicatie kan heel behulpzaam zijn bij tieners, omdat ze steeds beter reflectief kunnen denken. Het kan veel inzicht geven.

Tieners zijn gericht op discussie. Daarom vragen ze om *bewijsvoering*. Wees niet arrogant, want daar zijn de meeste tieners allergisch voor!

Symbolen en rituelen kun je goed gebruiken om abstracte dingen zoals geloven, duidelijk te maken en dichtbij te brengen. Denk aan het schrijven van brieven, gedichten, het luisteren van muziek of kijken naar kunst. Het bekijken van film e.d.

Omdat de creativiteit zich in deze fase ontwikkelt, is het ook leuk om dit te stimuleren door de emoties neer te zetten, bijvoorbeeld in een tekening of een klomp klei te bewerken. Veel adolescenten dromen graag, schrijven dagboeken, brieven, gedichten etc. De wereld is voor hen niet te beheersen, maar imaginair kunnen ze wel degelijk invloed uitoefenen. Zolang dit de socialisatie niet in de weg staat, is dit voor de ontwikkeling geen enkel probleem, integendeel. Creativiteit wordt erdoor bevorderd. Tieners zijn over het algemeen goed in staat om van een ritueel te leren voor de werkelijkheid. Denk maar aan het beluisteren van een lied op een begrafenis. Wie zijn vaak het meest geraakt? Tieners.

De tips op een rijtje:

- vragen beantwoorden / begeleiden in het vinden van antwoorden
- voorleven, identificatiepersoon zijn
- concrete voorbeelden geven
- creativiteit stimuleren d.m.v. symbolen, rituelen, opdrachten